

Lönebildnings rapporten

2014





Lönebildningsrapporten 2014

Konjunkturinstitutet är en statlig myndighet under Finansdepartementet. Vi gör prognoser som används som beslutsunderlag för den ekonomiska politiken i Sverige. Vi analyserar också den ekonomiska utvecklingen samt forskar inom nationalekonomi.

I **Konjunkturbarometern** publicerar vi varje månad statistik över företagens och hushållens syn på den ekonomiska utvecklingen. Undersökningar liknande Konjunkturbarometern görs i alla EU-länder.

Rapporten **Konjunkturläget** är främst en prognos för svensk och internationell ekonomi, men innehåller också djupare analyser av aktuella makroekonomiska frågor. Konjunkturläget publiceras fyra gånger per år. **The Swedish Economy** är den engelska översättningen av rapporten.

I **Lönebildningsrapporten** analyserar vi varje år de samhällsekonomiska förutsättningarna för lönebildningen.

Den årliga rapporten **Miljö, ekonomi och politik** är en översyn och analys av miljöpolitikens samhällsekonomiska aspekter.

Vi publicerar också resultat av utredningar, uppdrag och forskning i serierna **Specialstudier**, **Working paper**, **PM** och som remissvar.

Du kan ladda ner samtliga rapporter från vår webbplats, www.konj.se. Den senaste statistiken hittar du under www.konj.se/statistik.

Förord

Regeringen har gett Konjunkturinstitutet uppdraget att årligen utarbeta en rapport om de samhällsekonomiska förutsättningarna för lönebildningen (prop. 1999/2000:32, Lönebildning för full sysselsättning). Syftet med rapporten är att tillhandahålla ett kvalificerat faktaunderlag som ska underlätta för arbetsmarknadens parter och Medlingsinstitutet att uppnå samsyn kring de samhällsekonomiska förutsättningarna för lönebildning och löneförhandlingar.

Kapitel 1 sammanfattar rapporten. Kapitel 2 ger en översikt över hur lönerna förhandlas fram i Sverige jämfört med andra länder och hur lägstalöner påverkar sysselsättningen på kort och lång sikt. Kapitel 3 beskriver hur lönerörligheten för de lägst avlönade ser ut i en internationell litteraturöversikt och med en empirisk analys för Sverige. Kapitel 4 beskriver hur anställningsstöden påverkar möjligheterna för personer att etablera sig på arbetsmarknaden. Kapitel 5 redogör för Konjunkturinstitutets bedömning av jämviktsarbetslösheten fram till 2023.

Arbetet med årets rapport har letts av enhetschef Åsa Olli Segendorf.

Stockholm i november 2014

Mats Dillén
Generaldirektör

Innehåll

1 Sammanfattning.....	7
1.1 Inledning.....	7
1.2 Lägstalöners betydelse för etableringen på arbetsmarknaden.....	8
1.3 Lönerörligheten bland de lägst avlönade.....	10
1.4 Anställningsstöd och sysselsättning.....	11
1.5 Jämviktsarbetslöshetens utveckling och förklaringsfaktorer	12
2 Lägstalöners betydelse för etableringen på arbetsmarknaden.....	15
2.1 Lönestruktur i ett internationellt perspektiv	16
2.2 Effekter av lägstalöner på sysselsättning	21
2.3 Ekonomiskt utbyte av att arbeta	28
3 Lönerörligheten bland de lägst avlönade.....	35
3.1 Beskrivning av de lägst avlönade	35
3.2 Litteraturoversikt	39
3.3 Kollektivavtalens lägstalöner påverkar lönefördelningen.....	42
3.4 Lönerörligheten bland de lägst avlönade.....	44
4 Anställningsstöd och sysselsättning.....	51
4.1 Anställningsstöd i teorin.....	51
4.2 Anställningsstöd i Sverige	53
4.3 Sysselsättningseffekter av anställningsstöd.....	56
4.4 Avslutande diskussion.....	59
5 Jämviktsarbetslöshetens utveckling och förklaringsfaktorer.....	63
5.1 Definition av jämviktsarbetslösheten.....	64
5.2 Uppföljning av jämviktsarbetslöshetens bestämningsfaktorer.....	65
5.3 Konjunkturinstitutets bedömning av jämviktsarbetslösheten till 2023	82

RUTOR

På kort sikt efterfrågar företag mer erfaren arbetskraft.....	27
Antalet deltagare i etableringsinsatser ökar stadigt.....	71
Uppdaterad befolkningsprognos från SCB.....	73
Skillnaden i arbetslöshet mellan låg- och högutbildade är stor i ett internationellt perspektiv	77

FÖRDJUPNINGAR

Effekter på jämviktsarbetslösheten av åtgärderna i budgetpropositionen för 2015.....	87
Många arbetslösa har en svag förankring till arbetsmarknaden	93
Orsaker till att arbetslösheten är högre i Sverige än i Tyskland	97

1 Sammanfattning

Årets lönebildningsrapport fokuserar på strukturella utmaningar på arbetsmarknaden.¹ Sysselsättningsgraden är hög för den arbetsföra befolkningen som helhet men betydligt lägre för vissa grupper som ungdomar, utomeuropeiskt födda och personer med högst förgymnasial utbildning. Arbetslösheten är också högre för dessa grupper. Arbetsmarknadens parter kan påverka sysselsättningen via lönebildningen eftersom lägstalönerna är höga och lönestrukturen är sammanpressad. Olika former av anställningsstöd kan sänka trösklarna in på arbetsmarknaden. För de som etablerat sig på arbetsmarknaden finns det goda möjligheter att få en successivt bättre lön. Därför är det viktigt att etablera sig på arbetsmarknaden även om lönen inledningsvis är låg.

1.1 Inledning

Den svenska arbetsmarknaden fungerar på ett övergripande plan mycket väl. Arbetskraftsdeltagandet är högt och sysselsättningsgraden är hög för både kvinnor och män. Lönebildningen är ansvarsfull och tar generellt sett hänsyn till att de framförhandlade lönenivåerna i avtalen påverkar makroekonomin. Arbetsförmedlingen arbetar med att underlätta för arbetslösa att få ett arbete och förbättra matchningen på arbetsmarknaden.

Trots detta finns det stora strukturella utmaningar. Arbetslösheten är hög i vissa grupper. Personer som i utgångsläget har svag arbetsmarknadsanknytning har svårt att få en fast förankring på arbetsmarknaden. Personer med låg utbildning, de som har ett funktionshinder som medför arbetshandikapp, utomeuropeiskt födda och äldre hör till grupper som har svårt att få ett arbete. Även vissa ungdomar har svårigheter att få en fast förankring på arbetsmarknaden.

Arbetsmarknaden är på det sättet tudelad mellan de som redan är etablerade och de som står utanför. Arbetsmarknadens institutioner och den aktiva arbetsmarknadspolitiken verkar inte fullt ut kunna motverka svårigheterna för dessa grupper. I kollektivavtalen tas inte heller full hänsyn till grupper med svag arbetsmarknadsanknytning i lönesättningen. De höga lägstalönerna bidrar till att det är svårt för unga utan erfarenhet och andra grupper med svag förankring till arbetsmarknaden att få ett jobb.

¹ Konjunkturinstitutet ska enligt regleringsbrevet för 2014 "i rapporten om de samhällsekonomiska förutsättningarna för lönebildningen analysera bl.a. sambanden mellan arbetslöshet, sysselsättning och löner. Av särskild vikt är att analysera såväl lönenivåns som lönestrukturens samband med arbetslöshet och sysselsättning. Vid framtagandet av rapporten ska relevanta jämställdhetsaspekter beaktas".

OM KONJUNKTURINSTITUTETS LÖNEBILDNINGSRAPPORT

Lönebildningsrapporten beskriver lönebildningen ur ett samhällsekonomiskt perspektiv. Rapporten syftar till att bistå arbetsmarknadens parter och Medlingsinstitutet med ett kvalificerat underlag. Konjunkturinstitutet uttrycker inte någon uppfattning om hur löner bör utvecklas.

Rapporten inleds med ett kapitel som beskriver lönebildningen i Sverige i förhållande till andra länder och hur sysselsättningen påverkas av höjda lägstalöner. Kapitlet beskriver också situationen för några av de grupper som har svag arbetsmarknadsanknytning i ett internationellt perspektiv. Därefter följer tre tematiska kapitel som utifrån ekonomisk teori och empiri analyserar utvecklingen av lönerörligheten, anställningsstöd och jämviktsarbetslösheten. Skillnader mellan kvinnor och män behandlas i samtliga kapitel.

1.2 Lägstalöners betydelse för etableringen på arbetsmarknaden

I jämförelse med andra länder är de kollektivt avtalade lägstalönerna höga i förhållande till andra löner i Sverige. Samtidigt är arbetskraftsdeltagandet och sysselsättningsgraden hög för befolkningen som helhet, men betydligt lägre för vissa grupper. Gapet i sysselsättning mellan inrikes och utrikes födda är till exempel stort jämfört med andra länder.

LÄGSTALÖNER BESTÄMS PÅ TRE OLIKA SÄTT

Lägstalöner kan bestämmas på åtminstone tre olika sätt. I många länder regleras de i lag. I en del länder förhandlas lägstalöner mellan arbetsgivare och fackföreningar inom olika avtalsområden. Det systemet har bland annat Sverige och de övriga nordiska länderna vilka också har hög täckningsgrad för kollektivavtalen. Ett tredje sätt att reglera lägstalöner är genom så kallad allmängiltigförklaring, det vill säga att lägstalönen inom ett område gäller inom en hel region, industri och/eller yrkesgrupp oberoende av om de anställda är organiserade i fackförbund eller inte.

Sättet att bestämma lägstalöner har betydelse för nivån på lägstalöner i relation till andra löner inom landet. En faktor som är särskilt relevant är att den genomsnittliga nivån på lägstalöner tenderar att bli högre om de förhandlas efter avtalsområde snarare än om de är reglerade enligt lag.

MÖJLIGA ORSAKER TILL SAMMANPRESSAD LÖNEFÖRDELNING

Skillnaden i lön mellan de som ligger i mitten av lönefördelningen och de som ligger längst ner i lönefördelningen är liten i Sve-

rige sett ur ett internationellt perspektiv. Det är även liten skillnad mellan de lägsta lönerna och löner högre upp i fördelningen.

Det finns olika möjliga förklaringar till den sammanpressade lönefördelningen, bland annat skillnader i produktivitetsrelaterade faktorer såsom utbildning och variationer i erfarenhet som påverkar lönespridningen. En låg lönespridning kan uppstå om produktiviteten är jämnt fördelad i arbetskraften. Längre har produktivitetsskillnaderna i arbetskraften antagits vara lägre än i andra länder. På senare tid har dock olika tester visat att spridningen i kunskapsnivåer både bland elever och vuxna har ökat. Om produktivitetsskillnaderna har ökat så ställer det lönebildningen och arbetsmarknadspolitiken inför nya utmaningar.

VISSA GRUPPER HAR STÖRRE SVÅRIGHETER ÄVEN I ETT INTERNATIONELLT PERSPEKTIV

Grupper med låg faktisk eller förväntad produktivitet påverkas i högre utsträckning av att lägstalönerna är höga i relation till andra löner i ekonomin. Nyinträdande på arbetsmarknaden, som nyanlända utrikes födda och ungdomar, börjar ofta på en lägstalön och för dem kan en relativ ökning av lägstalönerna höja trösklarna in på arbetsmarknaden. Förutom de två nämnda grupperna är också övriga utrikes födda och de med högst gymnasial utbildning överrepresenterade bland dem som har de lägsta lönerna.

Dessa grupper möter också större svårigheter på arbetsmarknaden än andra även i ett internationellt perspektiv. Kapitel 4 visar att olika former av anställningsstöd i viss mån hjälper till att sänka trösklarna in på arbetsmarknaden.

SYSSELSÄTTNINGSEFFEKTER AV LÄGSTALÖNER SKILJER SIG PÅ KORT OCH LÅNG SIKT

De empiriska resultaten kan inte entydigt påvisa att höjda lägstalöner medför negativa effekter på sysselsättningen, men många studier tyder ändå på sådana effekter. Om lägstalönerna är relativt höga, som i Sverige, pekar flera av resultaten på att sysselsättningen minskar. Arbetsgivare ersätter anställda med låg produktivitet med personer med högre produktivitet om lägstalönerna höjs. Grupper med svag arbetsmarknadsanknytning är sannolikt överrepresenterade bland dem som drabbas av negativa sysselsättningseffekter.

Effekterna av en sänkning av lägstalönerna behöver dock inte vara lika på kort och lång sikt. På längre sikt kan nya företag etablera sig, nya branscher uppstå, och arbetsgivare kan också anpassa produktionsmetoderna till en förändrad lönestruktur. En framväxande nyare forskningslitteratur fokuserar på påverkan på sysselsättningen på längre sikt och finner då större negativa effekter.

INCITAMENT ATT TA ARBETE PÅVERKAS AV VÄLFÄRDSSYSTEMET

Även individernas ekonomiska incitament påverkar deras ansträngning för att söka och acceptera ett arbete. Ett förhållandevis generöst välfärdssystem som det svenska påverkar lönespridningen genom att höja reservationslönen, det vill säga den lägsta lönenivån som en individ är beredd att acceptera. Om en individ beaktar den långsiktiga inkomstutvecklingen vid anställning kan reservationslönen ligga lägre än nivån på försörjningsstödet.

1.3 Lönerörligheten bland de lägst avlönade

Sannolikheten för att en individ som initialt är lågavlönad fortsatt ska vara lågavlönad senare i livet är hög. I forskningen har fokus särskilt riktats mot frågan om det är jobbet i sig som orsakar detta, eller om den kan förklaras med skillnader i individers personliga egenskaper. Vissa yrken och befattningar är till sin natur lågproduktiva i meningen att marknadsvärdet av det som individen producerar per timme är lågt. De mest lågproduktiva jobben är ofta typiska förstajobb med hög personalomsättning. De som stannar kvar länge i ett lågproduktivt jobb gör knappt någon lönekarriär, för att göra det är det nödvändigt att byta arbete. Om andra arbetsgivare betraktar det lågavlönade jobbet som en merit, framför till exempel arbetslöshet, så kan jobbet fungera som en språngbräda till bättre betalda jobb. Om arbetsgivarna i stället betraktar jobbet som en signal om att individen har låg produktivitet, och det samtidigt är svårt att observera produktiviteten, så kan det i stället bli en låglönefälla som personen fastnar i. Det kan så klart också vara så att individen har låg produktivitet.

OSÄKERT OM INTERNATIONELLA RESULTAT GÅR ATT ÖVERFÖRA TILL SVENSKA FÖRHÅLLANDEN

Det är osäkert i vilken utsträckning resultaten avseende lönerörligheten bland lågavlönade individer i USA, Storbritannien och andra länder är överförbara till svenska förhållanden. I Storbritannien och USA är till exempel lägstalönerna i regel oförändrade under långa perioder, medan lägstalönerna i Sverige ökar nästan varje år. Vidare är det möjligt att det svenska lägstalönesystemets differentiering med avseende på avtalsområde, erfarenhet och ålder kan ha positiva effekter på lönerörligheten.

VISSA GRUPPER ÄR ÖVERREPRESENTERADE BLAND DE LÄGST AVLÖNADE

Kvinnor, unga, lågutbildade och utrikes födda är överrepresenterade bland de lägst avlönade i Sverige. Med lägst avlönad avses den tiondel av löntagarna som har lägst lön. En individ som har en låg lön ett år har det ofta även året efter. Sannolikheten att

kvarstå i kategorin lägst avlönade minskar ju längre tidshorison-ten är. På fem års sikt tillhör knappt en tredjedel bland de som är kvar i urvalet fortsatt kategorin lägst avlönade (se diagram 1). Mellan 50 och 60 procent av individerna går dock inte att följa över tid och det är därmed mycket osäkert hur många som blir kvar i gruppen med lägst lön. Äldre, lågutbildade och utrikes födda förblir i större utsträckning lägst avlönade. Män och inrikes födda tenderar att klättra högre i lönefördelningen, liksom de som byter arbete. Att en del av de lägst avlönade inte klättrar i lönefördelningen kan förklaras av en kombination av de ovan nämnda faktorerna.

Överlag är det svårt att jämföra studier om lönerörlighet i olika länder beroende på olika datakällor och därtill relaterade metodproblem. Men resultaten jämfört med de internationella studierna pekar på att lönerörligheten inte verkar vara högre i Sverige än i andra länder.

1.4 Anställningsstöd och sysselsättning

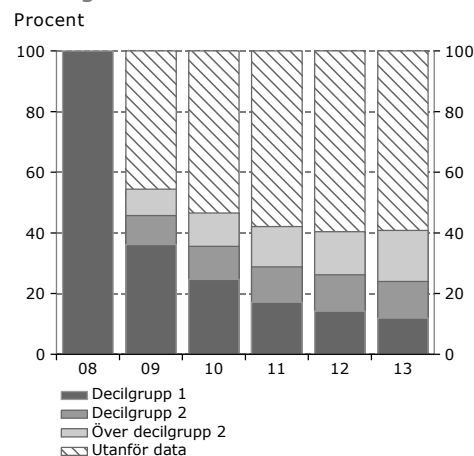
Eftersom lägstalönerna i Sverige är avtalsförhandlade kan inte staten påverka lönerna direkt för att sänka trösklarna till jobb för personer med svag arbetsmarknadsanknytning. I stället kan olika former av anställningsstöd ges till arbetsgivare för att sänka arbetskostnaderna. Anställningsstöd möter dock kritik eftersom de tränger ut personer från sysselsättning som inte omfattas av stöden. I kapitel 4 behandlas frågan om anställningsstöd sänker trösklarna in på arbetsmarknaden och leder till fler jobb i hela ekonomin.

Anställningsstöd syftar till sänka arbetskostnaderna för en viss grupp med så mycket att arbetsgivarna vill anställa personer vid rådande löner. På detta sätt kan staten påverka arbetskostnaden och sysselsättningen utan att direkt ingripa i lönebildningen.

STÖDEN ANVÄNDS FRÄMST I BRANSCHER SOM ANSTÄLLER MÅNGA LÅGA LÖNER

Ett sätt att undersöka om anställningsstöden sänker trösklarna in på arbetsmarknaden är att studera vilka branscher som främst får stöden. Den teoretiska analysen av anställningsstöd utgår från att det finns ett lönegolv som begränsar sysselsättningen. I vissa branscher verkar det vara fallet att lägstalönerna spelar större roll som lönegolv i bemärkelsen att de begränsar sysselsättningen mer. Diagram 2 visar andelen anställda i en bransch som har stöd och andelen som har låg lön (branschkoderna finns beskrivna i kapitel 4). Av diagrammet framgår det att anställningsstöd främst når individer i branscher med låga löner och därmed sannolikt också med låg produktivitet. En slutsats är därför att stöden hittar rätt individer. Stöden sannolikt kan därmed antas stötta lågproduktiva individer och förenkla skapandet av arbetstillfällen där lönegolvet begränsar sysselsättningen, sam-

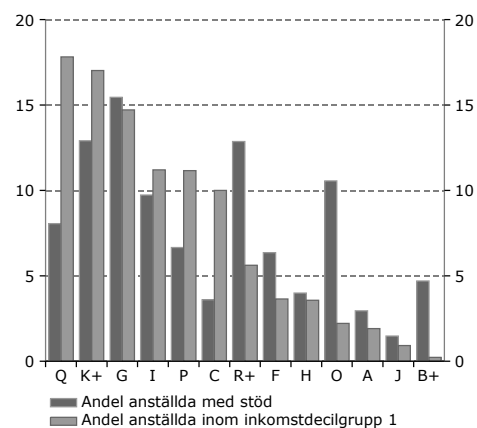
Diagram 1 Lönerörlighet bland 2008 års lågavlönade



Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 2 Andel med stöd och andel med låg lön i olika branscher 2013

Andel anställda med stöd och andel anställda inom inkomstdecilgrupp 1 i respektive bransch, procent



Anm. K+ är näringsgrenarna K, L, M och N. B+ är näringsgrenarna B, D och E. R+ är näringsgrenarna R och S. Se näringsgrensindelning enligt SNI2007 i kapitel 4.

Källor: Arbetsförmedlingen, SCB och Konjunkturinstitutet.

tidigt som arbetskraft i högproduktiva branscher blir relativt sett dyrare.

ANSTÄLLNINGSSTÖD ÖKAR SYSSELSÄTTNINGEN

Det är inte alltid möjligt att generalisera resultat från olika studier som analyserar effekterna av olika former av stöd. Att utvärdera anställningsstöd innebär ett flertal svårigheter, som bland annat att valet av deltagare kan vara ett resultat av positiv eller negativ selektion. Resultaten från studierna måste därför alltid tolkas med försiktighet. För grupper som har svag arbetsmarknadsanknytning påverkas efterfrågan på arbetskraft av lågstälöner i högre grad än för andra grupper. Lägre arbetskraftskostnader för dessa grupper kan väntas öka arbetsgivarnas drivkrafter att anställa. Svenska studier som analyserar effekterna på flödet från arbetslöshet till sysselsättning till följd av stöden finner relativt små men positiva effekter.

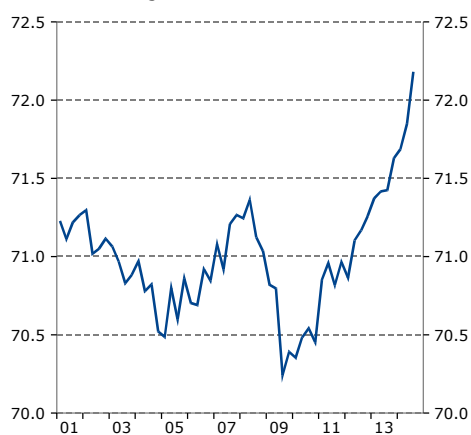
I dessa studier beräknas också kostnaden per skapat arbete. Beräkningarna kan vara värdefulla att använda för att jämföra olika former av stöd med varandra. De är dock olämpliga att använda för att bestämma om aktiv arbetsmarknadspolitik ska föras eller inte eftersom politiken syftar till att få personer att få fast anknytning på arbetsmarknaden. Stöden kan vara samhällsekonomiskt välmotiverade, även om de orsakar betydande offentligfinansiella kostnader.

Om anställningsstöden träffar rätt individer kan de antas öka den totala sysselsättningen varaktigt genom att dessa individer får en fastare förankring på arbetsmarknaden. Stöden sänker därmed trösklarna in på arbetsmarknaden även om effekterna är små och uppenbarligen inte tillräckliga för att förhindra högre arbetslöshet i vissa grupper än i andra.

1.5 Jämviktsarbetslöshetens utveckling och förklaringsfaktorer

Diagram 3 Arbetskraftsdeltagande 15–74 år

Procent, säsongrensade kvartalsvärden



Källa: SCB.

Att bedöma jämviktsarbetslöshetens nivå de kommande åren är viktigt för både stabiliserings- och strukturpolitiska överväganden. I kapitel 5 presenteras Konjunkturinstitutets analys.

STRUKTURELLA FAKTORER FÖRÄNDRAS ÖVER TID OCH DÄRFÖR VARIERAR JÄMVIKTSARBETSLÖSHETEN

Konjunkturinstitutets analys av jämviktsarbetslösheten utgår från att ett antal strukturella faktorer påverkar jämviktsarbetslöshetens nivå och utveckling. Teoriramen betonar att det finns sök- och matchningsfriktioner på arbetsmarknaden. Centrala faktorer är hur effektivt arbetslösa matchas till lediga jobb, takten i strukturuomvandlingen i näringslivet, tillväxten i och sammansättningen av arbetskraften, regelverken kring socialförsäkringarna och parternas agerande i lönebildningen. Eftersom

dessas faktorer har varierat historiskt och även bedöms förändras framöver, varierar jämviktsarbetslösheten över tid. Enligt Konjunkturinstitutets bedömning var arbetsmarknaden i genomsnitt nära sin jämvikt åren 2006 och 2007.

ARBETSMARKNADEN UTVECKLAS POSITIVT

Utvecklingen på arbetsmarknaden är en central fråga för såväl arbetsmarknadens parter som för politiska beslutsfattare. De senaste åren har arbetskraften ökat i snabb takt. Arbetskraftsdeltagandet är i dag högre än det var före finanskrisen 2008–2009 trots en större andel äldre i befolkningen (se diagram 3). Ett ökat arbetskraftsutbud skapar förutsättningar för högre sysselsättning på sikt. Även sysselsättningsgraden har återhämtat sig sedan finanskrisen men har ännu inte riktigt nått upp till de nivåer som rådde innan krisen (se diagram 4). Sett ur ett internationellt perspektiv är dock sysselsättningsgraden i Sverige hög, det gäller inte minst kvinnor. Ett starkt arbetskraftsutbud i kombination med en sysselsättningsuppgång i samma storleksordning har dock medfört att arbetslösheten fluktuerat kring 8 procent de senaste åren (se diagram 5).

JÄMVIKTSARBETSLÖSHETEN NÅGOT HÖGRE I NÄRTID ÄN PÅ LÄNGRE SIKT

Konjunkturinstitutet bedömer att jämviktsarbetslösheten nu är något högre 2013–2015 än för jämviktsåren 2006 och 2007, men att den minskar något fram till 2023. Att jämviktsarbetslösheten är högre nu än åren 2006 och 2007 förklaras till stor del av kvarvarande effekter av den djupa lågkonjunkturen, men även högre separationssannolikhet och ett starkt inflöde i arbetskraften av personer med svag arbetsmarknadsanknytning som varit svåra att matcha. Detta motverkas dock av effekter av den ekonomiska politik som förts sedan 2006 och 2007 som bidrar till lägre jämviktsarbetslöshet nu och fortsätter att göra så fram till 2023.

HÖGRE SEPARATIONSGRAD I DAG ÄN TIDIGARE

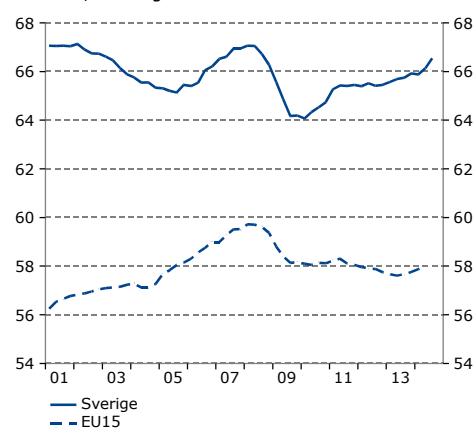
Separationsgraden, det vill säga andelen som lämnar sysselsättning, är något högre i dag än före 2006, bland annat till följd av en högre andel tidsbegränsade anställningar (se diagram 6). Det finns även tecken på att takten i struktumvandlingen har ökat något i omfattning. Detta höjer jämviktsarbetslösheten jämfört med tiden före 2006.

STORT INFLÖDE TILL ARBETSKRAFTEN HÖJER JÄMVIKTSARBETSLÖSHETEN

De senaste årens stora inflöde till arbetskraften har höjt jämviktsarbetslösheten under en period. Det tar tid för de som är nya i arbetskraften att få ett arbete. Under perioden 2015–2023 väntas dock inte inflödet till arbetskraften öka i samma utsträck-

Diagram 4 Sysselsättningsgrad 15–74 år i Sverige och EU15

Procent, säsongsrensade kvartalsvärden



Källor: SCB och Eurostat.

Diagram 5 Arbetslöshet och jämviktsarbetslöshet

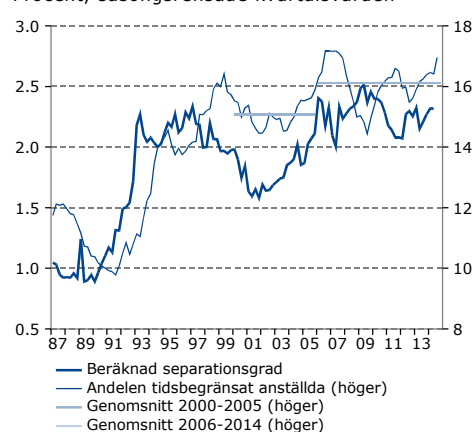
Procent, säsongsrensade kvartalsvärden



Källa: SCB.

Diagram 6 Separationsgrad och andelen tidsbegränsat anställda

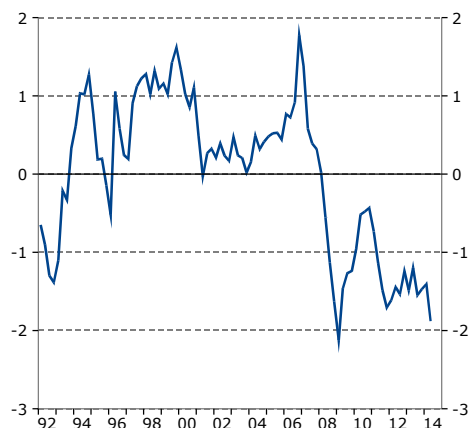
Procent, säsongsrensade kvartalsvärden



Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 7 Matchningseffektivitet

Standardiserade avvikelser från medelvärdet, kvartalsvärden



Källa: Konjunkturinstitutet.

ning som under perioden 2006–2014. Det bidrar till att jämviktsarbetslösheten faller tillbaka.

MATCHNINGSEFFEKTIVITETEN HAR FÖRSÄMRATS

Matchningseffektiviteten har försämrats till följd av ökade strukturella obalanser mellan utbud och efterfrågan på arbetskraft och en ändrad sammansättning bland de arbetslösa (se diagram 7).² Det har medfört en högre jämviktsarbetslöshet. Framöver väntas matchningseffektiviteten successivt förbättras. Effekterna av den utdragna lågkonjunkturen väntas klinga av samtidigt som arbetsmarknaden antas anpassa sig till de nya förutsättningarna som den ändrade sammansättningen av arbetskraften innebär. Det kan dock inte uteslutas att nya åtgärder som underlättar matchningen på arbetsmarknaden måste till för att jämviktsarbetslösheten ska falla tillbaka.

EKONOMISK POLITIK PÅVERKAR JÄMVIKTSARBETSLÖSHETEN

Ekonomisk-politiska reformer sedan 2006 har ökat drivkrafterna att arbeta genom bland annat reformer som gör det mer lönsamt att arbeta jämfört med att inte arbeta, ändrade regler inom sjukförsäkringen samt förändringar inom arbetsmarknadspolitiken.³ Det har ökat sökintensiteten bland de arbetssökande. Framöver bedöms även lönebildningen ta större hänsyn till den lägre ersättningsgraden, vilket sänker jämviktsarbetslösheten framöver.

BEDÖMNING AV NIVÅN PÅ JÄMVIKTSARBETSLÖSHETEN

Sammantaget bedöms jämviktsarbetslösheten minska något framöver och uppgå till 6,3 procent 2023. Bedömningen är behaftad med stor osäkerhet.

Budgetpropositionen för 2015 innehåller åtgärder som varaktigt bedöms påverka både arbetskraftsutbudet och jämviktsarbetslösheten. Dessa har inte beaktats i nuvarande bedömningar. Åtgärderna bedöms höja jämviktsarbetslösheten något på längre sikt.

² Konjunkturinstitutet har uppdaterat skattningen av matchningsfunktionen baserad på paneldata för olika län med data för perioden 1992–2014 som beskrivs i Lönebildningsrapporten 2012. I modellen förklaras antalet matchningar av inflödet och stockar av arbetslösa och vakanser samt fixa regions- och tidseffekter. De skattade tidseffekterna antas mäta den aggregerade matchningseffektiviteten på arbetsmarknaden.

³ Konjunkturinstitutet bedömer att de ekonomisk-politiska reformerna (det vill säga jobbskatteavdraget, arbetslöshets- och sjukförsäkringen, arbetsmarknadspolitik, rot- och rutavdragen samt sänkt moms på restaurang- och cateringtjänster) sammantaget minskar jämviktsarbetslösheten med ca 1 procentenhet till 2023. Se fördjupningen "Uppdaterad bedömning av jämviktsarbetslösheten", *Konjunkturläget*, december 2013.

2 Lägstälöners betydelse för etableringen på arbetsmarknaden

Sverige har en sammanpressad lönestruktur sett ur ett internationellt perspektiv. Samtidigt är arbetskraftsdeltagandet och sysselsättningsgraden höga för befolkningen som helhet, men betydligt lägre för vissa grupper i arbetsför ålder. Arbetslösheten är också högre för dessa grupper och spridningen i produktivtetsrelaterande faktorer som bland annat utbildning ökar. Enligt forskningslitteraturen är påverkan på sysselsättningen på kort sikt av en höjning i lägstälönen relativt begränsad. En framväxande nyare forskningslitteratur studerar effekten av lägstälöner på tillväxten av nya jobb och finner att sysselsättningen på längre sikt sannolikt blir lägre med högre lägstälöner. Individuella ekonomiska drivkrafter, här i betydelsen av hur mycket individen får behålla av inkomstökningen när han eller hon går från icke-arbete till arbete, spelar en roll för individens incitament att söka och acceptera ett arbete. En liten relativ skillnad mellan lägstälönen och försörjningsstöd kan leda till att individers incitament att ta ett arbete blir låg även om lägstälönerna är höga.

Lägstälöner⁴ har länge varit ett föremål för stort intresse bland såväl forskare och politiker som andra aktörer i samhället. De kollektivt avtalade lägstälönerna är höga i förhållande till övriga löner i Sverige jämfört med andra länder. Vissa grupper i befolkningen har samtidigt betydligt lägre chans att få arbete än genomsnittet vilket har föranlett en debatt om hur höga trösklarna är för sysselsättning i Sverige. Grupperna som har lägre faktisk eller förväntad produktivitet faller ofta inom ramen för den aktiva arbetsmarknadspolitiken. Där kan individerna ta del av insatser som antingen sänker arbetskostnaderna för personen eller som höjer produktiviteten hos personen i fråga.

Syftet med detta kapitel är att beskriva lönestruktur och arbetsmarknadsutfall för vissa grupper med svag arbetsmarknadsanknytning i ett internationellt perspektiv samt redogöra för resultat från forskningen om lägstälöners effekter på sysselsättning.⁵ I kapitel 4 diskuteras effekterna av den aktiva arbetsmarknadspolitiken och om den kan sänka trösklarna in på arbetsmarknaden.

Kapitlet inleds med en beskrivning av olika system för hur lägstälönerna sätts i ett antal länder. Därefter följer en jämförelse

⁴ Genomgående används termen "lägstälöner" för den reglerade lägsta lönen som arbetstagare får. Det används här synonymt med "minimilöner", det begrepp som oftast används i den internationella litteraturen.

⁵ Det finns olika definitioner och innebörd av begreppet grupper med svag arbetsmarknadsanknytning. Arbetsförmedlingens definition av "utsatta grupper" omfattar personer med högst förgymnasial utbildning, äldre än 55 år, utom-europeiskt födda samt de som har funktionshinder som medför arbetshandikapp. Unga betraktas av Arbetsförmedlingen inte som en utsatt grupp eftersom de i genomsnitt har högre sannolikhet än andra grupper att få arbete. I den internationella genomgången nedan studeras arbetsmarknadssituationen för utrikes födda samt för personer med låg utbildning.

av lönespridningen i Sverige i förhållande till de nordiska länderna samt ett antal andra europeiska länder. Sedan jämförs sysselsättning och arbetslöshet i grupper som har svag arbetsmarknadsanknytning med andra länder. Med fokus på den empiriska forskningen sammanfattas sedan litteraturen kring effekter av lägstälöner på sysselsättningen. Därutöver diskuteras effekter på kort respektive lång sikt av lägstälöner samt, i ett avslutande avsnitt, hur lägstälöner påverkar drivkrafterna och incitamenten till att arbeta.

2.1 Lönestruktur i ett internationellt perspektiv

I detta avsnitt jämförs det svenska systemet för att bestämma lägstälöner med ett antal andra länder i syfte att förstå varför den svenska lönefördelningen är sammanpressad i ett internationellt perspektiv. Därefter redovisas percentilkvoter som visar hur höga lägstälönerna är i relation till andra löner i Sverige och i jämförelse med andra länder.⁶

TRE OLIKA SYSTEM FÖR ATT BESTÄMMA LÄGSTÄLÖNER

Den internationella jämförelse som följer sätter den svenska lönebildningen i ett internationellt perspektiv. De nordiska länderna som har liknande institutionell uppbyggnad och liknande system att förhandla löner ingår tillsammans med ett urval av europeiska länder som har andra system.

Det är viktigt att känna till hur lägstälönerna bestäms i olika länder för att kunna tolka skillnaden dem emellan. Det finns institutionella skillnader mellan länder – där lönesättningen är en – som kan göra det svårt att generalisera effekter av enskilda system mellan länder.

Lägstälöner kan bestämmas på åtminstone tre olika sätt. Vanligast är att de regleras i lag. Ett annat sätt är att reglera lägstälönerna genom så kallad allmängiltigförklaring, det vill säga att lägstälönen inom ett område får giltighet och validitet inom en hel region, industri eller yrke. Lönen får validitet oberoende om de anställda är organiserade i fackförbund eller inte. Ett tredje sätt är att lönerna förhandlas mellan arbetsgivare och fackföreningar inom olika förbund. Det systemet har bland annat Sverige och de övriga nordiska länderna som också har hög täckningsgrad för kollektivavtalen.

Av EU:s medlemsländer samt Island och Norge är det bara Danmark, Italien och Sverige som varken har allmängiltigförklaring eller lagstadgad lägstälön (se tabell 1). Det är också bara ett fåtal länder som enbart har lagstadgad lägstälön, däribland Stor-

⁶ Ett alternativ vore att analysera de absoluta eller köpkraftsjusterade lägstälönerna. En sådan analys innebär att hänsyn måste tas till hur den allmänna produktivitetsnivån skiljer sig mellan länder.

britannien.⁷ Fem länder har enbart allmängiltigförklaring: Finland, Norge, Tyskland och Österrike.⁸ Övriga EU-länder har en kombination av de olika varianterna.⁹

Tabell 1 visar organisationsgrad samt kollektivavtalens täckningsgrad för ett urval av länder med skilda system för att bestämma lägstalöner. Nederländerna, Tyskland och Spanien har till exempel relativt hög täckningsgrad i förhållande till organisationsgrad. De nordiska länderna har alla, relativt sett, både hög organisationsgrad och täckningsgrad av kollektivavtalen.

Tabell 1 System för att bestämma lägstalöner i olika länder

Lagstadgad lägstalön, allmängiltigförklaring, kollektivavtalens täckningsgrad i procent och organisationsgrad i procent

	Lagstadgad lägstalön	Möjlighet att allmängiltigförklara	Omfattning av allmängiltigförklaring	Kollektivavtalens täckningsgrad	Organisationsgrad
<i>Norden</i>					
Danmark	Nej	Nej	Nej	80	67
Finland	Nej	Ja	Hög	91	74
Norge	Nej	Ja	Låg	70	52
Sverige	Nej	Nej	Nej	88	70
<i>Övriga Europa</i>					
Frankrike	Ja	Ja	Hög	98	8
Nederländerna	Ja	Ja	Hög	81	20
Italien	Nej	Nej	Nej	80	35
Spanien	Ja	Ja	Hög	70	19
Storbritannien	Ja	Nej	Nej	29	26
Tyskland	Nej	Ja	Låg	62	18
Österrike	Nej	Ja	Låg	95	28

Anm. Uppgifter från 2010–2012.

Källor: Fafo (2012) och OFR (2014).

De olika institutionella arrangemangen påverkar nivån på lägstalöner i relation till andra löner inom landet. En faktor som är särskilt relevant är att den genomsnittliga nivån på lägstalöner tenderar att bli högre om de förhandlas efter avtalsområde snarare än om de är reglerade enligt lag.¹⁰ I ett lagstadgat system regleras lägstalönen bland annat efter principen att lönen ska vara förenlig med en lägsta acceptabel levnadsnivå. Lönen hamnar då vanligen på en förhållandevis låg nivå. I ett system där lägstalöner i stället förhandlas fram beror nivån på avtalsområdets lönepolitik och parternas förhandlingsstyrka. Lägstalönen tenderar i ett sådant system spegla en önskan hos fackförening-

⁷ Detta gäller även Cypern och Malta även om de inte redovisas i tabellen.

⁸ Detta gäller även Island som inte redovisas i tabellen.

⁹ Fafo (2012).

¹⁰ Fafo (2012).

arna att säkerställa en relativt god lönenivå för medlemmar med låga inkomster, och nivån i relation till övriga löner i ekonomin är i allmänhet högre.¹¹ Om arbetsgivarna inte har vilja eller möjlighet att betala lågsta-löner för vissa arbetsuppgifter så får verksamheten anpassas eller reduceras. I de länder som har kollektivavtalsreglerade system befinner sig också fler nära lågsta-lönerna.¹² Det är därför rimligt att förvänta sig en mer sammanpressad lönefördelning till följd av höga lågsta-löner i till exempel Sverige än i länder såsom Nederländerna, Spanien och Storbritannien som har lagstadgad lågsta-lön.

En implikation av att det inte finns vare sig lagstiftade lågsta-löner eller möjlighet att allmängiltigförklara avtal i Sverige är att det, i de fall som det saknas kollektivavtal på en arbetsplats, står arbetsgivaren och de anställda fritt att komma överens om lön och avtalsbestämda arbetsvillkor. I praktiken är det sannolikt svårt för enskilda arbetsgivare att erbjuda löner långt under kollektivavtalens lågsta-lönenivåer. Det går heller inte att mäta omfattningen av löner som ligger under de kollektivavtalade eftersom det inte går att koppla lön till avtal i den statistik som finns tillgänglig.¹³

SVENSK LÖNEFÖRDELNING ÄR SAMMANPRESSAD

Relationen mellan medianlönen, den högsta lönegruppen och de lägsta lönerna belyser hur lönerna förhåller sig till varandra i ett land. Ju större kvot mellan hög och låg lön, desto större spridning (se tabell 2 och Konjunkturinstitutet, 2013).

Sverige är ett av de länder i vilken skillnaden mellan de som ligger i mitten och de som ligger längst ner i lönefördelningen är minst. Detsamma gäller de övriga nordiska länderna samt Italien, vilket utgörs av de länder som varken har lagstadgade lågsta-löner eller allmängiltigförklaring (se tabell 1 och tabell 2). De övriga europeiska länderna som bestämmer sina löner antingen via lag eller via allmängiltigförklaring av avtalen har större lönespridning även om det sannolikt finns fler förklaringar till det än hur lönerna sätts.

Implikationen av de sammanpressade lönerna är att det krävs en relativt hög produktiv förmåga för en person som är lågt placerad i lönefördelningen i dessa länder.¹⁴ I Sverige är till exempel utbildningspremien låg. Löneskillnaden mellan lågutbil-

¹¹ Fafo (2012) och Neumark och Wascher (2004).

¹² Neumark och Wascher (2004).

¹³ Det finns ingen individstatistik för avtallshörighet i de privata branscherna i lönestrukturstatistiken. Dock är det möjligt att göra kvalificerade gissningar baserat på de uppgifter som finns i lönestrukturstatistiken om branschhörighet och yrke och på så sätt matcha kollektivavtal till individer.

¹⁴ Enligt ekonomisk teori får den anställda lön efter sin marginalproduktivitet. I verkligheten finns det faktorer som medför att lönen inte nödvändigtvis speglar produktiviteten fullt ut. Till exempel kan en person bli diskriminerad på grund av kön eller födelseland, och lönen kan bli lägre, även om personen är lika produktiv som sin icke-diskriminerade motpart. Lågsta-löner kan också påverka produktiviteten. Om lågsta-lönerna är höga så kan det ge incitament för individer att utbilda sig för att på så sätt höja sin produktivitet och komma in på arbetsmarknaden.

dade personer och personer med högre utbildning är med andra ord liten.¹⁵

Tabell 2 Höga löner i förhållande till låga löner i olika länder

	Lönekvot P50/P10	Lönekvot P90/P10
<i>Norden</i>		
Danmark	1,7	2,8
Finland	1,5	2,5
Norge	1,6	2,3
Sverige	1,4	2,2
<i>Övriga Europa</i>		
Tyskland	1,9	3,3
Frankrike	1,5	3,0
Italien	1,5	2,2
Nederländerna	1,6	2,9
Spanien	1,7	3,3
Storbritannien	1,8	3,6
Tyskland	1,9	3,3
Österrike	1,7	3,4

Anm. Statistiken visar kvoten mellan olika percentilgrupper 2010.

Källa: OECD:s statistikdatabas.

ANDRA MÖJLIGA ORSAKER TILL RELATIVT HÖGA LÄGSTALÖNER

Ovan nämndes det system genom vilket lägstalönerna bestäms i Sverige som en orsak till att de är höga relativt andra löner i ekonomin. Det finns även andra möjliga orsaker, till exempel skillnader i produktivitetsrelaterade faktorer inom arbetskraften och välfärdssystemens utformning.

Skillnader i produktivitetsrelaterade faktorer som bland annat utbildning och variationer i erfarenhet påverkar lönespridningen. En sammanpressad lönespridning kan uppstå om produktiviteten är jämnt fördelad i arbetskraften. Länge har produktivitetsskillnaderna i den svenska arbetskraften antagits vara lägre än i andra länder. Testresultat för vuxna har tidigare visat att olika färdigheter relaterade till läskunnighet är jämnare fördelade i Sverige än i många andra länder.¹⁶ På senare tid visar dock olika tester att färdigheterna har blivit mer ojämnt fördelade bland elever. De senaste PISA-undersökningarna där svenska elever relativt andra länders elever presterar allt sämre i såväl matematik, läsförståelse som naturvetenskap, tyder på att de försämrade skolresultaten återfinns i hela fördelningen. Skillnaderna i elevprestationer mellan olika elevgrupper ökar till följd av att de

Percentiler och percentilgrupper

Percentiler delar efter rangordning upp en fördelning i 100 lika stora delar. Percentil 10 anger det värde vilket 10 (90) procent av fördelningen ligger under (över). På samma sätt anger till exempel percentil 90 det värde som 90 (10) procent av fördelningen ligger under (över). Percentil 50 motsvarar medianen och har 50 procent av fördelningen på vardera sida om sig.

En fördelning kan delas upp i till exempel 100 lika stora delar, **percentilgrupper**, med hjälp av **percentiler**.

¹⁵ Gottfries (2011).

¹⁶ OECD (2000).

största försämringarna återfinns bland de svagast presterande eleverna.¹⁷ Denna trend av ökade skillnader i elevprestationer har även framkommit i svenska studier.¹⁸

Den internationella undersökningen av vuxnas kompetens, PIAAC, visade att det var en relativt hög andel som låg på den lägsta av sex möjliga nivåer i läskunskap. Undersökningen visade också att personer som hade svaga resultat i läsning ofta hade problem även med de andra delarna som testades: räkning och problemlösning med dator.¹⁹ Arbetskraften kommer således i framtiden sannolikt att vara mer heterogen vilket kan medföra att höga lågsta-löner kan komma att bli ett större problem.

Även ett förhållandevis generöst välfärdssystem påverkar lönespridningen genom att höja reservationslönen, det vill säga den lägsta lönenivån som en individ är beredd att acceptera ett arbete för.

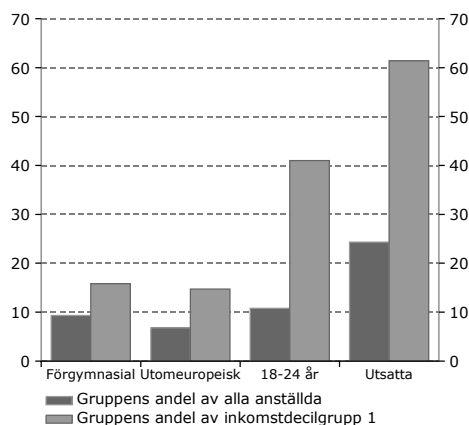
ETT INTERNATIONELLT PERSPEKTIV PÅ ARBETSMARKNADEN BELYSER ATT VISSA GRUPPER HAR STÖRRE SVÅRIGHETER

Det är grupper som har låg faktisk eller förväntad produktivitet som i högre utsträckning kan påverkas av att lågsta-löner är höga i relation till andra löner i ekonomin. Nyinträdande på arbetsmarknaden, såsom nyanlända utrikes födda och ungdomar, börjar ofta på en lågsta-lön och för dem kan en relativ ökning av lågsta-lönerna utgöra en högre tröskel in på marknaden. En studie från USA visar att personer med lågsta-lön har fem gånger så hög sannolikhet att vara nyinträdande i arbetskraften.²⁰ En relativt stor andel av de arbetslösa börjar sitt första jobb på en lågsta-lön.

Förutom de två nämnda grupperna är också övriga utrikes födda och de med endast förgymnasial utbildning överrepresenterade bland de som har de lägsta lönerna (se diagram 8).²¹ Drygt 60 procent av de som ligger i inkomstdecilgrupp 1 (den tiondelen av de sysselsatta med lägst lön) utgörs av någon av dessa tre grupper.

Lågsta-löner påverkar således både grupper som är nyinträdande på arbetsmarknaden, även om ungdomar har genomsnittligt högre chanser att få arbete, och grupper som har genom-

Diagram 8 Grupper med låg lön
Procent



Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

¹⁷ PISA (Programme for International Student Assessment) är en kunskapsutvärdering som går ut på att utvärdera hur femtonåriga elever i olika länder är rustade inför framtiden när de ska gå ut skolan. Projektet drivs av OECD, och utvärderingen sker främst genom prov inom tre områden: matematik, naturvetenskap och läsförståelse. Från att ha presterat över OECD-genomsnittet i PISA 2000 presterar svenska elever nu långt under genomsnittet på alla områden. I läsförståelse är det framför allt de lågpresterande eleverna som halkar efter, se Skolverkets webbplats.

¹⁸ Skolverket (2009) och Björklund m.fl. (2010).

¹⁹ OECD (2013).

²⁰ Even och Macpherson (2003).

²¹ I diagrammet finns det överlappning mellan grupperna. Unga och personer med förgymnasial utbildning finns med i gruppen "utomeuropeisk födda", utrikes födda och unga finns med i gruppen "förgymnasial utbildning" etc.

snittligt lägre sannolikhet att få arbete (personer med högst för-gymnasial utbildning och utomeuropeiskt födda).

Sysselsättningen för befolkningen som helhet är förhållande-vis hög i Sverige även i ett internationellt perspektiv.²² För vissa grupper är situationen dock inte lika ljus. Diagram 9 visar kvoten i sysselsättningsgrad mellan utrikes och inrikes födda och diagram 10 visar motsvarande kvot för arbetslöshet. Bilden som framträder är att utrikes födda i Sverige, jämfört med andra län-der, har en förhållandevis låg sysselsättningsgrad relativt inrikes födda samt en förhållandevis hög arbetslöshet relativt inrikes födda. Arbetslösheten efter utbildningsnivå visar att lågutbildade i Sverige har hög arbetslöshet relativt personer som har högre utbildning (se diagram 11).²³

2.2 Effekter av lägstalöner på sysselsättning

LÄGSTALÖNER OCH SYSSELSÄTTNING

– VAD SÄGER TEORIN?

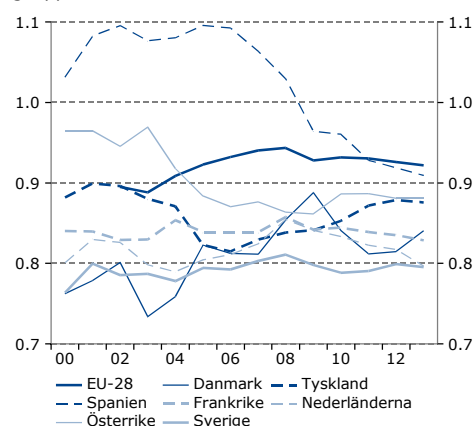
Lägstalönen utgör ett lönegolv. Om golvet ligger över den nivå som balanserar utbud och efterfrågan på arbetsmarknaden (marknadslönen) medför lägstalöner i den ekonomiska standardmodellen att sysselsättningen blir lägre än den annars skulle ha varit. Orsaken är att det inte är lönsamt för företagen att anställa personer vars produktivitet understiger lägstalönens nivå. Företagen kan också tänkas substituera anställda med lägre produktivitet mot personer med högre produktivitet när lägstalö-nerna är höga. Det ger negativa sysselsättningseffekter för den grupp som lägstalöner ska gynna fördelningsmässigt, nämligen anställda med låg lön.

Teoribildningen om sysselsättningseffekter av lägstalöner är dock inte helt entydig. Om arbetsgivarna genom en domine-rande position på arbetsmarknaden har möjlighet att påverka lönesättningen (monopsoni), så kan effekten på sysselsättningen av en höjning av lägstalönen vara positiv. Monopsoni innebär att arbetsgivaren kan sätta en lön som är lägre än marknadslönen, varvid också sysselsättningen minskar på grund av reducerat arbetskraftsutbud. Om en lägstalön införs som är högre än lönen vid monopsoni tvingas arbetsgivaren höja lönen, vilket ökar arbetskraftsutbudet och sysselsättningen om lägstalönen inte sätts alltför högt ovanför marknadslönen.

Monopsoniteorins resultat är dock inte av stor relevans för låglönearbetsmarknader. Dessa arbetsmarknader kännetecknas oftare av många och konkurrerande arbetsgivare, än av få och

Diagram 9 Kvot mellan utrikes och inrikes föddas sysselsättningsgrad

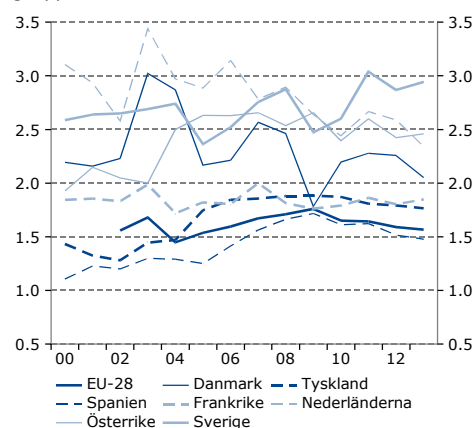
Kvot mellan sysselsättningsgrad i respektive grupp, 20–64 år



Källa: Eurostat.

Diagram 10 Kvot mellan utrikes och inrikes föddas arbetslöshet

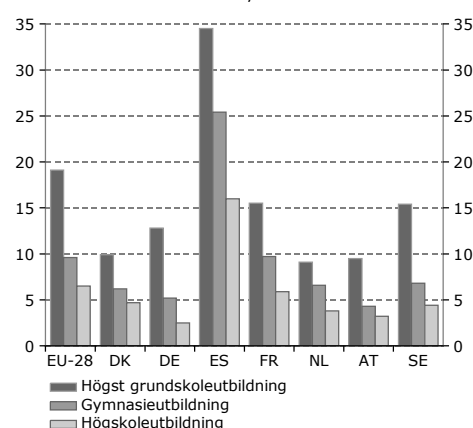
Kvot mellan relativ arbetslöshet i respektive grupp, 20–64 år



Källa: Eurostat.

Diagram 11 Arbetslöshet efter högsta utbildningsnivå, 2013

Procent av arbetskraften, 20–64 år



Källa: Eurostat.

²² Se bland annat Konjunkturinstitutet (2014b).

²³ En förklaring till skillnader i arbetslöshet efter utbildningsnivå kan vara hur utbildningsnivån är fördelad som andel av arbetskraften. Andelen som minst har fullföljt gymnasium (upper secondary education) vid åldern 25–64 år är dock högre i Sverige än i de jämförda länderna så det är inte en förklaring till skillnaderna (OECD, 2014).

dominerande. Arbetskraftens rörlighet är också ofta hög på lågstälönsarbetsmarknader, något som talar emot betydande inläsnings effekter.²⁴

Även på marknader som inte har monopsoni kan höjda lågstälöner leda till högre sysselsättning genom att arbetsutbudet ökar. Detta kan ske om de arbetslösa ökar sin sökintensitet tillräckligt mycket när lågstälönerna höjs. Det spelar också roll hur hög lågstälönen är från början. En kalibrerad sök- och matchningsmodell visar att sysselsättningen ökar om den initiala lönenivån är låg medan sysselsättningen minskar när lönenivån redan är hög.²⁵

Eftersom det inte är teoretiskt entydigt i vilken riktning sysselsättningen påverkas av en höjning av lågstälönen behöver frågan utredas empiriskt. Det finns en omfattande litteratur som har undersökt frågan om hur känslig arbetskraftsefterfrågan är för förändringar i lågstälönerna och därmed hur stor påverkan blir på sysselsättningen.

LÅGSTÄLÖNER OCH SYSSELSÄTTNING – VAD SÄGER EMPIRIN?

I detta avsnitt sammanfattas huvuddragen i den empiriska forskningslitteraturen om hur lågstälöner påverkar sysselsättningen. Nästan alla empiriska studier om lågstälöner studerar länder som har lagstadgade lågstälöner. Eftersom det finns betydande skillnader i nivån på lågstälönen beroende på om lågstälönen är lagreglerad eller avtalsreglerad måste slutsatser från forskningslitteraturen och paralleller till svenska förhållanden dras med försiktighet.

I de fall som forskningen gällande lågstälöners effekt på sysselsättningen behandlar delgrupper i befolkningen är det i huvudsak ungdomar som undersöks. Det går därför inte att dra slutsatser för alla de grupper med svag arbetsmarknadsanknytning som diskuteras i denna rapport.

Sysselsättningen mäts oftast på den extensiva marginalen, det vill säga hur antalet sysselsatta förändras vid en förändring av lågstälönen. Det finns även ett antal studier som beaktar den intensiva marginalen, det vill säga hur företag kan bemöta kostnadsökningen som följer av en lågstälöneökning, genom att minska antalet arbetade timmar i företaget.

Påverkan på sysselsättningen av en förändring i lågstälöner

Hur sysselsättningen påverkas av en förändring i lågstälöner har varit omdiskuterat och resultaten från enskilda studier har ofta kritiserats. I tabell 3 redovisas så kallade sysselsättningselasticiteter, det vill säga hur stor procentuell förändring i antalet an-

²⁴ Se bland annat OECD (2011).

²⁵ Cahuc och Zylberberg (2004).

ställda eller arbetade timmar som uppkommer om lägstalönen ökar med en procent, i ett stort antal studier utvalda av Neumark och Wascher (2007). Ett genomsnitt för de i tabellen valda studierna av ungdomar visar att om lägstalönen ökar med 10 procent så minskar efterfrågan med 2–3 procent, det vill säga en elasticitet på $-0,2$ till $-0,3$. Effekten är mindre för vuxna.

Neumark och Wascher (2007) redogör för ett stort antal internationella studier sedan början av 1990-talet. Av de 102 studierna pekar de ut 33 studier som mer trovärdiga. Av dessa visar 28 studier att en höjd lägstalön ger en negativ sysselsättningseffekt. Hur stor denna negativa effekt är varierar dock mellan studierna och några uppvisar inte statistiskt signifikanta resultat. I tabell 3 har de studier som är mest aktuella (nya) och som berör USA, Europa eller Sverige valts ut.

De empiriska studierna av olika länder visar små men oftast negativa sysselsättningseffekter av högre lägstalöner. Nästan två tredjedelar av de 102 citerade studierna ger indikation på negativa sysselsättningseffekter av lägstalöner, om än är alla resultat inte statistiskt säkerställda, medan knappt en tiondel av studierna ger en indikation på positiva sysselsättningseffekter. De negativa sysselsättningseffekterna tycks vara koncentrerade till lågutbildad arbetskraft. Det är generellt sett stor variation i storleken på de skattade effekterna i de studier som granskats av Neumark och Wascher (2007). En av de fåtaliga studier som behandlar utrikes födda är Orrenius och Zavodny (2008). De finner att antalet arbetade timmar bland invandrare inte påverkas negativt av höjda lägstalöner.

Det finns få studier som studerar system med kollektivt avtalade löneökningar. Dock studerar Skedinger (2006) sysselsättningseffekterna i hotell- och restaurangbranschen i Sverige. Resultaten indikerar att lägstalöneökningar innebär att betydligt fler personer blir uppsagda eller av andra skäl separeras från sina anställningar.

En meta-metastudie (en studie på metastudier) av Schmitt (2013) redovisar resultaten från två nyare metastudier av höjd lägstalöns sysselsättningseffekt.²⁶ Schmitt (2013) finner liten eller ingen effekt av en liten höjning av lägstalönen.

Vanligt med substitution mellan olika kategorier av anställda

Ett resultat i översikten av Neumark och Wascher (2007) är att substitution mellan olika kategorier av anställda tycks vara vanligt, det vill säga att arbetsgivare ersätter anställda med låg lön med personer med högre lön, och därmed högre förväntad produktivitet, vid höjningar av lägstalönen. Ett annat resultat är att även om de negativa effekterna normalt inte är särskilt stora är de större om lägstalönerna är höga i förhållande till genomsnitts-

²⁶ Belman och Wolfson (2014) och Doucouliagos och Stanley (2009).

lönen.²⁷ För ungdomar med låg utbildning tycks de negativa effekterna vara mer påtagliga samt generellt större. När lågstalö-
nen höjs ökar därmed sannolikheten att personer med relativt
starkare ställning på arbetsmarknaden stannar kvar på arbetsplat-
sen medan sannolikheten att stanna minskar för de som har
relativt svagare ställning.²⁸ Det innebär att sysselsättningseffek-
terna totalt sett inte alltid behöver vara stora.

Genomgången av de empiriska resultaten visar att lågstalöner
inte nödvändigtvis medför negativa effekter på sysselsättningen,
men att flertalet studier tyder på sådana effekter. Om lågstalö-
nerna är relativt höga, som i Sverige, pekar dock flera av resulta-
ten på att sysselsättningen påverkas negativt. Det tycks vara så
att arbetsgivare substituerar anställda med förväntat låg produk-
tivitet med personer med förväntat högre produktivitet om
lågstalöner höjs. Grupper med svag arbetsmarknadsanknyt-
ning kan antas vara överrepresenterade bland dem som drabbas
av negativa sysselsättningseffekter, men det är tämligen ovanligt
att dessa grupper analyseras explicit och detta gäller särskilt in-
vandrare.

²⁷ Edin och Holmlund (1994) och Skedinger (2002).

²⁸ Forslund m.fl. (2014) och Guiliano (2013).

Tabell 3 Uppskattad påverkan på sysselsättning av höjda lägstalöner

	Förändringen i lägstalön som undersöks	Undersökt grupp och elasticitet
<i>Aggregerade paneldatastudier i USA</i>		
Neumark och Wascher (1994)	Federala och delstatsförändringar (1973–89)	Tonåringar: –0,17 till –0,39 Unga: –0,12 till –0,16
Abowd m.fl. (2000)	Federala och delstatliga (1981–82 till 1990–91)	Låglönearbetare negativt påverkade relativt de med marginellt högre löner
Burkhauser m.fl. (2000)	Federala och delstatliga (1979–97)	Tonåringar: 0 till –0,35
Burkhauser m.fl. (2000)	Federala och delstatliga (1979–97)	Tonåringar: –0,3 till –0,6 Unga: –0,2 till –0,3 Svarta unga: –0,9 Andra unga: –0,2 Avhoppare från gymnasiet: –0,9 Avslutat gymnasiet: –0,16
Zavodny (2000)	Federala och delstatliga (1979–97)	Tonåringar (aggregerat): Sysselsättning: –0,02 till –0,12 och timmar 0,24 till –0,11
Keil m.fl. (2000)	Federala och delstatliga (1979–97)	Unga: –0,37 (kort sikt) –0,69 (lång sikt) Vuxna: –0,11 (kort sikt) –0,19 (lång sikt)
Neumark och Wascher (2003)	Federala och delstatliga (1979–97)	Tonåringar (arbetslösa): –0,11 Unga (sysselsatta jobbsökare): –0,09 Unga (sysselsatta icke-jobbsökande): +0,41
Sabia (2006)	Delstatlig (1979–2004)	Tonåringar (sysselsättning): –0,18 till –0,33 Tonåringar (timmar): –0,01 till –0,45
Neumark (2001)	Mellanstatlig (1995–98)	Tonåringar och unga: Till stor del insignifikanta
Yelowitz (2005)	Introduktion av lägstalön i Santa Fe (2003–05)	Alla; jämför mer respektive mindre utbildade: Effekter nära noll och insignifikanta. Signifikanta negativa effekter på lågutbildades timmar om –0,12
<i>Aggregerade tidsseriestudier</i>		
William och Mills (2001)	Federal (1954–93)	Tonåringar: –0,3 till –0,5 efter två år
Bazen och Marimoutou (2002)	Federal (1954–93)	Tonåringar (kort sikt): –0,11 Tonåringar (lång sikt): –0,27
Neumark m.fl. (2004)	Federala och delstatliga (1979–97)	Personer i olika positioner i lönefördelningen Sysselsättning: –0,06 till –0,15 för personer med mellan 1 och 1,3 gånger tidigare lägstalön Timmar: –0,3 för personer mellan 1 och 1,2 gånger tidigare lägstalön
<i>Studier i andra länder än (enbart) USA</i>		
Neumark och Wascher (2004)	Tidsserievariation mellan OECD-länder (1970–2000)	Tonåringar: –0,18 till –0,24 Unga: –0,13 till –0,16
Baker m.fl. (1999)	Provinser i Kanada (1979–93)	Tonåringar: –0,13 till 0,47
Campolieto m.fl. (2005)	Provinser i Kanada (1993–99)	Unga: –0,33 till –0,54
Campolieto m.fl. (2006)	Provinser i Kanada (1981–97)	Tonåringar och unga: –0,17 till –0,44
Machin m.fl. (1999)	Introduktion av lägstalön i UK (1999)	Alla åldrar (sysselsättning): –0,08 till –0,38 Alla åldrar (timmar): –0,15 till –0,39
Stewart och Swaffield (2006)	Personer i olika positioner i lönefördelningen i UK (1994–97)	Veckoarbetstiden minskade med 1 till 2 timmar efter en tidsfördröjning på omkring ett år
Galinda-Rueda och Pereira (2004)	Variationer mellan företag och regioner i UK (1994–2001)	Substitution mellan lägre betalda och högre betalda personer

Fortsättning tabell 3

	Förändringen i lågsta-lön som undersöks	Undersökt grupp och elasticitet
Abowd m.fl. (1999)	Personer i olika positioner i lönefördelningen i Nya Zeeland (1982–89)	Substitution mellan låg- och högre betalda personer
Delando m.fl. (1996)	Variationer mellan industrier i Spanien (1996)	Tonåringar: $-0,15$ och starkare där lågsta-lönerna hade större inverkan
Pereira (2003)	Höjning av lågsta-lön för unga 18–19 år i Portugal (1987)	Tonåringar: $-0,2$ till $-0,4$ och substitution till de i åldern 20–25 år

Anm. De studier som redovisas i tabellen är hämtade från Neumarks och Waschers (2007) sammanställning av studier om lågsta-löner. Referenser till studierna återfinns i Neumark och Wascher (2007). Urvalet är baserat på de studier som de betraktar som mer trovärdiga. I tabellen är studier mellan sektorer i USA inte inkluderade av anledningen att de inte erhöill signifikanta effekter. Inte heller är studier från Asien inkluderade av anledningen att de inte anses relevanta för svenskt vidkommande.

Källa: Neumark och Wascher (2007).

VARFÖR BEGRÄNSADE SYSSELSÄTTNINGSEFFEKTER?

I genomgången av teorin om hur en höjning av lågsta-lönerna påverkar sysselsättningen är en relativt okontroversiell slutsats att höjningen borde påverka negativt. Orsaken är att arbetsmarknader där många har låga löner oftast inte kännetecknas av monopolistisk konkurrens, utan snarare av flera och små arbetsgivare där personalomsättningen är hög.²⁹

De flesta studier av lågsta-löner undersöker hur en kostnadsökning för företaget till följd av en höjning av lågsta-lönen kommer att kompenseras genom att företaget minskar antalet sysselsatta eller antalet arbetade timmar. Schmitt (2013) argumenterar för varför minskningen i sysselsatta till följd av en ökning av lågsta-löner empiriskt ofta visar sig utebli eller, om den finns, förefaller begränsad. Först argumenterar Schmitt (2013) för att kostnadsökningen som företaget möter till följd av en lågsta-löneökning är låg i förhållande till andra kostnader som företaget har, och att kostnadsanpassningen därför inte blir stor. Företaget har också på kort sikt flera olika kanaler för att minska kostnaderna förutom genom att minska sysselsättningen. Till exempel kan företaget reducera kostnaderna genom att minska antalet arbetade timmar, minska förmåner som inte är lönerelaterade eller genom att minska internutbildning.³⁰ Det förstnämnda är en följd av att en ökning av lågsta-lönen inte ökar anställningskostnaderna, utan det är kostnaden per arbetstimme som ökar. Därför kan arbetsgivarna välja att minska antalet arbetade timmar i stället för att reducera antalet personer som arbetar. De empiriska studierna som undersöker påverkan på arbetade timmar visar dock inte entydigt att antalet arbetade timmar reduceras.

Företagen kan välja att behålla eller anställa personer som har förväntat högre produktivitet och substituera bort de med lägre produktivitet.³¹ Det ökar den genomsnittliga produktiviteten

²⁹ Skedinger (2008).

³⁰ Se till exempel Michl (2000), Orrenius och Zavodny (2008) samt Couch och Wittenburg (2001).

³¹ Se till exempel Forslund m.fl. (2014) och Guliano (2013).

men behöver inte minska sysselsättningen på aggregerad nivå. Därutöver kan det också finnas en aversion hos företagarna att avskeda anställda eftersom det påverkar både den person som blir av med arbetet och de personer som stannar kvar i företaget.

POTENTIELLT STÖRRE EFFEKTER PÅ LÄNGRE SIKT

Som framgick ovan finns det flera skäl till att förvänta sig små effekter på sysselsättningen av en höjning av lägstalönen på kort sikt. De flesta studier av lägstalöner skattar kortsiktiga effekter på sysselsättningsnivån. Effekterna av en sänkning av lägstalönerna behöver dock inte vara lika på kort och lång sikt. På längre sikt kan nya företag etablera sig och nya branscher uppstå. Dessutom kan arbetsgivare också anpassa produktionsmetoder och organisation till en förändrad lönestruktur.

En framväxande nyare forskningslitteratur undersöker sysselsättningsutveckling och framväxten av jobb i nya företag och branscher i stället för den omedelbara förändringen i efterfrågan på arbetskraft av en lägstalöneförändring.³² Sorkin (2014) diskuterar att det kan vara särskilt viktigt att beakta att effekterna kan bli olika på kort och lång sikt eftersom lägstalönerna ofta höjs i små, men frekventa steg. Frågan om sysselsättningseffekten på några års sikt av en ökning av lägstalönen kan därför inte enkelt besvaras genom att enbart beakta den kortsiktiga elasticiteten. Sorkin (2014) finner att den kortsiktiga sysselsättningselasticiteten till följd av en temporär ökning av lägstalönerna är $-0,002$. Den är konsistent med en elasticitet på sex års sikt om $-0,252$ för en permanent ökning.³³ Även Meer och West (2013) skattar de långsiktiga effekterna på framväxten av nya jobb. Det är, enligt dem, troligare att lägstalöner påverkar framväxten av nya jobb på lite längre sikt snarare än att de påverkar sysselsättningsnivån direkt. De finner att höga lägstalöner leder till en lägre tillväxt i nya arbeten, särskilt i expanderande branscher i USA. Forskningen som beskrivs ovan är dock ännu inte så omfattande och det kan därför vara vanskligt att dra generella slutsatser från den.

På kort sikt efterfrågar företag mer erfaren arbetskraft

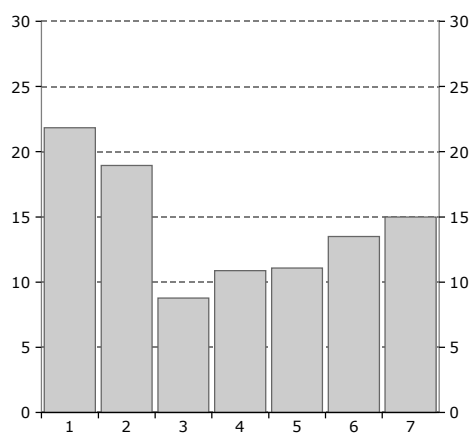
En indikation på hur lätt det är för företag att ersätta erfaren arbetskraft med oerfaren på kort sikt ges i en enkätundersökning utförd av Konjunkturinstitutet hösten 2013. Arbetsgivare tillfrågades om de hade arbetsuppgifter som kunde utföras av ungdomar som saknar slutförd gymnasie-

³² Sorkin (2014) och Meer och West (2013).

³³ Skillnaden mellan den kort- och den långsiktiga elasticiteten beror i den teoretiska modellen på att det finns anpassningskostnader för arbetskraft på längre sikt, samt att företag kontinuerligt både kommer in på och lämnar marknaden. Slutligen skiljer sig elasticiteten på olika tidshorisonter på grund av att företag substituerar arbete mot kapital först om företagarna tror att ökningarna i lägstalön förväntas vara tillräckligt långsiktiga och relativprisskillnaderna mellan kapital och arbete permanenta.

Diagram 12 Vi har arbetsuppgifter som kan utföras av ungdomar som saknar slutförd gymnasieutbildning

Procent

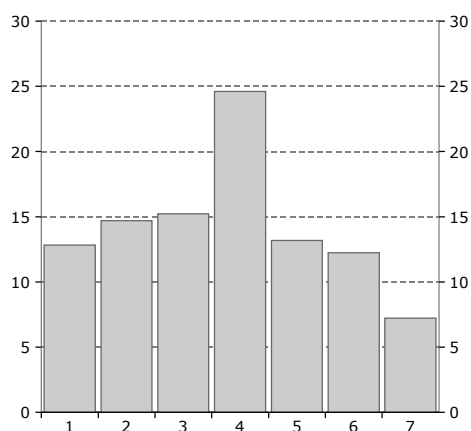


Anm. 1=instämmer inte alls, 7=instämmer helt. Andelarna summerar till 100 procent.

Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 13 Skillnaden i arbetskostnad mellan en erfaren person och en oerfaren ungdom är så pass liten att det inte är attraktivt att anställa en oerfaren ungdom

Procent



Anm. 1=instämmer inte alls, 7=instämmer helt. Andelarna summerar till 100 procent.

Källa: Konjunkturinstitutet.

utbildning.³⁴ Knappt två femtedelar av arbetsgivarna ansåg att de hade arbetsuppgifter som kunde utföras av ungdomar som saknar slutförd gymnasieutbildning (se diagram 12). Fler arbetsgivare, 50 procent, svarar att det inte finns sådana arbetsuppgifter. Svaren skilde sig åt beroende på branschtillhörighet. Inom arbetskraftsintensiva branscher som detaljhandeln samt hotell- och restaurangverksamhet svarade en högre andel att de hade arbetsuppgifter som unga utan slutförd gymnasieutbildning skulle kunna utföra. Däremot fanns det inte sådana arbetsuppgifter i samma utsträckning bland mer kapitalintensiva branscher som exempelvis tillverkningsindustrin.

En orsak till att företag inte skulle kunna ersätta erfaren arbetskraft med oerfaren är att en sammanpressad lönestruktur innebär att det krävs en relativt hög kompetens för att få ett arbete även till de lägsta lönerna. 33 procent av arbetsgivarna instämmer i att de avstår från att anställa ungdomar, som har lägre faktisk eller förväntad produktivitet på grund av att de är nya på arbetsmarknaden, till följd av höga arbetskostnader. Andelen arbetsgivare som inte håller med uppgår till 43 procent (se diagram 13). En fjärdedel av arbetsgivarna är neutrala till påståendet.

Analysen i Konjunkturinstitutet (2014a) indikerar att möjligheten att substituera erfaren mot oerfaren arbetskraft är lättare bland arbetsgivare inom detaljhandeln samt hotell- och restaurangverksamhet. Det är också ett mindre hinder att klara av de arbetskostnader som finns för oerfarna ungdomar relativt erfaren arbetskraft.

Det finns flera anledningar till att det tar tid för ungdomar att etablera sig på arbetsmarknaden. Resultaten från enkäten ger inte hela bilden men tyder på att den sammanpressade lönestrukturen i vissa fall kan utgöra en tröskel in på arbetsmarknaden.

2.3 Ekonomiskt utbyte av att arbeta

INTE BARA LÖNEN SPELAR ROLL FÖR ATT VILJA HA ETT ARBETE

I kapitlets två första delar illustrerades att vissa grupper har en svagare anknytning till arbetsmarknaden än andra och att skill-

³⁴ Regeringen gav 2013 Konjunkturinstitutet i uppdrag att analysera hur överenskommelser mellan arbetsmarknadens parter påverkar arbetsmarknadens funktionssätt, särskilt för grupper som har svag förankring till arbetsmarknaden. Som en del av uppdraget genomförde Konjunkturinstitutet en enkätundersökning "Ungdomar på arbetsmarknaden". Enkäten skickades hösten 2013 ut till en delmängd av de privata företag som ingår i Konjunkturbarometerns urval samt till alla kommuner och landsting. Konjunkturbarometern baseras på ett företagsurval som representerar arbetsgivare med totalt ca 1,7 miljoner anställda. Kommuner och landsting totalundersöks, och dessa arbetsgivare har ca 1 miljon anställda. Totalt sett beräknas enkäten omfatta organisationer med ca 2,1 miljoner anställda på arbetsmarknaden, det vill säga enkäturvalet täcker ca 50 procent av alla anställda.

naden mellan lägstalönen och medianlönen är liten i Sverige jämfört med andra länder. Höga lägstalöner kan göra det svårt för en del individer att etablera sig på arbetsmarknaden. Även om lägstalönerna hade varit lägre är det emellertid inte säkert att personer med svag arbetsmarknadsanknytning hade arbetat eftersom lönen kan ligga nära eller understiga deras reservationslön. Reservationslönen anger den lönenivå som avgör om en individ väljer att acceptera en anställning. Om lönenivån som erbjuds på marknaden är lägre än reservationslönen kommer personen i fråga sannolikt att avstå från att arbeta. Faktorer som påverkar reservationslönen är framför allt nivån på den alternativa inkomsten, det vill säga ersättningsnivåer i arbetslöshets- och socialförsäkringssystem och skatter.

Både ekonomiska och icke-ekonomiska drivkrafter påverkar individens beslut att arbeta. Bland de sistnämnda återfinns saker som delaktighet, status och sociala kontakter. På kort sikt är det naturligt att de ekonomiska drivkrafterna främst utgörs av den disponibla inkomsten, det vill säga både av lönen samt av skatte- och transfereringssystemet. Till de ekonomiska drivkrafterna hör också hur individens långsiktiga inkomster påverkas av att arbeta jämfört med att inte arbeta. Genom att acceptera ett arbete, även med låg lön, får individen arbetslivserfarenhet och möjlighet att på sikt öka sin lön och inkomst.

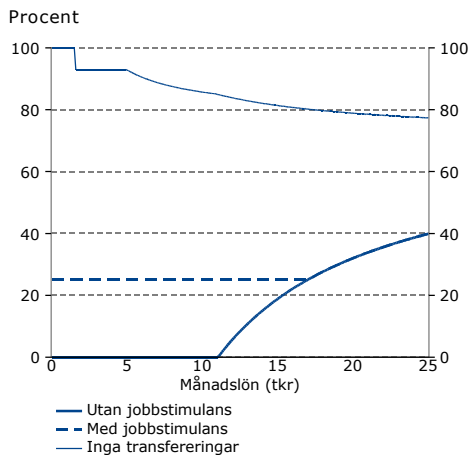
Om inkomsten vid arbete endast är marginellt högre än när man av någon anledning inte arbetar, försvagas således de privatekonomiska motiven att arbeta. Personer får svårt att förbättra sin ekonomiska situation av egen kraft. Å andra sidan kan alltför låg kompensationsnivå leda till en oönskat låg levnadsstandard för individen och minska legitimiteten i de offentliga försäkringssystemen.

SVAGA EKONOMISKA DRIVKRAFTER VID ARBETSLÖSHET

Ett sätt att beskriva de ekonomiska drivkrafterna för arbete är att beräkna utbytesgraden av att arbeta. Den beskriver hur stor andel av lönen som individen får behålla när den går från att inte arbeta till att arbeta. Storleken på utbytesgraden beror bland annat på vilken typ av försörjning individen har vid icke-arbete och hur den beskattas, vilka bidrag respektive lön han eller hon får, samt hur dessa beskattas och hur lön och skatt påverkar eventuella bidrag. Även individens familjesituation kan spela in då försörjningsstöd och bostadsbidrag bestäms på hushållsnivå.

I analysen här sätts lägstalöner i relation till skatte- och transfereringssystemet. Utbytegraden har beräknats för tre olika typfall med hjälp av mikrosimuleringsmodellen FASIT.³⁵ Beräk-

³⁵ Fördelningsanalytiskt statistiksystem för inkomster och transfereringar (FASIT). Se SCB:s hemsida för mer information om FASIT. Beräkningarna är gjorda med FASIT 2012 v4 med 2014 års regelverk. Personen i typfallen är ensamstående utan barn, betalar genomsnittlig kommunalskatt, har en boendekostnad på 5 500 kronor per månad och får inget bostadsbidrag. Detta går att relatera till ett intervall för lägstalönen för avtalsområdena Teknikavtalet, Detaljhandelsavtalet, Hotell- och restaurangavtalet samt HÖK som spänner mellan (för den lägsta lönenivån i avtalen 2014 för 18-åringar i förekommande fall) 17 160 kronor (HÖK) till 19 264 kronor (Hotell- och restaurangavtalet).

Diagram 14 Utbytesgrad för försörjningsstöd

Källor: SCB (FASIT) och Konjunkturinstitutet.

ningarna presenteras i diagram 14. I det första fallet består personens inkomst av försörjningsstöd (heldragen linje). För denna person är utbytesgraden noll upp till en månadslön runt 11 000 kronor, det vill säga individen höjer inte sin disponibla inkomst genom att börja arbeta. Detta beror på att försörjningsstödet minskar krona för krona med nettolönen. Därefter ökar utbytesgraden och når 25 procent vid en månadslön runt 17 000 kronor. För en person i denna situation är de kortsiktiga ekonomiska incitamenten att börja arbeta till en låg lön eller deltid svaga. En sänkning av lågsta-lönen bedöms därför få begränsade effekter – även om efterfrågan på arbetskraft ökar så kommer individens incitament att acceptera ett arbete sannolikt vara låga och det kan därmed vara svårt att rekrytera till de lägst avlönade arbetena.

För att öka de ekonomiska incitamenten för personer med försörjningsstöd att börja arbeta infördes 1 juli 2013 den så kallade jobbstimulansen.³⁶ Om personen har haft försörjningsstöd i minst 6 månader sammanhängande minskas försörjningsstödet med 75 procent av nettolönen i stället för krona för krona när personen övergår till arbete. För dessa kvarstår således incitamenten till arbete även vid en lågsta-lönesänkning. I det andra fallet har personen i första fallet kvalificerat sig för jobbstimulansen (streckad linje i diagram 14). Utbytesgraden i detta fall är 25 procent upp till en lön runt 17 000 kronor.

I det tredje fallet har personen ingen inkomst i utgångsläget. Utbytesgraden i detta fall beror helt och hållet på beskattningen av lönen. Till att börja med är utbytesgraden 100 procent, men minskar med lönen och uppgår till ca 80 procent vid en månadslön på 17 000 kronor (se tunn, heldragen, linje).

De ekonomiska incitamenten för att börja arbeta skiljer sig således drastiskt åt beroende på individens situation. Trösklarna in på arbetsmarknaden består således inte enbart av relativt höga lågsta-löner utan även skatte- och transfereringssystemet kan bidra genom att påverka individens ekonomiska incitament till arbete.

³⁶ Regeringens proposition (prop. 2012/13:94).

Kapitlet i korthet

- Sverige har en sammanpressad lönestruktur sett ur ett internationellt perspektiv.
- Samtidigt är arbetskraftsdeltagandet och sysselsättningsgraden hög för befolkningen som helhet, men betydligt lägre för vissa grupper. Även i ett internationellt perspektiv har dessa grupper låg sysselsättningsgrad och hög arbetslöshet i Sverige.
- Längre har produktivitetsskillnaderna i den svenska arbetskraften antagits vara lägre än i andra länder. På senare tid visar dock olika tester att färdigheterna har blivit mer ojämnt fördelade bland elever och vuxna i befolkningen.
- Enligt empiriska studier från främst USA är påverkan på kort sikt på sysselsättningen av en höjd lägstalön relativt begränsad. Det finns olika möjliga förklaringar till det. Företagarna har bland annat flera olika kanaler att minska kostnaderna på förutom genom att minska sysselsättningen.
- Nyare forskning studerar påverkan på tillväxten av nya jobb på längre sikt och finner att tillväxten sannolikt blir lägre med höga lägstalöner. Det finns dock enbart ett fåtal studier inom området så det går inte att dra starka slutsatser av analysen.
- Även individens alternativa inkomst från skatte- och transfereringssystemen spelar roll för hur en förändring i lägstalönen påverkar sysselsättningen.

Referenser

- Belman, D. och P. J. Wolfson (2014), *What does the minimum wage do?*, W.E. Upjohn Institute for Employment Research.
- Björklund, A., P. Fredriksson, J.-E. Gustafsson och B. Öckert (2010), ”Den svenska utbildningspolitikens arbetsmarknadseffekter: vad säger forskningen?”, Rapport 2010:13, IFAU.
- Cahuc, P. och A. Zylberberg (2004), *Labor economics*, MIT Press, Cambridge, 2004.
- Couch, K. och D. Wittenburg (2001), ”The response of hours of work to increases in the minimum wage”, *Southern Economic Journal*, 68, nr. 1, sid. 171–177.
- Doucouliagos, H. och T. D. Stanley (2009), ”Publication selection bias in minimum-wage research? A meta-regression analysis”, *British Journal of Industrial Relations*, 47, no. 2, sid. 406–428.
- Edin P.-A. och B. Holmlund (1994), ”Arbetslösheten och arbetsmarknadens funktionssätt”, bilaga 8 till Långtidsutredningen 1994, Stockholm, Fritzes.
- Even, W. E. och D. A. Macpherson (2003), ”The wage and employment dynamics of minimum wage workers”, *Southern Economic Journal*, 69, sid. 676–690.
- Fafo (2012), *European minimum wage: A nordic outlook*, Fafo Institutt for arbeidslivs- og velferdsforskning.
- Forslund, A., L. Hensvik, O. Nordström Skans, A. Westerberg och T. Eliasson (2014), ”Avtalslöner, löner och sysselsättning”, Rapport 2014:8, IFAU.
- Giuliano, L. (2013), ”Minimum wage effects on employment, substitution, and the teenage labor supply: Evidence from personnel data”, *Journal of Labor Economics*, University of Chicago Press, 31(1), sid. 155–194.
- Gottfries, N. (2011), ”Fungerar den svenska lönebildningen?”, bilaga 5 till Långtidsutredningen 2011, SOU 2011:11, Finansdepartementet.
- Konjunkturinstitutet (2013), *Lönebildningsrapporten*, 2013.
- Konjunkturinstitutet (2014a), ”Avtalsvillkor i några utbildningsavtal och ungdomars arbetsmarknadsetablering”, Specialstudie nr. 40, Konjunkturinstitutet.
- Konjunkturinstitutet (2014b), *Konjunkturläget*, augusti 2014.
- Meer, J. och J. West (2013), ”Effects of the minimum wage on employment dynamics”, Working Paper No. 19262, NBER.
- Michl, T. R. (2000), ”Can rescheduling explain the New Jersey minimum wage studies?” *Eastern Economic Journal*, 26, no. 3, sid. 265–277.
- Neumark, D. och W. Wascher (2004), ”Minimum wages, labor market institutions, and youth employment: A cross-country national analysis”, *Industrial and Labor Relations Review*, 57, sid. 223–248.
- Neumark, D. och W. Wascher (2007), ”Minimum wages and employment”, *Foundations and Trends in Microeconomics*, 3, sid. 1–182.
- OECD (2000), *Literacy in the information age*, OECD.
- OECD (2011), *Employment outlook*, 2011, OECD.
- OECD (2013), *OECD Skills outlook*, OECD.

- OECD (2014), *Education at a glance*, OECD.
- OFR (2014), "Allmängiltigförklaring och minimilön", PM, Offentlig sektor i fokus 1/2014, OFR, 2014.
- Orrenius, P. och M. Zavodny (2008), "The effect of minimum wages on immigrants' employment and earnings", Discussion Paper No. 3499, IZA, Bonn.
- Regeringens proposition (prop. 2012/13:94), Jobbstimulans inom det ekonomiska biståndet.
- Schmitt, J. (2013), "Why does the minimum wage have no discernible effect on employment?" Report, February 2013, Center for Economic and Policy Research.
- Skedinger, P. (2002), "Minimum wages and employment in Swedish hotels and restaurants", Working Paper 18, IFAU.
- Skedinger, P. (2006), "Minimum wages and employment in Swedish hotels and restaurants", *Labour Economics*, 13, sid. 259–290.
- Skedinger, P. (2008), *En exkluderande arbetsmarknadsmodell? Den svenska arbetsmarknadens trösklar i ett globalt perspektiv*, Underlagsrapport nr 24 till Globaliseringsrådet, Västerås.
- Skolverket (2009), *Vad påverkar resultaten i svenska grundskola? Kunskapsöversikt om betydelsen av olika faktorer*, Statens skolverk.
- Sorkin, I. (2014), "Are there long-run effects of the minimum wage?", *Review of Economic Dynamics*, under publicering.

3 Lönerörligheten bland de lägst avlönade

Kvinnor, unga, lågutbildade och utrikes födda är överrepresenterade bland de lägst avlönade i Sverige. Med lägst avlönade avses här den tiondel av löntagarna som har lägst lön. En individ som har en låg lön ett år har det ofta även året efter. Sannolikheten att kvarstå i kategorin lägst avlönade minskar ju längre tidshorisonten är. På fem års sikt tillhör runt en tredjedel fortsatt kategorin lägst avlönade. Äldre, lågutbildade och utrikes födda förblir i större utsträckning lägst avlönade. Att byta jobb eller vidareutbilda sig har stor påverkan på chansen att avancera uppåt i lönefördelningen.

I föregående kapitel beskrevs hur lägstalöner kan påverka sysselsättningen på kort och lång sikt, samt kan göra det svårare för vissa personer att etablera sig på arbetsmarknaden. En annan viktig fråga är om individer fastnar under en lång tid på de lägsta lönenivåerna eller om de rör sig uppåt i lönefördelningen.

I detta kapitel analyseras lönerörligheten bland de lägst avlönade. Kapitlet inleds med en beskrivning av de lägst avlönade 2013. Därpå följer en litteraturöversikt som behandlar tidigare studier av lönerörlighet. Denna följs av ett avsnitt om hur lägstalönerna i kollektivavtalen påverkar lönefördelningen samt lönerörligheten. Kapitlet avslutas med en beskrivning och analys av lönerörligheten bland de som var lägst avlönade 2008.

3.1 Beskrivning av de lägst avlönade

I detta avsnitt beskrivs de lägst avlönade 2013 med hjälp av lönestrukturstatistiken.³⁷ Med lägst avlönad avses i detta avsnitt den tiondel av löntagarna vars *heltidsekvivalenta* månadslön återfinns i den första decilgruppen.³⁸

För att tillhöra den första decilgruppen 2013 krävdes att månadslönen uppgick till högst 20 920 kronor (se tabell 4). Den svenska lönefördelningen är relativt sammanpressad (se diagram 15). Gränsen för att räknas bland de 10 procent högst avlönade

Deciler och decilgrupper

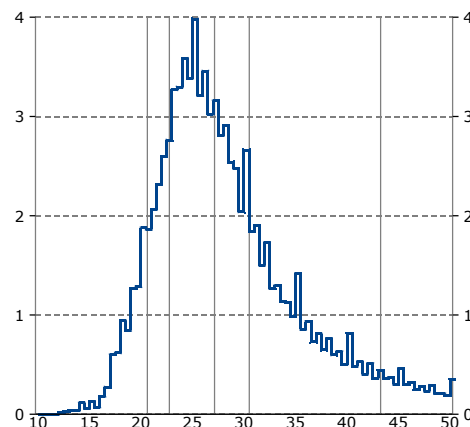
Deciler delar efter rangordning upp en fördelning i 10 lika stora delar. **Decil 1** anger det värde vilket 10 (90) procent av fördelningen ligger under (över). På samma sätt anger till exempel decil 9 det värde som 90 (10) procent av fördelningen ligger under (över). Decil 5 motsvarar medianen och har 50 procent av fördelningen på vardera sida om sig.

De 10 delarna av fördelningen som följer av de 9 decilerna kallas decilgrupper. **Decilgrupp 1** utgörs av de första 10 procenten av fördelningen, det vill säga värden upp till decil 1. Decilgrupp 2 utgörs av nästa 10 procent av fördelningen, det vill säga värden mellan decil 1 och decil 2, och så vidare upp till decilgrupp 10 som utgörs av de 10 procent av fördelningen som har värden över decil 9.

På samma sätt kan en fördelning delas upp i till exempel 100 lika stora delar, **percentilgrupper**, med hjälp av **percentiler**.

Diagram 15 Lönefördelning 2013

Andel, procent respektive månadslön, tusentals kronor



Anm. Heltidsekvivalent månadslön och 500-kronorsintervall. De vertikala strecken avser decil 1, decil 2, decil 5, medel samt decil 9.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

³⁷ Lönestrukturstatistiken är en årlig undersökning med syfte att ge jämförbar information om lönestrukturen på arbetsmarknaden. För privat sektor genomförs en urvalsundersökning och offentlig sektor totalundersöks. För att göra statistiken representativ används urvalsvikter genom hela kapitlet. Statistiken är individbaserad, men en individ kan förekomma flera gånger i statistiken ett år då personen kan ha mer än ett arbete. I detta kapitel har statistiken begränsats så att en individ enbart förekommer en gång per år. I de fall en individ förekommer flera gånger ett år har observationen med högst tjänsteomfattning eller högst lön valts. För mer information om lönestrukturstatistiken se Medlingsinstitutet (2014) eller www.scb.se.

³⁸ I månadslön ingår flera olika lönekomponenter: fast lön, fasta tillägg, ackordskompensation, rörlig lön, ob-/skifttillägg samt tillägg för risk, smuts och dylikt, jour- och beredskapsersättning, förmåner, väntetids- och restidsersättning utanför ordinarie arbetstid samt helglön för arbetare. Med heltidsekvivalent menas att lönerna för de som inte arbetar heltid är omräknade till att motsvara en heltidslön.

(decil 9) ligger lite drygt dubbelt så högt som för de lägstavlönade (decil 1). Medianen, det vill säga decil 5, och decil 2 var 31 respektive 10 procent högre än decil 1.

Tabell 4 Lönefördelning 2013

Heltidsekvivalent månadslön, kronor

Decil 1	Decil 2	Median	Decil 9	Medel
20 920	23 000	27 420	43 480	30 750

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

KVINNOR, UTRIKES FÖDDA OCH UNGA

ÖVERREPRESENTERADE BLAND DE LÄGST AVLÖNADE...

Samtidigt som kvinnor utgör hälften av samtliga löntagare utgör de lite mindre än 60 procent av de lägst avlönade (se tabell 5). Kvinnor är således överrepresenterade bland de lägst avlönade.

Detsamma gäller personer som är födda utanför Norden. Speciellt de som är födda utanför Europa är överrepresenterade bland de lägst avlönade. Den sistnämnda gruppen som utgör knappt 7 procent av löntagarna utgör nästan 12 procent av de lägst avlönade.

Vidare är unga överrepresenterade bland de lägst avlönade. Personer under 25 år utgör drygt 40 procent av de lägst avlönade, vilket kan ställas i relation till att de bara utgör lite mer än 10 procent av samtliga löntagare. Att unga har lägre löner är inte så konstigt då de har kortare arbetslivserfarenhet. Dessutom återfinns många unga inom branscher som har lägre löneläge, till exempel hotell- och restaurangbranschen.³⁹

...LIKSOM LÅGUTBILDADE, DELTIDSARBETANDE OCH ANSTÄLLDA I SMÅ FÖRETAG

Även lågutbildade är överrepresenterade bland de lägst avlönade. Bland de lägst avlönade har drygt 16 procent som högst avslutat en förgymnasial utbildning, bland samtliga löntagare är andelen drygt 9 procent. Bland samtliga löntagare är det 48 procent som har gymnasial utbildning som högsta avslutade utbildning, bland de lägst avlönade är det 61 procent. Överrepresentationen av de med lägst utbildning är större bland kvinnor än män.

När det gäller tjänsteomfattning är de som jobbade halvtid eller mindre överrepresenterade bland de lägst avlönade. Även om de är underrepresenterade utgörs majoriteten, drygt 60 procent, av de lägst avlönade av personer som har en tjänsteomfattning på 81 procent eller mer. Kvinnor har till större del lägre tjänsteomfattning, men överrepresentationen bland de lägst avlönade är något större bland män.

³⁹ Se Konjunkturinstitutet (2013) för en beskrivning av i vilka branscher unga, utrikes födda och lågutbildade främst arbetar.

Tabell 5 Sammansättningen av de lägst avlönade och samtliga löntagare 2013

Andel av lägst avlönade (inkomstdecilgrupp 1) respektive av samtliga löntagare, procent

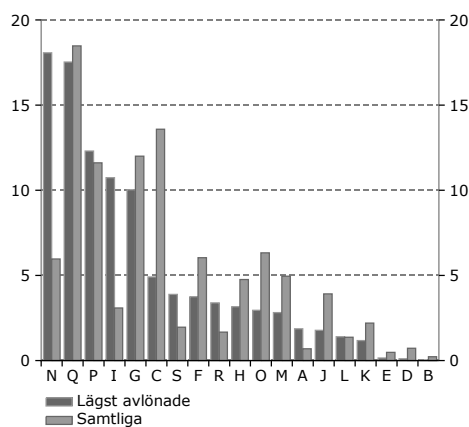
	Båda könen		Män		Kvinnor	
	Lägst avlönade	Samtliga	Lägst avlönade	Samtliga	Lägst avlönade	Samtliga
<i>Kön</i>						
Män	41,7	50,2				
Kvinnor	58,3	49,8				
<i>Födelseland</i>						
Sverige	75,5	85,9	75,0	86,1	75,9	85,7
Norden exkl. Sverige	1,2	2,1	0,9	1,8	1,5	2,5
Europa exkl. Norden	8,3	5,3	7,9	5,3	8,6	5,3
Utanför Europa	14,9	6,6	16,2	6,8	14,0	6,5
<i>Ålder</i>						
18–19	10,6	1,8	10,6	1,5	10,7	2,0
20–24	30,1	8,8	31,7	8,9	29,1	8,7
25–29	14,5	10,1	15,0	10,8	14,1	9,4
30–49	29,4	48,4	27,7	49,1	30,7	47,7
50–64	15,3	30,9	15,1	29,7	15,5	32,2
<i>Utbildning</i>						
Förgymnasial	16,3	9,4	17,7	11,6	15,4	7,2
Gymnasial	60,9	48,4	60,5	51,4	61,2	45,3
Eftergymnasial	21,2	41,7	19,5	36,4	22,5	47,2
Uppgift saknas	1,5	0,5	2,3	0,7	0,9	0,3
<i>Tjänsteomfattning</i>						
–50	25,2	8,3	17,2	5,1	30,9	11,4
51–80	14,4	10,8	9,0	4,1	18,2	17,6
81–	60,5	80,9	73,8	90,8	51,0	71,0
<i>Sektor</i>						
Privat	73,8	68,5	83,9	83,7	66,5	53,2
Stat	2,2	5,9	3,1	5,7	1,5	6,1
Landsting	2,2	6,1	1,2	2,5	2,9	9,6
Kommun	21,9	19,6	11,9	8,1	29,0	31,1
<i>Företagsstorlek privat sektor</i>						
1–49	53,0	38,7	54,3	39,7	51,8	37,1
50–499	21,4	29,3	21,2	29,2	21,7	29,4
500–	25,6	32,0	24,5	31,1	26,5	33,5

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

De flesta av de lägst avlönade – nästan tre fjärdedelar – återfinns i privat sektor, vilket är förväntat då den utgör den största delen av arbetsmarknaden. Endast någon procent av de lägst avlönade återfinns inom stat och landsting, medan 22 procent återfinns inom kommuner. I relation till storleken på sektorerna är de lägst avlönade något överrepresenterade i privat sektor och kommuner och underrepresenterade i stat och landsting. I privat sektor är det kvinnor som står för överrepresentationen, medan männen bidrar till överrepresentationen inom kommunerna. Inom stat och landsting är det något större andel av männen som återfinns bland de lägst avlönade.

Diagram 16 Lägst avlönade per näringsgren 2013

Andel av de lägst avlönade samt samtliga anställda per näringsgren, procent



Anm. För näringsgrenskoder (SNI2007) se förklaring nedan.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Näringsgrensindelning enligt SNI2007

A Jordbruk, skogsbruk och fiske

B Utvinning av mineral

C Tillverkning

D Försörjning av el, gas, värme och kyla

E Vattenförsörjning, avloppsrening, avfallshantering och sanering

F Byggverksamhet

G Handel; reparation av motorfordon och motorcyklar

H Transport och magasinering

I Hotell- och restaurangverksamhet

J Informations- och kommunikationsverksamhet

K Finans- och försäkringsverksamhet

L Fastighetsverksamhet

M Verksamhet inom juridik, ekonomi, vetenskap och teknik

N Uthyrning, fastighetsservice, resetjänster och andra stödtjänster

O Offentlig förvaltning och försvar; obligatorisk socialförsäkring

P Utbildning

Q Vård och omsorg; sociala tjänster

R Kultur, nöje och fritid

S Annan serviceverksamhet

Inom privat sektor är anställda inom små företag överrepresenterade bland de lägst avlönade. Drygt 50 procent av de lägst avlönade i privat sektor arbetade i ett företag med färre än 50 anställda, vilket kan jämföras med knappt 40 procent av samtliga anställda i privat sektor.

FLEST LÅGAVLÖNANDE INOM UTHYRNING OCH FASTIGHETSSERVICE SAMT VÅRD OCH OMSORG

På näringsgrensnivå (bransch) återfinns de lägst avlönade framför allt inom fem grenar (diagram 16). Uthyrning och fastighets-service (N) och vård och omsorg (Q) anställer vardera runt 18 procent av de lägst avlönade. Inom uthyrning och fastighets-service, som är en disparat näringsgren, återfinns hälften av de lägst avlönade inom personaluthyrning samt lokalvård.⁴⁰ Efter de två näringsgrenarna som tillsammans omfattar 36 procent av de lågavlönade följer utbildning (P), hotell- och restaurangverksamhet (I) och handel (G). I den sistnämnda branschen återfinns 10 procent av de lägst avlönade.

I relation till näringsgrenarnas storlek finns flest lägst avlönade inom hotell- och restaurang (I), uthyrning och fastighets-service (N), jordbruk, skogsbruk och fiske (A) samt kultur, nöje och fritid (R).

BARNSKÖTARE VANLIGASTE YRKET BLAND DE LÄGST AVLÖNADE

Det vanligaste yrket bland de lägst avlönade är barnskötare (se tabell 6). Av de lägst avlönade har 10 procent detta som yrke. Därefter följer hotell- och kontorsstädare, köks- och restaurangbiträden, vårdbiträden och personliga assistenter samt övriga servicearbetare. Dessa yrken är också de vanligaste bland kvinnor i decilgrupp 1 förutom att övriga servicearbetare ersätts av yrket övrig kontorspersonal bland de fem vanligaste yrkena. För männen bland de lägst avlönade är det i stället för fastighetsskötare vårdbiträden och personliga assistenter.

För barnskötare, hotell- och kontorsstädare samt köks- och restaurangbiträden återfinns över 40 procent av alla som har yrket bland de lägst avlönade på arbetsmarknaden. Motsvarande siffra för vårdbiträden och personliga assistenter är knappt 20 procent. Även om en persons löneutveckling beror på ett flertal olika faktorer är detta en indikation på att förutsättningarna att lämna decilgrupp 1, givet att personen är kvar i samma yrke, är bättre för vårdbiträden och personliga assistenter än för de andra yrkena.

⁴⁰ De lägst avlönade inom uthyrning och fastighetsservice finns främst inom fyra SNI-koder: Personaluthyrning (SNI 78200) 25 procent, lokalvård (SNI 81210) 24 procent, övriga företagstjänster (SNI 82990) 21 procent och callcenterverksamhet (SNI 82200) 10 procent.

Tabell 6 De vanligaste yrkena bland de lägst avlönade 2013

Procent

Yrke (SSYK)	Andel av de lägst avlönade som har yrket	Andel av yrket som är bland de lägst avlönade
<i>Samtliga</i>		
Barnskötare m.fl. (5131)	10,1	40,3
Hotell- och kontorsstädare m.fl. (9122)	8,8	42,8
Köks- och restaurangbiträden (9130)	8,8	47,3
Vårdbiträden, personliga assistenter m.fl. (5133)	6,9	19,0
Övriga servicearbetare (9190)	4,6	59,0
<i>Män</i>		
Köks- och restaurangbiträden (9130)	7,3	47,3
Övriga servicearbetare (9190)	6,0	51,8
Barnskötare m.fl. (5131)	4,6	56,5
Hotell- och kontorsstädare m.fl. (9122)	4,0	37,9
Fastighetsskötare (7137)	3,5	16,4
<i>Kvinnor</i>		
Barnskötare m.fl. (5131)	13,9	37,8
Hotell- och kontorsstädare m.fl. (9122)	12,2	44,1
Köks- och restaurangbiträden (9130)	9,9	47,2
Vårdbiträden, personliga assistenter m.fl. (5133)	9,4	18,8
Övrig kontorspersonal (4190)	3,9	14,6

Anm. För män och kvinnor anges andelen av män respektive kvinnor i yrket, inte av samtliga i yrket.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

3.2 Litteraturoversikt⁴¹

SÅ MÄTS LÅGLÖNEPERSISTENS I FORSKNINGSLITTERATUREN

I forskningen används flera definitioner av lågavlönade.⁴² Antingen klassificerar man lågavlönade utifrån deras position i lönefördelningen eller utifrån att de uppbär avtalsenliga eller lagstadgade lägstalöner (även kallade minimilöner). I det förstnämnda fallet är det vanligt att man definierar individer som lågavlönade om de uppbär en lön som understiger två tredjedelar av medianlönen eller om deras lön befinner sig i decilgrupp 1.

I litteraturen studeras ofta sannolikheten för att en individ som initialt är lågavlönad är fortsatt lågavlönad i en senare period. En vanlig metod är att studera graden av persistens i tillståndsberoendet (state dependence) bland lågavlönade. Ett till-

⁴¹ Detta avsnitt baseras till stor del på en underlagsrapport författad av Per Skedinger. Se Skedinger (2014) för en mer utförlig genomgång av forskningslitteraturen.

⁴² I detta avsnitt används termen lågavlönad. I framställningen i övrigt fokuseras på individer vars lön tillhör de 10 procent som har lägst lön, det vill säga de som tillhör decilgrupp 1. Dessa benämns som *lägst avlönade*.

ståndsb beroende är alltså en tendens att fastna i den grupp man ursprungligen hamnat i.

LÅGLÖNEPERSISTENS KAN HA OLIKA ORSAKER

Forskningen har ägnat särskild uppmärksamhet åt frågan om det är låglönejobbet i sig som orsakar persistensen, eller om den kan förklaras med skillnader i individers personliga egenskaper. Vissa jobb (yrken, befattningar) är till sin natur lågproduktiva. De mest lågproduktiva jobben är ofta så kallade genomgångsjobb med hög personalomsättning. De som stannar kvar länge i ett lågproduktivt jobb gör i de flesta fall inte någon lönekarriär. Genom att byta arbete kan individen påverka sin lön i positiv riktning. Om andra arbetsgivare betraktar anställningen som en merit (till exempel jämfört med arbetslöshet) så kan arbetet fungera som en språngbräda till bättre betalda jobb. Om arbetsgivarna i stället tolkar anställningen som en signal rörande individens (låga) produktivitet och därför erbjuder en låg lön eller väljer bort personen för högre betalda jobb skapar låglönejobbet i sig persistensen (jobbet är en "låglönefälla").

Personliga egenskaper såsom utbildning, ålder, motivation, noggrannhet och social kompetens kan vara en förklaring till låglönepersistens. Det vill säga personliga faktorer som förhindrar individen att öka sin produktivitet inom sitt befintliga arbete eller att befordras till ett mer kvalificerat arbete.

Låglönepersistens kan också vara en effekt av institutionella förhållanden på arbetsmarknaden, vilka påverkar lönedynamiken bland lägst avlönade. Enligt Cardoso (2006) kan till exempel anställningsskydd reducera lönerörligheten. Det finns ett starkt teoretiskt och empiriskt stöd för att ett starkt anställningsskydd minskar jobbrörligheten.⁴³ Då jobbrörlighet är positivt korrelerad med lönerörligheten kan detta i sin tur innebära lägre lönerörlighet.

INTERNATIONELL FORSKNING VISAR ATT LÅGLÖNEPERSISTENSEN ÄR BETYDANDE

Forskningslitteraturen omfattar både studier av tillståndsb beroendet obeaktat bakgrundsfaktorer och studier där man i möjligaste mån beaktat skillnader i individernas egenskaper. I regel tillämpas en relativt kort utvärderingshorisont på ett eller några år, men i vissa studier analyseras längre perioder.

Sammantaget visar studierna att det finns betydande tillståndsb beroende bland de lägst avlönade. Skattningarna av dess storlek skiljer sig relativt mycket åt mellan studierna och olika studier visar motsatt resultat när det gäller frågan om det är arbetet i sig som orsakar persistensen eller om det är skillnader i individernas egenskaper.

Flera av dessa studier analyserar den lägsta decilgruppen i lönefordelningen. Dickens (2000) undersökning på brittiska lönta-

⁴³ Se till exempel Skedinger (2010) för en översikt av forskningslitteraturen.

gare visar att runt 45 procent av männen och runt 40 procent av kvinnorna i decilgrupp 1 var kvar i decilgrupp 1 efter ett år. Cardoso (2006) fann att motsvarande värden för Portugal var 41 procent för män och 33 procent för kvinnor. Dickens finner vidare att sannolikheten att kvarstå i decilgrupp 1 minskar ju längre tidshorisont som studeras.

De internationella studierna indikerar att högre utbildning, anställning i stora företag samt stigande ålder minskar graden av låglönepersistens.⁴⁴ Ett genomgående resultat är att kvinnor uppvisar större sannolikhet att stanna kvar med låg lön och att rörligheten uppåt i lönefördelningen bland de lägst avlönade är koncentrerad till närliggande decilgrupper.

En annan kategori av studier fokuserar på lönerörligheten hos individer med lägstalön.⁴⁵ Med lägstalön (även kallad minimilön) avses den lön som är den lägsta lön som en individ kan arbeta till enligt lag eller avtal. I dessa studier analyseras sannolikheter att kvarstå på lägstalön. Huvudresultaten i studierna som oftast rör amerikanska förhållanden är att persistensen är att beteckna som låg även på kort sikt. Fokuseringen på de allra lägst avlönade leder föga förvånande till en lägre grad av tillståndsberoende än i de studier som använder en bredare definition av lågavlönade. I likhet med övriga lågavlönade tenderar individer med lägstalön att vara överrepresenterade bland dem med en svag arbetsmarknadsanknytning och som i en senare period blir arbetslösa eller lämnar arbetskraften.

FÅ STUDIER OM SVENSKA FÖRHÅLLANDEN

I vilken utsträckning resultaten avseende lönerörligheten bland lågavlönade individer i USA, Storbritannien och andra länder är överförbara till svenska förhållanden är osäkert. I Storbritannien och USA är till exempel de lagstadgade lägstalönerna i regel oförändrade under långa perioder, medan de kollektivavtalsreglerade lägstalönerna i Sverige ökar nästan varje år. Vidare är det möjligt att det svenska systemet med differentierade lägstalöner med avseende på avtalsområde, erfarenhet och ålder kan medföra andra implikationer för lönerörligheten.

Forslund m.fl. (2014) undersöker lägstalönernas effekter på löneökningarna för nyanställda i fyra områden: sjuksköterskor i landstingssektorn, kommunalarbetare, callcenterpersonal och industriarbetare.⁴⁶ Författarna kommer fram till att lönerna ökar mer ju längre från nästa års lägstalön den anställda befinner sig i utgångsläget, givet att lönen är lägre än nästa års lägstalön. Skedinger (2014) finner liknande resultat i sin studie av Hotell- och restaurangavtalet och Detaljhandelsavtalet.

⁴⁴ Se till exempel Cappellari (2002, 2007), Clark och Kanellopoulos (2013) och Menezes m.fl. (2011).

⁴⁵ Se till exempel Even och Macpherson (2003) eller Jones m.fl. (2013).

⁴⁶ Avtalen mellan Kommunal och SKL/Pacta (kommunalarbetare), Vårdförbundet och SKL/Pacta (sjuksköterskor), Unionen och Almega (callcenterpersonal) samt Teknikavtalet (industriarbetare).

Forslund m.fl. (2014) finner vidare att höjda lägstalöner aningen inte påverkar sannolikheten att berörda lämnar arbetsplatsen eller att denna sannolikhet minskar marginellt. Studien finner också att höjda lägstalöner medför att personer med bättre förutsättningar på arbetsmarknaden stannar kvar på arbetsplatsen i högre utsträckning.

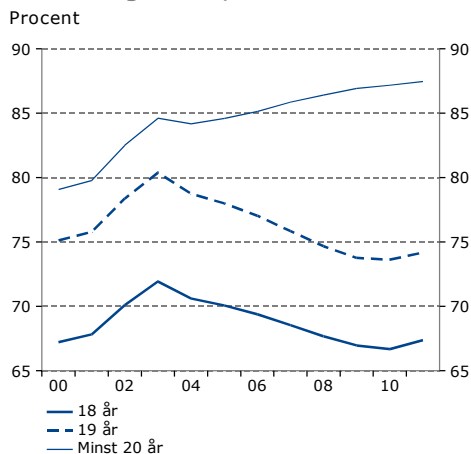
Forslund m.fl. (2012) använder lönestrukturstatistiken för att studera utvecklingen för individer som var lägst avlönade år 2000. I studien definieras de som tillhör den lägsta decilgruppen i lönefördelningen som lägst avlönade. Studien visar att andelen som är kvar i denna grupp faller kraftigt över tid; redan efter ett år är endast drygt hälften av individerna kvar som lägst avlönade och efter 11 år endast fyra procent. Författarna drar slutsatsen att låg lön är en tillfällig företeelse för många, men att det kan vara ett mer långvarigt problem för vissa grupper såsom utrikes födda och personer med låga betyg och kort utbildning.

Studiens resultat bör dock tolkas med viss försiktighet. Detta då det inte framgår varför individer har lämnat decilgrupp 1. De kan exempelvis ha klättrat i lönefördelningen, försvunnit ur statistiken till följd av att de slutat arbeta eller genom urvalsrelaterat bortfall.

3.3 Kollektivavtalens lägstalöner påverkar lönefördelningen

I Sverige bestäms lägstalönerna genom förhandlingar mellan arbetsmarknadens parter och fastställs i kollektivavtalen.⁴⁷ Eftersom lägstalönerna bestäms av parterna inom respektive avtalsområde kan de i stor utsträckning skilja sig åt mellan branscher och områden.

Diagram 17 Lägstalön i förhållande till medianlönen, Hotell- och restaurangavtalet, 2000–2011



Anm. Minst 20 år avser den lägstalön som i avtalet benämns yrkesarbetande (inte kvalificerade).

Källor: Kollektivavtal och lönestatistik från Svenskt Näringsliv.

TYDLIG PÅVERKAN INOM HANDEL, HOTELL OCH RESTAURANG

I en studie utförd av Konjunkturinstitutet (2012) analyserades fyra kollektivavtal som täcker ett stort antal anställda på den svenska arbetsmarknaden.⁴⁸ Lönefördelningarna inom Detaljhandels- och Hotell- och restaurangavtalet bedömdes vara påverkade i högre grad av nivån på lägstalönerna jämfört med Teknikavtalet och avtalet mellan Kommunal och SKL/Pacta (HÖK). Inom Hotell- och restaurangavtalet finns en tydlig ansamling av löntagare vid olika lägstalönenivåer. Även Detaljhan-

⁴⁷ Kollektivavtalens lägstalöner gäller för alla anställda hos de företag som är medlemmar i det arbetsgivarförbund som tecknat avtalet. Anställda hos företag som inte är medlemmar i arbetsgivarförbundet kan också omfattas om arbetsgivaren tecknat så kallade hängavtal. Genom att teckna ett hängavtal förbinder sig arbetsgivaren att tillämpa kollektivavtalet utan att bli medlem i arbetsgivarförbundet.

⁴⁸ Dessa avtal omfattade ca 660 000 anställda 2011 och täcker bland annat in stora avtalsområden där genomsnittslönen är relativt låg.

delsavtalets lönefördelning uppvisar sådana ansamlingar men i mindre omfattning.⁴⁹

MÅNGA YNGRE BERÖRS AV ÄNDRADE LÄGSTALÖNER

Lägstalönen i förhållande till medianlönen tenderar att vara lägre för yngre arbetare jämfört med äldre. Särskilt stor skillnad mellan olika åldersgrupper är det inom Hotell- och restaurangavtalet (se diagram 17).⁵⁰ Inom detaljhandeln är skillnaderna betydligt mindre. Andelen 18-åringar som har en lön på eller nära lägstalönen (maximalt 1 procent högre än lägstalönen) är mycket högre än den är bland de som är 20 år eller äldre inom båda avtalsområdena (se diagram 18 och diagram 19).⁵¹

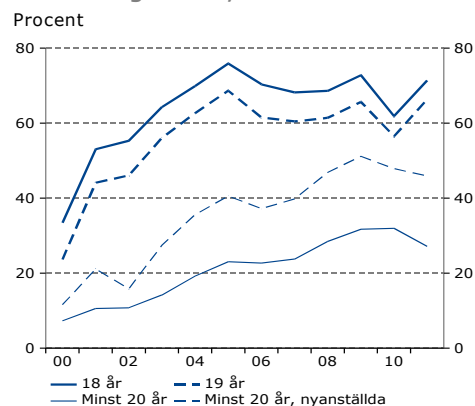
AVTALENS LÄGSTALÖNER ÅTERFINNS LÅNGT NER I LÖNEFÖRDELNINGEN

Personer med lägstalöner återfinns långt ner i lönefördelningen. Hotell- och restaurangavtalets lägstalön för yrkesarbetande (inte kvalificerade) 19-åringar återfinns i percentilgrupp 1 (se diagram 20).⁵² Lägstalönen för yrkesarbetande som är 20 år eller äldre återfinns i percentilgrupp 4 till 5 beroende på år.

För arbetare inom kommun och landsting (HÖK) återfanns lägstalönen för 19-åringar i percentilgrupp 1 fram till 2011 varefter den återfinns i percentilgrupp 2. Lägstalönen för de med yrkesförberedande gymnasieutbildning och ett års sammanhängande erfarenhet (kvalificerade) har klättrat från percentilgrupp 1 till percentilgrupp 4 mellan åren 2008 och 2012. Denna lägstalön låg still åren 2006–2008 varpå den höjdes med 13 procent till 2009.

Inom Detaljhandelsavtalet ligger lägstalönen för 18- respektive 19-åringar utan erfarenhet något högre än motsvarande lägstalöner i de ovan nämnda avtalen (se diagram 21). Dessa återfinns i percentilgrupp 2 till 4 beroende på år. Mot slutet av tidsperioden har de klättrat något i lönefördelningen. Lägstalönerna för de med erfarenhet ligger högre upp i lönefördelningen, dock fortfarande bland de lägst avlönade (decilgrupp 1) förutom för de med tre års erfarenhet 2013.

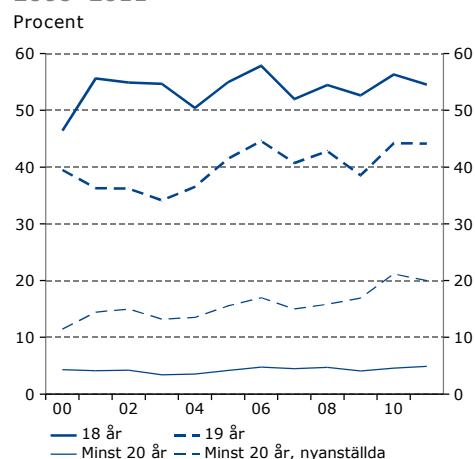
Diagram 18 Andel anställda på eller nära lägstalönen, Hotell- och restaurangavtalet, 2000–2011



Anm. Lägstalönen avser de för yrkesarbetande (inte kvalificerade).

Källa: Svenskt Näringsliv.

Diagram 19 Andel anställda på eller nära lägstalönen, Detaljhandelsavtalet, 2000–2011

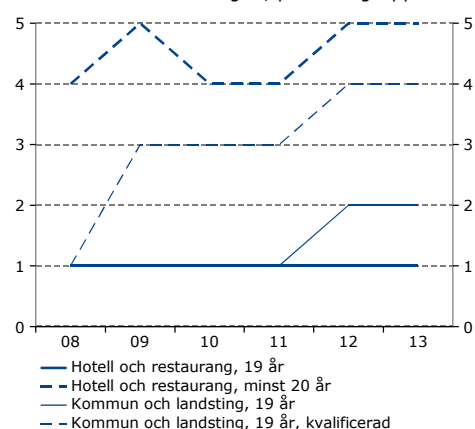


Anm. Lägstalönen avser anställda i okvalificerade yrken och utan erfarenhet.

Källa: Svenskt Näringsliv.

Diagram 20 Lägstalöner i Hotell- och restaurangavtalet samt inom kommun och landsting (HÖK)

Position i lönefördelningen, percentilgrupp



Källor: SCB, Medlingsinstitutet och Konjunkturinstitutet.

⁴⁹ I Konjunkturinstitutet (2007) analyserades den förhållandevis kraftiga höjningen av lägstalönerna för kommunalarbetare som skedde mellan 2003 och 2004. Analysen visade att höjningen av lägstalönen lyfte upp den del av fördelningen som annars hade legat under den lägsta nivån. Analysen visade vidare att den kraftiga höjningen av lägstalönen ledde till en mer sammanpressad lönefördelning eftersom löneökningarna högre upp i fördelningen inte blev lika stora.

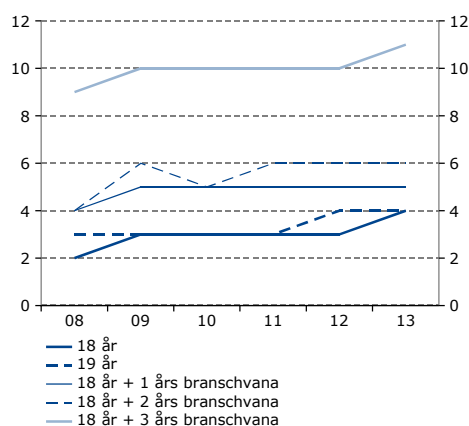
⁵⁰ Lägstalönen avser här yrkesarbetande (inte kvalificerade). Medianlönen avser samtliga arbetare i branschen i åldrarna 30–55 år. Andelarna beräknas utifrån det totala antalet arbetare inom respektive åldersgrupp.

⁵¹ Se Skedinger (2014).

⁵² På samma sätt som en fördelning kan delas upp i 10 decilgrupper kan en fördelning delas upp i 100 lika stora delar med hjälp av percentiler. Percentilgrupp 1 utgörs av den första procenten av fördelningen. Percentilgrupperna 1–10 utgör decilgrupp 1.

Diagram 21 Lägstalöner i Detaljhandelsavtalet

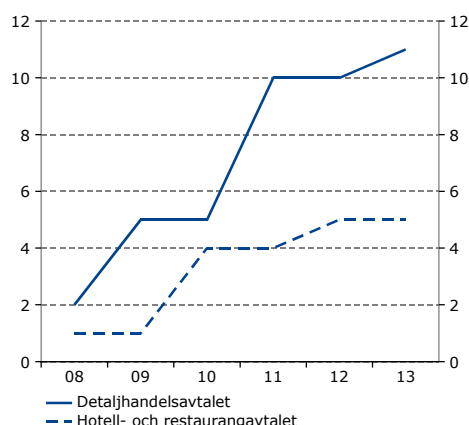
Position i lönefördelningen, percentilgrupp



Källor: SCB, Medlingsinstitutet och Konjunkturinstitutet.

Diagram 22 Lägstalöner och lönerörlighet

Position i lönefördelningen, percentilgrupp



Källor: SCB, Medlingsinstitutet och Konjunkturinstitutet.

LÄGSTALÖNERNAS KONSTRUKTION KAN PÅVERKA LÖNERÖRLIGHETEN

Inom ett avtalsområde kan lägstalönen variera med ålder, erfarenhet, kvalifikationer och/eller arbetets svårighetsgrad. Denna differentiering kan bidra till lönerörligheten genom att unga får en snabb löneutveckling när de byter från en lägstalön till en annan i takt med att de blir äldre och mer erfarna.

I diagram 22 visas positionen i lönefördelningen för en 18-åring som anställdes till lägstalön 2008 enligt Detaljhandelsavtalet respektive Hotell- och restaurangavtalet och fortsatte ha lägstalön under de kommande fem åren. Den hotell- och restauranganställda börjar på lägstalönen för 18-åringar och 2009 får personen lägstalönen för 19-åringar. Båda år ligger personen i percentilgrupp 1. Därpå följande år får personen lägstalönen för yrkesarbetande, varpå positionen i lönefördelningen förbättras något.⁵³

För personen som anställs i detaljhandeln ser det annorlunda ut. Först anställs personen till lägstalönen för 18-åringar. De tre därpå följande åren får personen lägstalönen för 18-åringar med ett, två respektive tre års branschvana. Stegningen i lägstalön gör att personen rör sig uppåt i lönefördelningen från percentilgrupp 2 till percentilgrupp 10. Därefter följer personen utvecklingen för lägstalönen för tre års erfarenhet.

Lägstalönernas konstruktion kan således bidra till lönerörlighet bland de med lägst lön. I nästa avsnitt beskrivs och analyseras lönerörligheten bland de lägst avlönade.

3.4 Lönerörligheten bland de lägst avlönade

Ett sätt att skatta lönerörligheten bland de lägst avlönade är att studera hur stor andel av de som är lägst avlönade ett visst år som kvarstår i denna grupp ett eller flera år senare. En sådan analys på svenska löntagare har tidigare gjorts av bland annat Forslund m.fl. (2012) och Svenskt Näringsliv (2014).

För att få en rättvisande bild är det dock centralt att även beakta anledningen till att en person inte längre kvarstår i nämnda grupp. Detta har inte beaktats i ovan nämnda studier. Att en person lämnat gruppen betyder inte nödvändigtvis att personer klättrat i lönefördelningen. Det kan även vara en effekt av att personen har slutat arbeta eller av någon annan anledning inte längre ingår i datamaterialet.

BORTFALL FÖRSVÅRAR ANALYSEN

I detta avsnitt analyseras lönerörligheten bland de som var lägst avlönade 2008.⁵⁴ Deras position i lönefördelningen följs 5 år

⁵³ Det finns även en lägstalönenivå för de som har 6 års yrkesvana.

⁵⁴ För att en person skulle tillhöra de lägst avlönade 2008 krävdes att månadslönen inte översteg 18 680 kronor.

framåt till 2013. Detta görs med hjälp av lönestrukturstatistiken.⁵⁵ Denna statistik är inte insamlad i syfte att studera enskilda personers löneutveckling och är inte någon fullvärdig panelstudie där personer följs över tid. Statistikens omfattning gör det dock möjligt att i viss mån följa personer över tiden. Huvudproblemet är att många individer faller ur statistiken mellan åren.

Det finns två anledningar till att personer försvinner ur statistiken: personen har inte arbetat under den månad som undersökningen genomförs eller personen har arbetat men ingår inte i urvalet för statistiken.⁵⁶ Bortfallet till följd av att personer inte ingår i urvalet kan bero på att de arbetar i ett företag som inte ingår i urvalet varje år. Detta påverkar bara bortfallet i privat sektor och då endast personer som arbetar i företag med färre än 500 anställda.⁵⁷

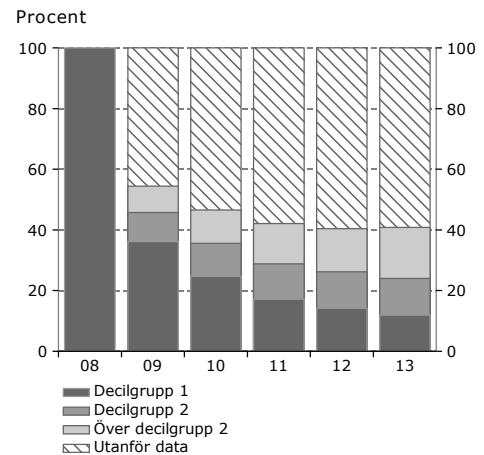
FÅ ÄR KVAR I DECILGRUPP 1 EFTER FEM ÅR, MEN BORTFALLET ÄR STORT

Av de individer som befann sig i decilgrupp 1 år 2008 var 36 procent kvar i gruppen ett år senare (se diagram 23). Fem år senare (2013) återstod knappt 12 procent i gruppen.⁵⁸ Bortfallet i datamaterialet är emellertid stort. Första året försvann motsvarande 45 procent av individerna i decilgrupp 1 av denna anledning. Efter fem år är bortfallet nästan 60 procent.⁵⁹

Ett sätt att ändå bilda sig en uppfattning om lönerörligheten är att utgå från de individer som är kvar i statistiken. Av dessa stannar majoriteten, två tredjedelar, kvar i decilgrupp 1 på ett års sikt. Efter fem år finns knappt 30 procent kvar i gruppen, 30 procent återfinns i decilgrupp 2 medan drygt 40 procent har klättrat ännu högre i lönefördelningen.

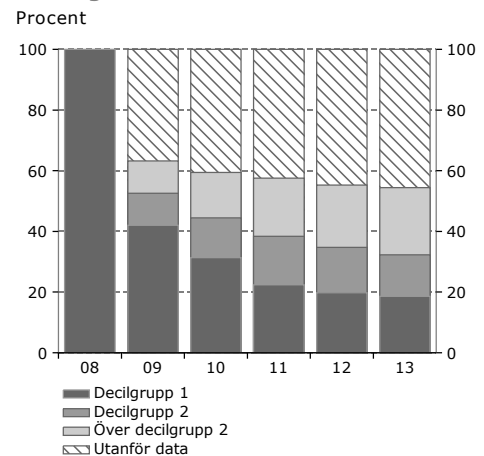
Det bör dock påpekas att bortfallet ur datamaterialet inte är slumpmässigt, vilket innebär att dessa siffror inte är representativa för hela populationen, bland annat eftersom de som är kvar i data i större utsträckning kommer att representeras av de som var anställda i offentlig sektor och i större företag.⁶⁰ Det

Diagram 23 Lönerörlighet bland 2008 års lägst avlönade



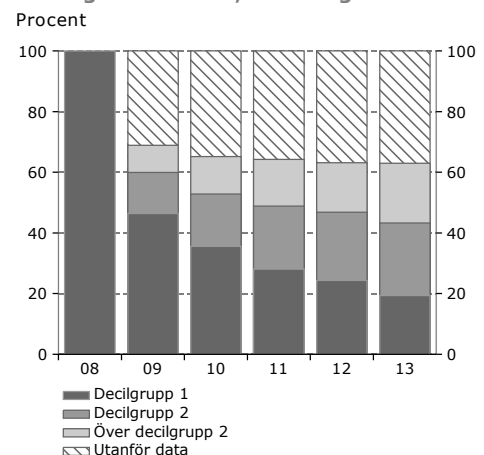
Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 24 Lönerörlighet bland 2008 års lägst avlönade, anställda i stora företag



Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 25 Lönerörlighet bland 2008 års lägst avlönade, offentliganställda



Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

⁵⁵ Samma källa används i Forslund m.fl. (2012). Svenskt Näringsliv (2014) använder egeninsamlad lönestatistik.

⁵⁶ Bortfallet till följd av att personer inte arbetat består inte enbart av personer som slutat arbeta (till exempel på grund av pensionering eller uppsägning), utan även av personer som av olika anledningar (till exempel föräldraledighet eller sjukdom) inte arbetat alls under undersökningsmånaden men har kvar sin anställning.

⁵⁷ Offentlig sektor och företag med minst 500 anställda totalundersöks. Individer äldre än 64 år ingår inte i urvalet. Individer som tillhör denna ålderskategori utesluts från den fortsatta analysen då de inte kommer att vara kvar i datamaterialet under hela den period som studeras. Av de som var lägst avlönade 2008 var drygt 5 procent 60 till 64 år.

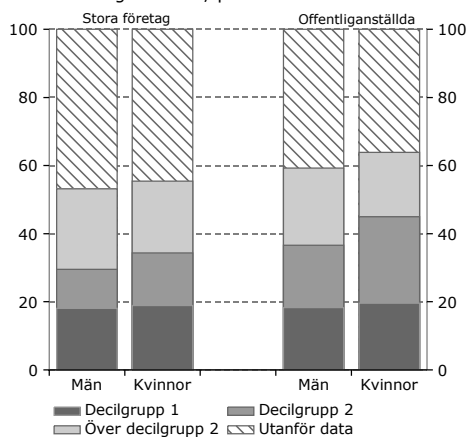
⁵⁸ Dessa resultat ligger i linje med de i Svenskt Näringsliv (2014), men är lägre än de i Forslund m.fl. (2012).

⁵⁹ En känslighetsanalys av datamaterialet visar att startåret för jämförelsen inte påverkar siffrorna i någon större utsträckning.

⁶⁰ Det är det inte någon större skillnad i bortfall med avseende på födelseland. Bland lågutbildade är bortfallet något större än bland högutbildade. Yngre samt de allra äldsta faller bort i större utsträckning än medelålders personer. Bortfallet är större bland män än bland kvinnor. Det hänger samman med att män till större del arbetar i privat sektor där bortfallet är betydligt större än i offentlig sektor. Detta beror i sin tur på det stratifierade urvalet som görs för privat sektor.

Diagram 26 Lönerörlighet 2008-2013, kön

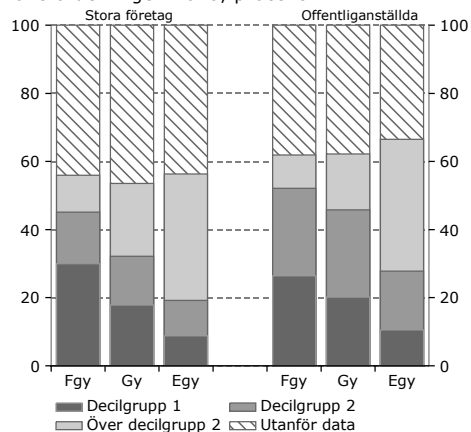
2008 års lägst avlönades position i lönefördelningen 2013, procent



Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 27 Lönerörlighet 2008-2013, utbildningsnivå

2008 års lägst avlönades position i lönefördelningen 2013, procent

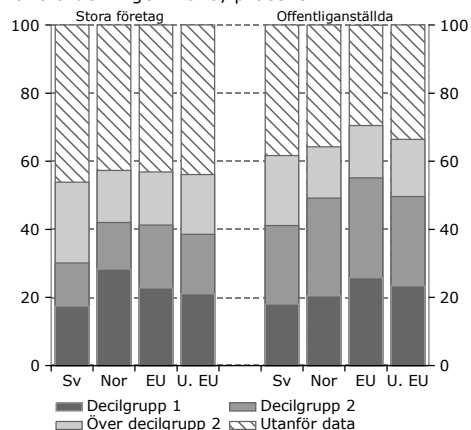


Anm. Fgy=Förgymnasial, Gy=Gymnasial, Egy=Eftergymnasial.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 28 Lönerörlighet 2008-2013, födelseland

2008 års lägst avlönades position i lönefördelningen 2013, procent



Anm. Sv=Sverige, Nor=Norden exkl. Sverige, EU=Europa inkl. Norden, U. EU=Utanför Europa.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

framgår inte från statistiken vad som föranleder bortfallet, men om hänsyn inte tas till detta riskerar lönerörligheten att felbedömas. En del av bortfallet består sannolikt av personer som är kvar i decilgrupp 1 och ovanstående siffror underskattar den andel av lägst avlönade som fortsätter vara lägst avlönade.

Överlag är det svårt att jämföra studier om lönerörlighet i olika länder beroende på olika datakällor och därtill relaterade metodproblem. Men resultaten här jämfört med de studier som togs upp i avsnitt 3.2 pekar på att lönerörligheten kan vara något lägre i Sverige.

STÖRRE LÖNERÖRLIGHET BLAND DE SOM VAR ANSTÄLLDA I STORA FÖRETAG

För att i viss mån begränsa problemet med stort bortfall till följd av att personer faller ur datamaterialet kan man begränsa analysen till att endast omfatta den delen av populationen som totalundersöks. I dessa delar av undersökningen – anställda i stora företag (minst 500 anställda) och offentlig sektor – är bortfallet mindre (se diagram 24 och diagram 25), men fortfarande betydande. Bortfallet kan till exempel bero på att individer blivit arbetslösa, börjat studera eller bytt arbete till ett företag som inte är med i urvalet. Nackdelen med denna avgränsning är att resultaten inte heller från denna analys är representativa för hela populationen.

Lönerörligheten är likartad bland de som var offentliganställda och de som var privatanställda i stora företag. På ett års sikt är 42–46 procent av individerna kvar i decilgrupp 1, vilket motsvarar omkring två tredjedelar av de som är kvar i statistiken. På fem års sikt är runt 19 procent fortsatt kvar i decilgrupp 1 i båda urvalen. Av de som finns kvar i data motsvarar detta omkring en tredjedel av individerna.

Rörligheten uppåt i lönefördelningen är större bland de som var privatanställda: drygt 40 procent av de som är kvar i data efter 5 år har klättrat högre upp än decil 2 medan motsvarande siffra för de offentliganställda är drygt 30 procent.

MÄN OCH HÖGUTBILDADE RÖR SIG HÖGRE UPP I LÖNEFÖRDELNINGEN

Andelen män och kvinnor som klättrar i lönefördelningen är ungefär lika stor. De män som klättrar uppåt i lönefördelningen når emellertid i större utsträckning över decilgrupp 2 (se diagram 26).

Andelen som är kvar i decilgrupp 1 är betydligt högre bland lågutbildade jämfört med högutbildade. Det är också betydligt lägre andel bland de lågutbildade som klättrar uppåt i lönefördelningen (se diagram 27).

Andelen som stannar kvar i decilgrupp 1 är något större bland utrikes födda (se diagram 28). Bortfallet är emellertid något högre för inrikes födda och av de som stannar kvar i data är

skillnaden inte så stor. Andelen som klättrar högre än decil 2 är dock högre bland personer födda i Sverige.

UNGA HAR STORA MÖJLIGHETER ATT KLÄTTRA

Sannolikheten att lämna decilgrupp 1 avtar med ålder (se diagram 29 och diagram 30). Speciellt noterbart är detta bland anställda i stora företag. Andelen som klättrar över decil 2 är sjunkande i ålder för båda urvalen. Även bland de som är kvar i statistiken ser bilden ut som ovan. Det är framför allt äldre som förblir lägst avlönade, medan yngre lägst avlönade upplever mer dynamik. Detta är emellertid vad som kan förväntas då de som är lägst avlönade 2008 är ett resultat av tidigare års förflyttningar i lönefördelningen. Detta leder till att ju äldre personen är ju mer sannolikt är det att personen har egenskaper som gör det svårare att lämna första decilgruppen. Det kan exempelvis handla om benägenhet eller möjlighet att byta jobb.

INDIVIDENS BESLUT PÅVERKAR CHANSEN ATT KLÄTTRA I LÖNEFÖRDELNINGEN

Ovan beskrevs lönerörligheten utifrån en rad bakgrundsvariabler som individen inte kan påverka. Individens möjligheter till lönekarriär är dock inte endast bestämd av dessa, utan påverkas även i relativt hög utsträckning av de aktiva (karriär-)beslut individen tar.

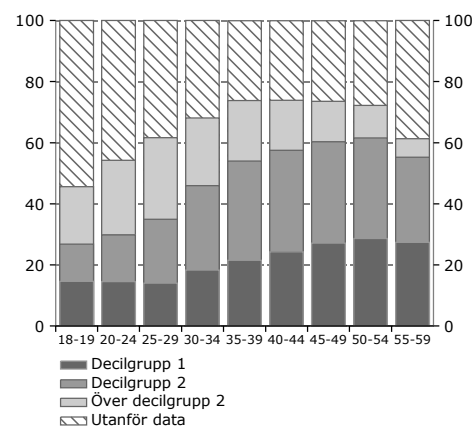
Statistiken talar för att byte av yrke eller företag, liksom att vidareutbilda sig, har stor påverkan på chansen att avancera uppåt i lönefördelningen.⁶¹ En stor andel av de som klättrar i lönefördelningen mellan 2008 och 2013 har bytt yrke (se tabell 7). Två tredjedelar av de som klättrat över decil 2 har bytt yrke. Lite mindre än en tredjedel av de som klättrat till decilgrupp 2 har bytt yrke. De som är kvar i decilgrupp 1 har bytt yrke i minst omfattning.

Byte av sektor och organisation är också vanligare bland de som klättrar högst i lönefördelningen även om omfattningen, undantaget byte av organisation bland anställda i större företag, inte är lika stor som byte av yrke.

Något som kan leda till ett byte av jobb är att personen slutför en pågående utbildning. Av de som klättrar högre än decil 2 har en större andel bytt utbildningsnivå mellan 2008 och 2013 än de som är kvar i decilgrupp 1 eller klättrar till decilgrupp 2. Mellan de sistnämnda grupperna är skillnaderna små vad gäller byte av utbildningsnivå.

Diagram 29 Lönerörlighet 2008–2013, ålder - offentligtanställda

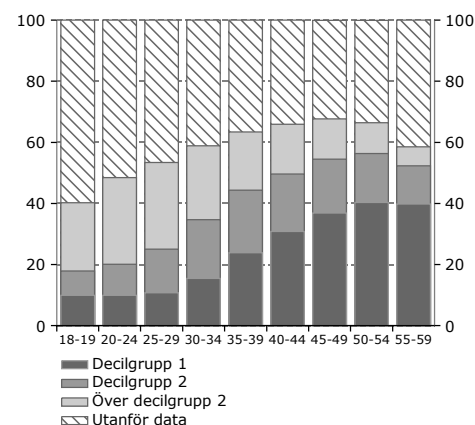
2008 års lägst avlönades position i lönefördelningen 2013, procent



Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 30 Lönerörlighet 2008–2013, ålder - anställda i stora företag

2008 års lägst avlönades position i lönefördelningen 2013, procent



Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

⁶¹ Möjligheten att påverka sin lön via jobbbyte och vidareutbildning skiljer sig åt mellan individer och beror bland annat på personliga egenskaper.

Tabell 7 Andel av 2008 års lägst avlönade som bytt yrke, sektor, organisation och utbildningsnivå efter position i lönefördelningen 2013

Procent

Urval	Decilgr. 1	Decilgr. 2	Högre än decilgr. 2
<i>Byte av yrke</i>			
Anställda i stora företag	22,1	30,9	67,4
Offentliganställda	27,3	28,8	65,3
<i>Byte av sektor</i>			
Anställda i stora företag	11,4	10,0	30,9
Offentliganställda	10,7	14,8	22,4
<i>Byte av företag/organisation</i>			
Anställda i stora företag	25,8	35,7	68,2
Offentliganställda	17,4	15,9	46,1
<i>Byte av utbildningsnivå</i>			
Anställda i stora företag	9,2	8,7	19,5
Offentliganställda	9,1	10,6	16,6

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Kapitlet i korthet

- Kvinnor, utrikes födda, unga och lågutbildade är överrepresenterade bland de lägst avlönade. Med lägst avlönade avses den tiondel av löntagarna som har lägst lön.
- Näringsgrenarna uthyrning och fastighetsservice samt vård och omsorg anställer vardera 18 procent av de lägst avlönade. I relation till näringsgrenarnas storlek finns flest av de lägst avlönade inom hotell och restaurang samt uthyrning och fastighetsservice.
- Vanligaste yrkena bland de lägst avlönade är barnskötare, hotell- och kontorsstädare, köks- och restaurangbiträden, samt vårdbiträden och personliga assistenter.
- Lönefördelningarna inom detaljhandeln och hotell- och restaurangbranschen är tydligt påverkade av de avtalade lägstralöner.
- Lägstralöners konstruktion kan påverka lönerörligheten.
- I kapitlet analyseras lönerörligheten bland de lägst avlönade med hjälp av lönestrukturstatistiken. Analysen försvåras av ett stort bortfall från år till år, men ger ändå en fingervisning om hur lönerörligheten ser ut. En individ som har en låg lön har det ofta året därpå. På ett års sikt är drygt 40 procent av individerna kvar bland de lägst avlönade, vilket motsvarar två tredjedelar av de som är kvar i statistiken. På fem års sikt är runt 19 procent kvar bland de lägst avlönade, vilket motsvarar en tredjedel av de som är kvar i statistiken.
- Av de lägst avlönade som klättrar högre i lönefördelningen är män, unga och högutbildade överrepresenterade.
- Bland de som klättrar uppåt i lönefördelningen har en större andel bytt yrke, sektor, företag/organisation eller utbildningsnivå.

Referenser

- Cappellari, L. (2002), "Do the 'working poor' stay poor? An analysis of low pay transitions in Italy", *Oxford Bulletin of Economics and Statistics*, 64, sid. 87–110.
- Cappellari, L. (2007), "Earnings mobility among Italian low-paid workers", *Journal of Population Economics*, 20, sid. 465–482.
- Cardoso, A. R. (2006), "Wage mobility: Do institutions make a difference?", *Labour Economics*, 13, sid. 387–404.
- Clark, K. och N. C. Kanellopoulos (2013), "Low pay persistence in Europe", *Labour Economics*, 23, sid. 122–134.
- Even, W. E. och D. A. Macpherson (2003), "The wage and employment dynamics of minimum wage workers", *Southern Economic Journal*, 69, sid. 676–690.
- Dickens, R. (2000), "Caught in a trap? Wage mobility in Great Britain: 1975–1994", *Economica*, 67, sid. 477–497.
- Forslund, A., L. Hensvik, O. Nordström Skans, och A. Westerberg (2012), "Kollektivavtalen och ungdomarnas faktiska begynnelselöner", Rapport 2012:19, IFAU.
- Forslund, A., L. Hensvik, O. Nordström Skans, A. Westerberg och T. Eliasson (2014), "Avtalslöner, löner och sysselsättning", Rapport 2014:8, IFAU.
- Jones, M. K., R. J. Jones, P. L. Latreille, P. D. Murphy och P. J. Sloane (2013), "A regional analysis of flows into and out of the UK national minimum wage", *Applied Economics*, 45, sid. 3074–3087.
- Konjunkturinstitutet (2007), *Lönebildningsrapporten*, 2007.
- Konjunkturinstitutet (2012), "Kollektivavtal och arbetsmarknad: Minimilöner och flyktinginvandrarers arbetsmarknadssituation", Specialstudier nr 17, Konjunkturinstitutet.
- Konjunkturinstitutet (2013), "Effekter av sänkt restaurang- och cateringmoms", Specialstudie nr 36, Konjunkturinstitutet.
- Medlingsinstitutet (2014), *Avtalsrörelsen och lönebildningen 2013*, Medlingsinstitutets årsrapport.
- Menezes, A. G., D. Sciulli och J. C. Vieira (2011), "Wage persistence and labour market institutions: An analysis of young workers", *Applied Economics Letters*, 18, sid. 823–828.
- Skedinger, P. (2010), *Employment protection legislation – Evolution, effects, winners and losers*, Edward Elgar, Northampton, MA, and Cheltenham, UK.
- Skedinger, P. (2014), "Lönedynamik bland lågavlönade", underlagsrapport till Konjunkturinstitutet, www.konj.se.
- Svenskt Näringsliv (2014), *Fakta om löner och arbetstider 2014*, Svenskt Näringsliv.

4 Anställningsstöd och sysselsättning

I Sverige är lägstalöner avtalsförhandlade. Staten kan därmed inte direkt påverka dessa för att sänka trösklarna till jobb för grupper med svag arbetsmarknadsanknytning. I stället kan olika former av anställningsstöd ges till arbetsgivare för att öka sysselsättningen. Dessa kan dock kritiseras för att tränga ut personer som inte omfattas av stöden från sysselsättning. Empiriska studier tyder på att anställningsstöden har positiva sysselsättningseffekter. De kalkyler som används i några svenska studier för att påvisa höga kostnader per skapat jobb kan dock inte tolkas som att stöden är olämpliga.

Enligt nationalekonomisk teori i sin enklaste form sätts löner efter produktivitet; ju mer produktiv en person är desto högre blir lönen. Sätts löner helt utifrån produktivitet kommer lönefördelningen avspegla produktivitetsfördelningen. Det finns dock faktorer som motverkar att löner faller under en viss nivå, främst lägstalöner som förhandlas fram mellan fack och arbetsgivare.⁶² Resultatet av detta kan bli att arbetstagare vars förväntade produktivitet inte motsvarar det lönegolv som skapas blir arbetslösa.

Arbetslösheten i Sverige är koncentrerad till grupper med svag ställning på arbetsmarknaden som konkurrerar om arbeten i låga lönelägen (se kapitel 3). Det höga lönegolvet bidrar till att utbudet av arbetskraft med låg produktivitet är större än efterfrågan. Ett vanligt återkommande argument är därför att lägre arbetskostnad vid låga lönelägen skulle kunna öka sysselsättningen inom grupper med svag arbetsmarknadsanknytning. Enligt detta synsätt är kostnaden för arbetsgivare att anställa inom dessa grupper för hög.⁶³

4.1 Anställningsstöd i teorin

TEORETISKA UTGÅNGSPUNKTER

Anställningsstöd syftar till att sänka arbetskostnaden för en viss grupp med hög arbetslöshet så pass mycket att arbetsgivarna vill anställa personer i gruppen till rådande löner. På detta sätt kan staten påverka arbetskostnaden och sysselsättningen utan att direkt ingripa i lönebildningen.

För att anställningsstöd ska kunna bidra till ökad total sysselsättning måste det fastställas att lägstalönerna spelar roll i bemärkelsen att de begränsar sysselsättningen. Om många anställs

⁶² Valfärdssystemets generositet och sannolikt också normer är andra faktorer som påverkar nivån på lägstalönerna.

⁶³ Se kapitel 2.

till låga löner i en bransch samtidigt som branschen har en omfattande användning av anställningsstöd är det en indikation på att fler anställs vid sänkta kostnader.

En teoretisk analys av anställningsstöds effekter på sysselsättning och lönebildning utgår ifrån att det finns ett lönegolv, vilket styrks av att det inom vissa branscher finns en stor andel anställda som ersätts med den lägsta möjliga lön inom avtalsområdet. Att lägstalönerna har betydelse bekräftas också av att dessa är en viktig del i förhandlingarna mellan fack och arbetsgivare. Förekomsten av lägstalöner som begränsar sysselsättningen kan bland annat förklaras av att redan anställda och korttidsarbetslösa med god anknytning till arbetsmarknaden har större inflytande på lönebildningen än grupper med svag arbetsmarknadsanknytning. Detta förklaras delvis av att grupper med svag arbetsmarknadsanknytning har låg facklig anslutningsgrad och därför inte representeras på samma sätt i förhandlingarna. Därmed finns ett insider-outsider-förhållande⁶⁴ på svensk arbetsmarknad där anställda och korttidsarbetslösa med god anknytning till arbetsmarknaden är insiders medan långtidsarbetslösa och personer utanför arbetskraften är outsiders.

Anställningsstöd är i första hand tillfälliga och syftar till att underlätta för personer med svag arbetsmarknadsanknytning att få fotfäste på arbetsmarknaden.⁶⁵ Den arbetslöse som blir föremål för stödet får arbetslivserfarenhet, vilket i sig kan höja produktiviteten, men får också chansen att skapa ett nätverk på arbetsmarknaden. Stödet kan förbättra matchningen genom att bidra till att arbetsgivaren till en lägre kostnad kan bilda sig en uppfattning om den anställdes lämplighet. I den mån anställningsstöd kan öka ”outsiders” konkurrenskraft jämfört med ”insiders” kan det också verka för lägre lönekrav som varaktigt främjar en hög sysselsättning.⁶⁶

UNDANTRÄNGNING KAN MINSKA SYSSELSÄTTNINGSEFFEKTERNA

Anställningsstöd riktade till grupper som unga eller långtidsarbetslösa kan dock skapa så kallade undanträngningseffekter. Personer som inte omfattas av stöden blir relativt sett dyrare. Exempelvis blir personer som inte ännu är men snart när långtidsarbetslöshet relativt sett dyrare att anställa än de som betecknas som långtidsarbetslösa, trots att grupperna i övrigt är lika. Viss undanträngning kan dock accepteras eftersom de som trängs ut ofta har en större chans att få jobb utan stöd. Ett framgångsrikt anställningsstöd skapar ett nettotillskott av arbets-

⁶⁴ Lindbeck och Snower (1988).

⁶⁵ Permanenta anställningsstöd är främst relevanta i de fall där den arbetssökande har ett funktionshinder som innebär en varaktig nedsättning av arbetsförmågan. Den typen av stöd kan till exempel vara aktuella för personer med varaktigt nedsatt arbetsförmåga som tidigare varit sjukskrivna och åter ska ut i arbetslivet.

⁶⁶ Se kapitel 5 i Finanspolitiska rådet (2009).

tillfällen i hela ekonomin och bidrar inte bara till att arbetslöshet omfördelas mellan grupper.

Undanträngningseffekten kan illustreras med sänkningen av arbetsgivaravgiften för personer yngre än 26 år som genomfördes 2007. Reformen med sänkt arbetsgivaravgift för unga innebär i det här fallet att arbetsgivarnas efterfrågan på 25-årig arbetskraft stiger. Samtidigt stiger också relativkostnaden för att anställa 26-åringar (och äldre). Båda grupperna påverkas därför av stödformen i och med att relativpriset mellan 25- och 26-åringars arbete ändras till de yngres fördel. Den eventuella undanträngningseffekten blir att 25-åringar tränger undan 26-åriga arbetssökande. Det finns därmed en risk att nettoeffekten av stödet överdrivs. Det som sker kan i huvudsak vara en omfördelning av arbetslöshet mellan 25- och 26-åringar.

Ett annat, ofta framhållet, problem med anställningsstöd är att stöd ges till anställningar som skulle kommit till stånd även utan stöd. Detta kan illustreras med ett enkelt exempel: Även bland grupper där arbetslösheten är hög sker ett flöde från arbetslöshet till sysselsättning. Ett stöd riktat till dessa grupper kommer att öka detta flöde. Anta att 10 procent under ett givet tidsintervall går från arbetslöshet till sysselsättning och att anställningsstödet ökar detta flöde till 20 procent under samma tidsrymd. I och med att det inte går att skilja mellan den hälft som faktiskt behöver stödet och den hälft som inte behöver stödet kommer kostnaden för varje nytt jobb i det här fallet dubblas. Denna effekt brukar benämnas ”dödviktskostnaden”. Det bör dock poängteras att det trots namnet inte rör sig om direkta dödviktsförluster enligt konventionell nationalekonomisk teori. Dödviktskostnaden speglar i praktiken en ”onödig” transferering från offentlig sektor till privat sektor, inte en bristande allokeringseffektivitet. I den mån denna transferering måste finansieras med snedvridande skatter så uppstår emellertid en dödviktsförlust av beskattningen.

4.2 Anställningsstöd i Sverige

Avsnittet går kortfattat igenom vissa av de anställningsstöd som finns 2014. Därefter görs en undersökning om vilka branscher som använder stöden och om de går till branscher med många lågt avlönade. Om så är fallet skulle detta indikera att stöden faktiskt bidrar till att sänka arbetskostnaderna inom branscher där lägstalönen utgör en begränsning och på så vis skapa sysselsättning åt personer som annars hade varit arbetslösa eller utanför arbetskraften.

De anställningsstöd som behandlas i detta kapitel är sådana som direkt påverkar arbetskostnaden. Andra åtgärder, såsom till exempel rut- och rotavdragen samt den sänkta momsens på restaurang och cateringtjänster, som också kan påverka sysselsättningen för lågavlönade, behandlas inte.

Berättigade till nystartsjobb

Personer som varit registrerade hos Arbetsförmedlingen i 12 av de senaste 15 månaderna

Personer som deltagit i ett arbetsmarknadspolitiskt program

Mottagare av sjukpenning, rehabiliteringspenning, sjukersättning eller aktivitetsersättning

Tidigare Samhallanställda

Deltagare i jobb- och utvecklingsgarantin

Personer dömda till fängelse i minst ett år och som har frigång eller är villkorligt frigivna men inte fullgjort ett år av prøvotiden.

Personer som kommit till Sverige för max tre år sedan och fått uppehållskort som anhöriga till en EES-medborgare

En av de mer betydande åtgärderna som genomförts de senaste åren är den generella nedsättningen av arbetsgivaravgifterna för ungdomar under 26 år. Arbetsgivare betalar endast hälften av arbetsgivaravgifterna för personer under 26 år, vilket innebär ett stöd motsvarande 12 procent av arbetskostnaden.⁶⁷ Det finns också andra insatser riktade mot ungdomar, liksom ett antal stödformer som gäller för grupper som Arbetsförmedlingen definierat som ”utsatta”. Till dessa hör äldre över 55 år, funktionsnedsatta, nyanlända utrikes födda och långtidsarbetslösa.

GENERELLA INSATSER

Den generella stödformen för personer som står långt från arbetsmarknaden kallas nystartsjobb. Här omfattas bland andra de långtidsarbetslösa som var i fokus för de anställningsstöd som fanns före 2007 (se ruta i marginalen). Arbetsgivaren får generellt sett ett stöd motsvarande dubbel arbetsgivaravgift. För långtidsarbetslösa betalas stöd ut motsvarande tiden personen varit arbetslös. Arbetssökande som kommer från Försäkringskassan kan få stöd utbetalt i upp till fem år. Nyanlända invandrare kan stöttas i tre år medan personer som dömts till fängelse får stöd motsvarande strafftiden, dock högst fem år.

Vidare finns anställningsstöd inom jobb- och utvecklingsgarantin. Garantin vänder sig till personer som ”varit utan arbete en längre tid och som behöver särskilt stöd att komma tillbaka till arbetslivet”.⁶⁸ Grupper som omfattas är exempelvis personer som utnyttjat alla sina ersättningsdagar i arbetslöshetsförsäkringen och personer som varit inskrivna minst 14 månader i arbetsmarknadspolitiska program.

Arbetsgivare som anställer personer inskrivna i jobb- och utvecklingsgarantin kan ta del av stödformen särskilt anställningsstöd. Arbetsgivaren får ersättning med 85 procent av arbetskostnaden och som mest upp till 890 kronor per dag. Stödet delas ut i 12 månader med möjlighet till förlängning i ytterligare 12 månader. Arbetsgivaren kan även få handledningsstöd på mellan 50 och 150 kronor per dag.

INSATSER FÖR PERSONER UNDER 26 ÅR

Utöver de generellt lägre arbetsgivaravgifterna kan ungdomar få nystartsjobb om än i en något annan utformning än för äldre. Därutöver finns yrkesintroduktionsanställningar. Dessa innebär att arbetsgivare som anställer en person 15–24 år som antingen saknar erfarenhet i yrket eller varit arbetslös i 3 månader men har erfarenhet behöver inte betala arbetsgivaravgift och behöver inte heller betala lön för hela arbetstiden då 25 procent av arbetstiden

⁶⁷ I budgetpropositionen för 2015 föreslås att denna nedsättning slopas (se fördjupningen ”Effekter på jämviktsarbetslösheten av åtgärderna i budgetpropositionen för 2015”).

⁶⁸ Ur Arbetsförmedlingens informationsblad om Jobb- och utvecklingsgarantin, se Arbetsförmedlingen (2014).

ägnas åt utbildning. Den sammanlagda arbetskostnaden sänks med 43 procent.

INSATSER FÖR ÄLDRE

Nystartsjobben har särskilda regler för äldre långtidsarbetslösa. Arbetsgivare som anställer långtidsarbetslösa personer äldre än 54 år ersätts med motsvarande dubbla arbetsgivaravgiften under dubbelt så lång tid som den som anställs har varit arbetslös. Detta innebär därmed att tiden under vilken stöd betalas ut är dubbelt så lång för personer äldre än 54 år jämfört med personer 54 år och yngre.

INSATSER FÖR NYANLÄNDA UTRIKES FÖDDA

För att öka sysselsättningen bland nyanlända invandrare finns sedan 2007 instegsjobben. Arbetsgivaren kan få ersättning med 80 procent av arbetskostnaden, det vill säga bruttolön, sjuklön, semesterlön och arbetsgivaravgifter. Som mest kan arbetsgivare få 800 kronor per dag i bidrag vid en heltidsanställning. Stödet betalas ut i som mest två år. Arbetsgivaren kan även få ett bidrag på 50 kronor per dag för handledning av den anställde på arbetsplatsen.Handledningsbidraget ges i maximalt tre månader.

INSATSER FÖR FUNKTIONSNEDSATTA

Arbetsförmedlingen har tagit över ansvaret från Försäkringskassan för personer med delvis, men inte helt, nedsatt arbetsförmåga. Dessa personer bedöms kunna ta ett arbete antingen på heltid eller på deltid. I dessa fall beslutar Arbetsförmedlingen om hur stort lönebidrag arbetsgivaren kan få. Beloppet påverkas av arbetskostnaden för den anställde – bruttolön, sjuklön, semesterlön, arbetsgivaravgifter och premier för avtalsenliga arbetsmarknadsförsäkringar. Arbetsgivaren får bidrag för arbetskostnader motsvarande en månadslön upp till 16 700 kronor. Arbetsgivare i allmännyttiga organisationer kan också få ersättning för särskilda kostnader med upp till 70 kronor per dag – ett så kallat anordnarbidrag. Som regel erhålls lönebidraget i högst fyra år. Det första beslutet om lönebidrag omfattar högst ett år. Det belopp som Arbetsförmedlingen bestämmer gäller under hela beslutsperioden.

TYDLIGT SAMBAND MELLAN ANVÄNDNING AV ANSTÄLLNINGSTÖD OCH LÅGA LÖNER

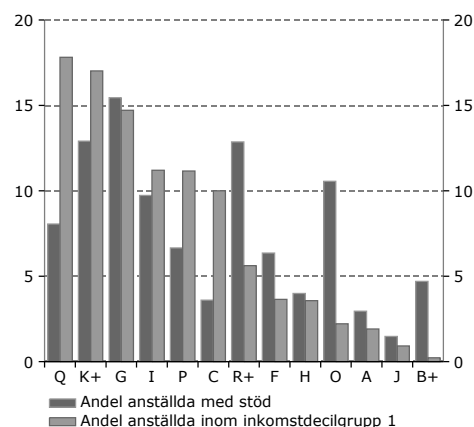
De branscher med högst andel av de som var anställda på stöd i augusti 2014 var näringsgrenarna G innehållande detaljhandel, K–N innehållande bland annat fastighetsservice, lokalvård och callcenterverksamhet samt näringsgren R, kultur, nöje och fritid (se diagram 31). Diagrammet visar också branschens andel av de 10 procenten lägst avlönade bland de sysselsatta. Denna grupp kallas decilgrupp 1. Överlag finns det tydliga tecken på att an-

Näringsgrensindelning enligt SNI2007

- A Jordbruk, skogsbruk och fiske
- B Utvinning av mineral
- C Tillverkning
- D Försörjning av el, gas, värme och kyla
- E Vattenförsörjning, avloppsrening, avfallshandling och sanering
- F Byggsamhet
- G Handel; reparation av motorfordon och motorcyklar
- H Transport och magasinering
- I Hotell- och restaurangverksamhet
- J Informations- och kommunikationsverksamhet
- K Finans- och försäkringsverksamhet
- L Fastighetsverksamhet
- M Verksamhet inom juridik, ekonomi, vetenskap och teknik
- N Uthyrning, fastighetsservice, resetjänster och andra stödtjänster
- O Offentlig förvaltning och försvar; obligatorisk socialförsäkring
- P Utbildning
- Q Vård och omsorg; sociala tjänster
- R Kultur, nöje och fritid
- S Annan serviceverksamhet

Diagram 31 Andel med stöd och andel med låg lön i olika branscher 2013

Andel anställda med stöd och andel anställda inom inkomstdecilgrupp 1, procent



Anm. K+ är näringsgrenarna K, L, M och N. B+ är näringsgrenarna B, D och E, R+ är näringsgrenarna R och S.

Källor: Arbetsförmedlingen, SCB och Konjunkturinstitutet.

ställningsstöd används mest i de branscher där låga löner är vanligast.

Tidigare studier har visat att det är i dessa branscher som lägstalönen begränsar sysselsättningen.⁶⁹ I branscher där de anställdas arbetsproduktivitet är högre och lägstalöner har mindre betydelse förekommer anställningar med olika stödformer i betydligt lägre utsträckning. Hotell- och restaurangbranschen är en växande bransch med många nyanställningar. Detta kan driva upp andelen anställda med stöd då företag i branschen ofta använder de olika stödformer som finns.

Inom tillverkningsindustrin sjunker antalet anställda trendmässigt vilket gör att nyanställningarna blir få och personalminskningen kan ske genom naturlig avgång. Det relativa fåtal som nyanställs har högre löner än kollektivavtalens lägstalöner och anställs ofta utan stödformer. Detta innebär också att tillverkningsindustrin och andra mer teknologi- och kapitalintensiva branscher ”subventionerar” växande tjänstenärningar med lägre arbetsproduktivitet i och med att stöd används av de senare men inte bland de förra.

4.3 Sysselsättningseffekter av anställningsstöd

PROBLEMATISKT ATT SKATTA EFFEKTEN AV ANSTÄLLNINGSSTÖD PÅ SYSSELSÄTTNINGEN

Att utvärdera anställningsstöd innebär ett flertal svårigheter. Tidigare studier har jämfört sysselsättningen för personer som fått stöd med individer som varit i alla observerbara avseenden lika men som inte fått stöd. Problemet är att man inte kan vara helt säker på varför person A tilldelades stöd men inte den i alla övriga avseenden lika person B. Det finns en risk att icke-observerbara egenskaper hos A gjorde att vederbörande fick stödet i stället för B (så kallad selektion). Sådan selektion kan både vara ”positiv” och ”negativ”. Positiv selektion uppstår när individer som på grund av icke-observerbara egenskaper är starkare får stöd i högre utsträckning än genomsnittet. Det kan till exempel skapas om driftigare personer i högre grad får anställningsstöd. Negativ selektion uppstår i stället om i genomsnitt svagare individer erhåller stöd. Detta kan exempelvis uppstå om Arbetsförmedlingen riktar stöd mot svagare individer.

Det har skett en viss omsvängning i arbetsmarknadspolitiken i detta avseende. Under 2000-talets början tilldelades stöd utifrån bedömningar från fall till fall där den enskilde arbetsförmedlarens bedömning spelade stor roll. Sedan 2006 ges stöd i stället efter ett väldefinierat kriterium, exempelvis ålder eller tid som

⁶⁹ Se Konjunkturinstitutet (2007) och Konjunkturinstitutet (2010).

arbetslös. Tidigare var selektionen därmed mer negativ än under senare år.

Den effekt av stöd på sysselsättning som skattas riskerar därför att vara överskattad i dag då anställningsstöd är en rättighet, medan tidigare skattningar kan vara underskattningar eftersom anställningsstöd med hjälp av bedömningar kan ha riktats till de med svagast anknytning till arbetsmarknaden. Hur pass mycket den egentliga effekten påverkas kan dock inte säkerställas.

ANSTÄLLNINGSSTÖD ÖKAR SYSSELSÄTTNINGEN

Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering (IFAU) har publicerat ett flertal studier av svenska anställningsstödsreformer. Här fokuseras på ett urval mikroekonometrisk utvärderingar. För perioden 1998–2006 tas två av dessa upp: Forslund m.fl. (2004) och Bennmarker m.fl. (2008). För perioden 2007 och framåt tas också två studier upp: Sjögren och Vikström (2013) samt Egebark och Kaunitz (2013). Generellt finner studierna att anställningsstöd har en positiv effekt på sannolikheten att få ett arbete och därmed en positiv effekt på sysselsättningen för den subventionerade gruppen. Samtidigt framhålls de nackdelar som anställningsstöd innebär i form av offentligfinansiellt intäktsbortfall och undanträngningseffekter.

I studien av Forslund m.fl. (2004) analyseras effekterna av de anställningsstöd för långtidsarbetslösa som infördes från 1998 och avskaffades 2007. Huvudresultatet är att anställningsstödet bidrar till att de arbetslösa snabbare hittar ett jobb.

Bennmarker m.fl. (2008) analyserar sänkningen av arbetsgivaravgiften i inre Svealand och Norrlands inland 2001–2004. Sänkningen av arbetsgivaravgiften låg på i snitt 7 procentenheter. Författarna undersöker om sänkningen skapade fler arbetstillfällen och/eller drev upp lönerna. Detta görs genom att jämföra företag i de stöttade regionerna med liknande företag utanför de stöttade regionerna. En sänkning av arbetsgivaravgiften med 1 procentenhet gav 0,26 procents högre sysselsättning hos företagen i de regioner som omfattades av arbetsgivaravgiftssänkningen. Vidare skattade man en effekt på lönerna och fann att den lägre arbetsgivaravgiften ökade lönerna något. Författarna drar slutsatsen att antalet sysselsatta ökade något men att detta skedde till ett högt pris. Varje skapat arbetstillfälle kostade dubbelt så mycket som kostnaden av att fullständigt betala för anställningar i företagen. I och med att effekten på både sysselsättning och löner var små drar författarna slutsatsen att lejonparten av arbetsgivaravgiftssänkningen måste tillfallit företagen i form av högre vinster. En annan tänkbar effekt som diskuteras är att priserna på varor och tjänster som producerats av företagen kan ha blivit lägre och då kommit konsumenterna till del.

Regeringsskiftet 2006 innebar en utvidgning av anställningsstöden. Från att stöden bara omfattat långtidsarbetslösa blev nu även ungdomar och nyanlända flyktinginvandrare nya fokus-

grupper. En omfattande förändring som fått mycket uppmärksamhet är nedsättningen av de sociala avgifterna för personer under 26 år. Egebark och Kaunitz (2013) visar, genom att jämföra personer under 26 med personer mellan 26 och 27, att stödet visserligen ökade sysselsättningen inom gruppen men argumenterar för att kostnaden var hög.

I en studie av Sjögren och Vikström (2013) utvärderas nystartsjobben för långtidsarbetslösa ur två dimensioner: stödets storlek och stödets varaktighet. Detta görs både med avseende på sannolikheten att få ett jobb och på sannolikheten att behålla jobbet efter att stödet har löpt ut. För att identifiera dessa effekter används regelförändringar avseende stödets storlek 2009 samt att stödets varaktighet är dubbelt så lång för personer som fyllt 55 år.

Författarna finner att storleken på stödet spelar stor roll för sannolikheten att få ett jobb men kan inte påvisa någon effekt på sannolikheten att få behålla jobbet efter att stödet löpt ut. Däremot spelar stödets varaktighet stor roll för sannolikheten att få behålla jobbet efter det att stödet löpt ut. Författarna skattar att personer som fyllt 55 år med hjälp av stödet etablerade sig på arbetsmarknaden i högre utsträckning än personer under 55 vars stöd varar hälften så lång tid.

SVÅRTOLKADE BERÄKNINGAR AV KOSTNAD PER JOBB

Några av studierna som diskuterats ovan har jämfört det beräknade antalet jobb ett visst stöd skapat med stödets kostnad i budgettermer. Slutsatserna är att anställningsstöd är dyrt. Egebark och Kaunitz (2013, sid. 1) skriver att ”intäktsbortfallet per skapat jobb uppgår [...] till mellan 1,0 och 1,6 miljoner kronor, vilket motsvarar omkring fyra gånger den genomsnittliga anställningskostnaden för 19–25-åringar”. Benmarker m.fl. (2008, sid. 1) når en liknande slutsats: ”Effekten [av de nedsatta arbetsgivaravgifterna] medförde dock endast ca 470 jobb – till en kostnad av ca 800 000 kronor per jobb. Man hade kunnat få nästan dubbelt så många sysselsättningstillfällen genom att direkt subventionera jobb i företagen”.

Dessa beräkningar kan dock inte tolkas som att stöden är olämpliga. Intäktsbortfallet speglar inte en samhällsekonomisk kostnad utan en överföring från offentlig sektor till privat sektor. De absoluta värdena i dessa kalkyler bör därför inte användas för att bedöma om ett stöd är effektivt eller inte. Däremot kan kalkylerna vara värdefulla när flera olika stöd ska jämföras. Om man vill använda en viss summa för att öka sysselsättningen kan det vara rimligt att satsa på en åtgärd med relativt låg beräknad offentligfinansiell kostnad per jobb.

Andra problem med dessa beräkningar är att de inte beaktar de direkta besparingar som görs på ersättningar till de arbetslösa som fick arbete. Ingen hänsyn tas heller till de, om än svårberäknade, vinsterna av att få in fler på arbetsmarknaden så att dessa

kan bygga nätverk, skaffa sig erfarenheter och på så sätt kunna få reguljära anställningar.

Idealt sett bör man beakta en stödforms totala effekter på ekonomin, inklusive indirekta effekter av hur stödformen finansieras. Detta är förstås svårt i praktiken, men ett teoretiskt exempel kan hjälpa till att illustrera begränsningarna med det förfaringssätt som beskrivits ovan. Anta att de sociala avgifterna för yngre sänks samtidigt som de höjs för övriga arbetstagare så att effekten blir offentligfinansiellt neutral vid oförändrad sysselsättning i de respektive grupperna. En sådan reform skulle enligt Konjunkturinstitutets bedömning öka den totala sysselsättningen varaktigt genom att yngres sysselsättning ökar mer än övrigas sysselsättning minskar. Anledningen är att lägstalöner i högre grad begränsar sysselsättningen bland unga än bland övriga. Lägre arbetskraftskostnader för unga kan väntas öka arbetsgivarnas drivkrafter att anställa ungdomar med svag förankring på arbetsmarknaden. Om dessa effekter materialiseras kan man förvänta sig att de offentliga finanserna stärks som ett resultat av reformen. En kostnads-intäkts analys av detta slag är mer relevant om man ska avgöra vilka stödformer som ska övervägas än de partiella kalkyler som nu finns till hands.

Detta innebär inte att alla finansierade reformer som kan öka sysselsättningen bör genomföras. En nyckelfråga är förstås vilka andra negativa konsekvenser finansieringen av anställningsstödet ger upphov till.

4.4 Avslutande diskussion

I Sverige är lägstalönerna avtalsförhandlade. För att staten ska kunna sänka priset på arbete inom ramen för rådande avtalsmodell är olika former av anställningsstöd en uppenbar väg att gå.

Vad som talar för att detta kan vara en framkomlig väg i syfte att höja sysselsättningen i jämvikt är att stöden främst används inom branscher med relativt sett många lågt avlönade och där lägstalönen kan vara en begränsning. Detta innebär att de branscher som vill anställa till lägre kostnad också utnyttjar stöden medan företag inom de branscher med högre arbetskostnader utnyttjar stödformerna i liten omfattning. En slutsats av detta är att risken för att pengarna som läggs på anställningsstöd inte ger positiva sysselsättningseffekter är relativt liten.

Den empiriska forskningen tyder på att vissa anställningsstöd lett till högre sysselsättning för dem som erhållit stödet. Men det är viktigt att betona att syftet med stöden är att höja sysselsättningen i hela ekonomin, inte bara sysselsättningen för dem som erhåller stöd.

Frågan om stöden höjer eller sänker de offentliga nettointäkterna vid en partiell analys är inte särskilt relevant. Finansierade stöd som gör det möjligt att uppnå en varaktigt högre sysselsättningsnivå i ekonomin är värda att överväga. Men även då bör man beakta eventuella negativa effekter av finansieringen.

Kapitlet i korthet

- Svenska löner är avtalsförhandlade. Staten kan därmed inte direkt påverka lägstalönerna.
- Anställningsstöd till arbetsgivare avsett för personer med svag arbetsmarknadsanknytning är ett indirekt sätt för staten att sänka trösklarna genom att minska arbetskostnaden.
- Det finns i dag en rad stödformer avsedda för grupper såsom unga, långtidsarbetslösa, tidigare sjukskrivna, nyanlända utrikes födda samt funktionshindrade.
- Inom ett flertal stödformer finns skillnader beroende på ålder där unga under 26 och personer 55 år och äldre i de flesta fall omfattas av generösare regler.
- Svenska studier på hur anställningsstöd påverkar efterfrågan på arbetskraft drar slutsatsen att stöden har positiva sysselsättningseffekter.
- Anställningsstöd får återkommande kritik för att de tränger ut personer ur sysselsättning som inte är berättigade till stöd.
- Stöden får också kritik för att de skapar ett bortfall av skatteintäkter som den positiva sysselsättningseffekten inte förmår att kompensera.
- De beräkningar av kostnad per jobb som genomförts kan dock inte tolkas som att stöden är olämpliga. Anställningsstöd bör i stället utvärderas efter sina effekter på sysselsättningen i hela ekonomin. Om sysselsättningen höjs som resultat av stöden så är anställningsstöd en politik värd att överväga.

Referenser

- Arbetsförmedlingen (2014), "Jobb- och utvecklingsgarantin", Arbetsförmedlingens faktablad. Arbets sökande, 2014-02, Arbetsförmedlingen.
- Bennmarker, H., E. Mellander och B. Öckert (2008), "Är sänkta arbetsgivaravgifter ett effektivt sätt att öka sysselsättningen?", *Ekonomisk debatt*, 37, nr 1, sid. 5–18.
- Egebark, J. och N. Kaunitz (2013), "Do payroll tax cuts raise youth employment?", Working Paper 2013:27, IFAU.
- Finanspolitiska rådet (2009), *Svensk finanspolitik*, Finanspolitiska rådets rapport 2009.
- Forslund, A., P. Johansson och L. Lindqvist (2004), "Employment subsidies – A fast lane from unemployment to work?", Working Paper 2004:18, IFAU.
- Konjunkturinstitutet (2007), *Lönebildningsrapporten*, 2007.
- Konjunkturinstitutet (2010), *Lönebildningsrapporten*, 2010.
- Lindbeck, A. och D. Snower (1988), *The insider-outsider theory of employment*, MIT Press, Cambridge.
- Sjögren, A., och J. Vikström (2013), "How long and how much? Learning about the design of wage subsidies from policy discontinuities", Working Paper 2013:18, IFAU.

5 Jämviktsarbetslöshetens utveckling och förklaringsfaktorer

I detta kapitel presenteras Konjunkturinstitutets bedömning av jämviktsarbetslösheten. Jämviktsarbetslösheten påverkas av strukturella faktorer såsom arbetskraftens tillväxt och sammansättning, hur väl vakanser och arbetssökande matchas och, inte minst, agerandet hos arbetsmarknadens parter. Konjunkturinstitutet bedömer att jämviktsarbetslösheten uppgår till 6,9 procent 2014 och att den successivt minskar till 6,3 procent 2023.⁷⁰ I takt med att efterfrågan på arbetskraft ökar väntas effekterna av den utdragna lågkonjunkturen klinga av och matchningseffektiviteten förbättras. Samtidigt dämpas inflödet till arbetskraften och effekterna av de senaste årens ekonomisk-politiska reformer fortsätter att sänka jämviktsarbetslösheten framöver. Bedömningen är behäftad med stor osäkerhet.

Utvecklingen på arbetsmarknaden är en central fråga för såväl arbetsmarknadens parter som för beslutsfattare. De senaste åren har arbetskraften ökat i snabb takt. Arbetskraftsdeltagandet är i dag högre än före finanskrisen 2008–2009, trots en ökad andel äldre i befolkningen (se diagram 32). Ett ökat arbetskraftsutbud skapar förutsättningar för högre sysselsättning. Sysselsättningsgraden har återhämtat sig sedan finanskrisen, dock ännu inte riktigt till de nivåer som rådde före krisen (se diagram 33). Sett ur ett internationellt perspektiv är sysselsättningsgraden i Sverige hög, inte minst bland kvinnor.⁷¹ De senaste årens sysselsättningsuppgång har dock inte medfört lägre arbetslöshet. Arbetslösheten har fluktuerat kring 8 procent. Konjunkturinstitutet bedömer att det finns lediga resurser på den svenska arbetsmarknaden och att arbetslösheten därför kan sjunka utan att det uppstår ett lönetryck som är oförenligt med inflationsmålet (se diagram 34).

I detta kapitel redovisas Konjunkturinstitutets bedömning av jämviktsarbetslösheten. I avsnitt 5.1 presenteras kortfattat Konjunkturinstitutets definition av jämviktsarbetslöshet. I avsnitt 5.2 följer en genomgång av indikatorer och empirisk analys av de strukturella faktorer som bedöms spela roll för jämviktsarbetslöshetens nivå och utveckling. Slutligen redovisas Konjunkturinstitutets samlade bedömning av jämviktsarbetslösheten i avsnitt 5.3.

⁷⁰ I denna bedömning har åtgärderna i budgetpropositionen för 2015 inte beaktas. De aviserade åtgärderna bedöms sammantaget leda till något högre jämviktsarbetslöshet, se fördjupningen "Effekter på jämviktsarbetslösheten av åtgärderna i budgetpropositionen för 2015". Fördjupningen innehåller ingen sifferbaserad bedömning av de olika åtgärdernas effekter. Konjunkturinstitutet avser att återkomma med en kvantitativ bedömning som också inkluderar effekter på arbetskraftsutbudet.

⁷¹ Se rutan "Hög sysselsättningsgrad i ett internationellt perspektiv", Konjunkturinstitutet (2014b).

Diagram 32 Arbetskraftsdeltagande

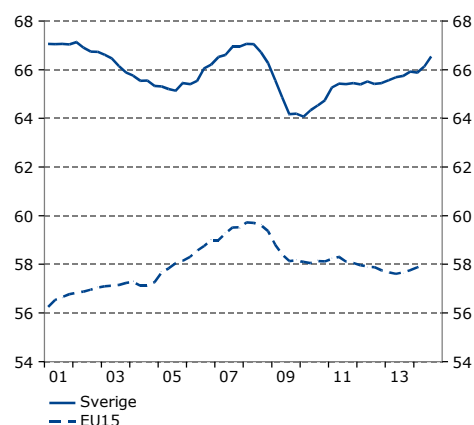
Procent, säsongsrensade kvartalsvärden



Källa: SCB.

Diagram 33 Sysselsättningsgrad i Sverige och EU15

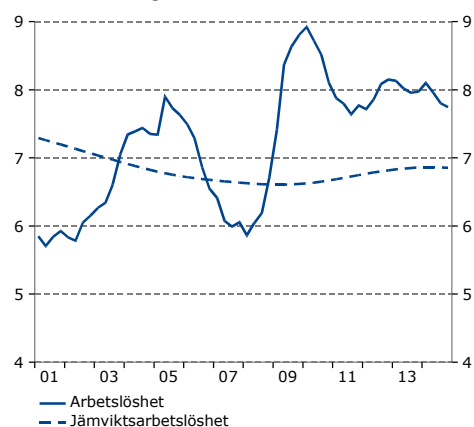
Procent, säsongsrensade kvartalsvärden



Källor: SCB och Eurostat.

Diagram 34 Arbetslöshet

Procent, säsongsrensade kvartalsvärden



Källa: SCB.

Vad är skillnaden mellan jämviktsarbetslöshet och NAIRU?

Konjunkturinstitutet använder den definition av jämviktsarbetslöshet som baseras på Peter A. Diamond, Dale T. Mortensen och Christopher A. Pissarides forskning. Jämviktsarbetslösheten beror enligt denna definition inte på kortsiktiga variationer i nominella variabler såsom löner, priser och inflationsförväntningar. Jämviktsarbetslösheten påverkas endast av så kallade strukturella (reala) faktorer, såsom takten i strukturomvandlingen, hur effektivt vakanser och arbetssökande lyckas hitta varandra, ersättningsgraden i försäkringssystemen och parternas agerande på lokal och central nivå. Om de strukturella faktorerna förändras anpassas jämviktsarbetslösheten till en ny nivå som varaktigt ska vara förenlig med inflationsmålet.

Djupa och långvariga lågkonjunkturer kan påverka jämviktsarbetslösheten genom att strukturella faktorer förändras. Exempelvis kan individers kompetens och sökaktivitet påverkas negativt av långvarig frånvaro från arbetsmarknaden. Det försämrar matchningen mellan vakanser och arbetslösa när konjunkturen vänder, vilket är detsamma som att jämviktsarbetslösheten stigit. Dessa fenomen brukar ibland benämnas "persistenseffekter".

Det finns flera definitioner av begreppet NAIRU. Vanligtvis avses den arbetslöshetsnivå som är förenlig med en konstant inflationstakt. Utöver strukturella faktorer påverkas denna nivå också av kortsiktiga variationer i löner, priser och inflationsförväntningar. Det innebär att NAIRU kan variera med konjunkturen medan jämviktsarbetslösheten är oberoende av normala konjunktursvängningar. Det innebär också att stabiliseringspolitiken på kort sikt kan påverka NAIRU genom sin effekt på löner, priser och inflationsförväntningar. På längre sikt sammanfaller NAIRU med jämviktsarbetslösheten.

Budgetpropositionen för 2015 innehåller åtgärder som varaktigt bedöms höja jämviktsarbetslösheten. Men dessa har inte beaktas i nuvarande bedömning. För en kvalitativ bedömning av åtgärdernas effekter, se fördjupningen "Effekter på jämviktsarbetslösheten av åtgärderna i budgetpropositionen för 2015". Kapitlet innehåller även fördjupningarna "Många arbetslösa har en svag förankring till arbetsmarknaden" och "Orsaker till att arbetslösheten är högre i Sverige än i Tyskland".

5.1 Definition av jämviktsarbetslösheten

Det finns olika definitioner av jämviktsarbetslöshet.⁷² Valet av definition beror på vilken typ av analys som ska göras. Konjunkturinstitutets definition syftar till att vara ett underlag för stabiliseringspolitiskt beslutsfattande.⁷³

Konjunkturinstitutets definition av jämviktsarbetslöshet baseras på den teoriram som har tagits fram av Peter A. Diamond, Dale T. Mortensen och Christopher A. Pissarides och som betonar förekomsten av sök- och matchningsfriktioner på arbetsmarknaden.⁷⁴ På basis av teoriramen bedömer Konjunkturinstitutet jämviktsarbetslösheten främst utifrån de faktorer som presenteras i tabell 8.⁷⁵ Om exempelvis arbetsmarknadsstatistiken indikerar en bättre matchning så tyder det på en lägre jämviktsarbetslöshet.

Tabell 8 Effekter på jämviktsarbetslösheten av strukturella förändringar

Effekt vid ökning av respektive faktor

Faktor	Jämviktsarbetslöshet
Arbetstagarnas förhandlingsstyrka	+
Reservationslön	+
Separationsgraden	+
Inflöde till arbetskraften	+
Matchningseffektivitet	-
Vakanskostnader	+
Produktivitet	0
Lägstalöner	+

Källa: Konjunkturinstitutet, baserat på Cahuc och Zylberberg (2004).

⁷² För översikter se Richardson m.fl. (2000) och Rogerson (1997). Se även förklaring i marginalen.

⁷³ För en diskussion om jämviktsarbetslösheten och ekonomisk politik, se Konjunkturinstitutet (2013b).

⁷⁴ För en läroboksbeskrivning, se Pissarides (2000).

⁷⁵ För utförlig redogörelse om teoriramen, se Konjunkturinstitutet (2012c) och (2013b).

Konjunkturinstitutet tar även hänsyn till förändringar i arbetskraftens sammansättning, bland annat på grund av den demografiska utvecklingen. Förändringar i arbetskraftens sammansättning kan påverka jämviktsarbetslösheten via flera av ovan nämnda faktorer. Exempelvis är risken för att bli arbetslös olika för olika grupper och en ändrad sammansättning av arbetskraften påverkar därmed den genomsnittliga separationssannolikheten.

Konjunkturinstitutets begrepp för jämviktsarbetslösheten inkluderar även så kallade persistenseffekter. Vanligtvis påverkas inte de strukturella faktorerna i tabell 8, och därmed inte heller jämviktsarbetslösheten, av konjunkturrella variationer. Vid stora konjunkturedgångar kan dock tillfälligt hög arbetslöshet medföra att arbetslösheten kvarstår på en högre nivå även på längre sikt,⁷⁶ exempelvis som ett resultat av försämrade matchningseffektivitet.⁷⁷

Utifrån denna teoriram definieras jämviktsarbetslöshet ett visst år som: *”Varaktig arbetslöshetsnivå som kan nås vid de strukturella förklaringsfaktorernas nuvarande tillstånd.”*

Ett exempel visar hur denna definition kan användas i praktiken. Konjunkturinstitutet prognostiserar att arbetslösheten uppgår till 7,6 procent 2015. Samtidigt bedömer Konjunkturinstitutet att jämviktsarbetslösheten är 6,8 procent 2015. Det innebär att arbetslösheten, till exempel till följd av högre efterfrågan via mer expansiv ekonomisk politik, skulle kunna minska med knappt 1 procentenhet 2015. Denna lägre arbetslöshetsnivå kan sedan bestå utan att varaktigt hota inflationsmålet vid rådande tillstånd av ovan nämnda strukturella faktorer.

Som framgår av avsnitt 5.2 tyder data på att de strukturella faktorerna inte är konstanta över tiden, exempelvis tycks matchningseffektiviteten på arbetsmarknaden ha försämrats i spåren av finanskrisen 2008–2009. Det motiverar en jämviktsarbetslöshet som varierar över tid, både historiskt och under kommande år.

5.2 Uppföljning av jämviktsarbetslöshetens bestämningsfaktorer

I detta avsnitt presenteras de viktigaste underlag som Konjunkturinstitutet använder för att bedöma jämviktsarbetslöshetens

⁷⁶ Studier visar på betydande varaktighet i svensk arbetslöshet. Se Bergman (2010) samt Mossfeldt och Österholm (2011).

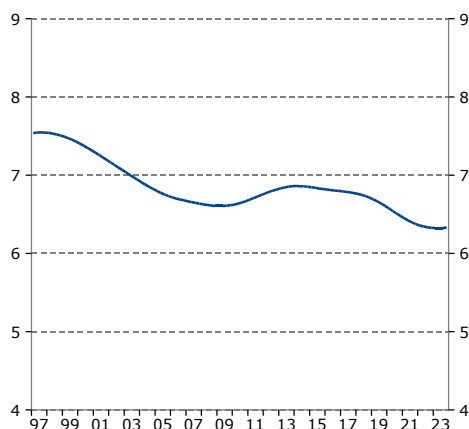
⁷⁷ Sökintestiteten bland de arbetslösa tenderar att minska med tiden i arbetslöshet, se Krueger och Mueller (2011). Det finns även en risk att personer med lång tid i arbetslöshet successivt förlorar sin kompetens och sitt nätverk på arbetsmarknaden, se Hensvik och Nordström-Skans (2013) samt Edin och Gustavsson (2008). Dessutom tenderar företag att välja bort personer med långa arbetslöshetsperioder baserat på förväntningar om att långtidsarbetslösa har lägre produktivitet, se Eriksson och Rooth (2014).

utveckling. Bedömningen baseras på indikatorer och empirisk analys av de strukturella faktorer som enligt det teoretiska ramverket påverkar jämviktsarbetslösheten. Samtidigt görs en bedömning av hur dessa faktorer kommer utvecklas framöver.⁷⁸ I nästföljande avsnitt redovisas Konjunkturinstitutets samlade bedömning av jämviktsarbetslösheten.

ARBETSMARKNADEN NÄRA JÄMVIKT 2006/2007

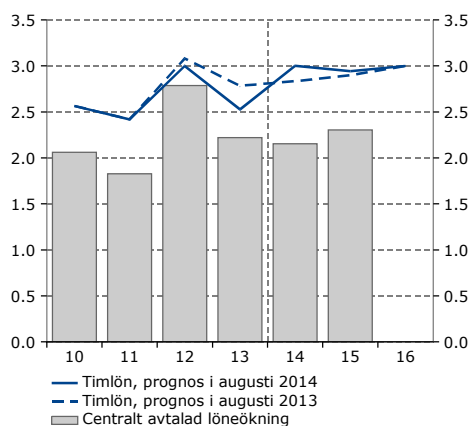
Konjunkturinstitutet bedömer att arbetsmarknaden var nära jämvikt åren 2006 och 2007. Bedömningen baseras på indikatorer, såsom långtidsarbetslöshet och genomsnittlig arbetslöshets-tid, samt på modellskattningar. Situationen på arbetsmarknaden förbättrades förvisso under dessa år men arbetslösheten bedöms i genomsnitt ha varit nära sin jämviktsnivå dessa år.⁷⁹ 2006/2007 är därför en viktig referenspunkt för bedömningen av jämviktsarbetslösheten. Jämviktsarbetslösheten bedöms ha uppgått till omkring 6,7 procent 2006/2007, vilket motsvarar ca 320 000 personer (se diagram 35).

Diagram 35 Jämviktsarbetslöshet
Procent av arbetskraften



Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 36 Centralt avtalade löneökningar och timlön i näringslivet
Procent



Källor: Medlingsinstitutet och Konjunkturinstitutet.

PARTERNAS AGERANDE I LINJE MED TIDIGARE AVTALSRÖRELSE UNDER 2000-TALET

Löneutvecklingen är en viktig indikator på jämviktsarbetslösheten. Strukturella förändringar som påverkar jämviktsarbetslösheten avspeglas i lönerna. Detta gäller inte minst förändringar i hur arbetsmarknadens parter agerar. Om parterna ändrar sitt agerande på ett sätt som på sikt leder till lägre jämviktsarbetslöshet så kommer det under en period visa sig i lägre löneökningar.

Löner beror också på andra, mer konjunkturella, faktorer. Givet hur inflation, arbetslöshet, lönsamhet och produktivitet har utvecklats det senaste året så har ökningstakten i lönerna varit i linje med Konjunkturinstitutets bedömning.⁸⁰ De preliminära utfallen i konjunkturlönestatistiken för innevarande år har varit något högre än vad som förutsågs vid tidpunkten för förra årets Lönebildningsrapport (se diagram 36). Uppgången 2014 kan, tillsammans med en statistisk urvalseffekt, förklaras av lägre definitiva löner under jämförelseåret 2013 än tidigare bedömning.⁸¹ Det finns därmed inga indikationer på förändrat beteende bland arbetsmarknadens parter.

Formerna för lönebildningen påverkar också lönekraven och därmed jämviktsarbetslösheten. Industrins avtal för perioden april 2013 – mars 2016 blev, liksom tidigare avtalsrörelser sedan Industriavtalet tecknades 1997, normbildande för övriga arbets-

⁷⁸ För en diskussion om lägstalöner, se kapitel 2 "Lägstalöners betydelse för etableringen på arbetsmarknaden".

⁷⁹ För modellskattningar, se fördjupningen "Konjunkturinstitutets bedömning av jämviktsarbetslösheten", Konjunkturinstitutet (2011).

⁸⁰ För en genomgång av vilka variabler som förklarar löneutvecklingen, se fördjupningen "Modell för löneökningar" i Konjunkturinstitutet (2013b).

⁸¹ För en redogörelse av den statistiska urvalseffekten, se Konjunkturinstitutet (2014a).

marknaden. Det gällde både avtalsnivåer och avtalens längd.⁸² Denna normbildning innebär sannolikt att jämviktsarbetslösheten är lägre jämfört med om ingen samordning förelåg mellan avtalsområdena.⁸³

För att lönebildningen ska fungera väl är det viktigt att arbetsmarknadens parter känner ett förtroende för att Riksbanken anpassar reporäntan om de träffar avtal som implicerar en för Riksbanken överraskande låg löneutveckling. Tidigare har Riksbankens kommunikation om hur lönebildningen påverkat penningpolitiken varit sparsam.⁸⁴ På senare tid har dock Riksbankens kommunikation rörande lönebildningen ökat.⁸⁵ Riksbanken har under andra halvåret 2014 också i högre utsträckning beaktat de låga inflationsförväntningarna och bedrivit en mer expansiv penningpolitik.

Utöver normbildning kan avtalen och deras konstruktion påverka jämviktsarbetslösheten via effekter på lägstalöner (se kapitlet "Lägstalöners betydelse för etableringen på arbetsmarknaden"). I den senaste avtalsrörelsen ökade lägstalönerna något långsammare än övriga löner inom exempelvis den kommunala sektorn och handeln. De relativa förändringarna var dock små och bedöms inte ha några nämnvärda effekter på jämviktsarbetslösheten.

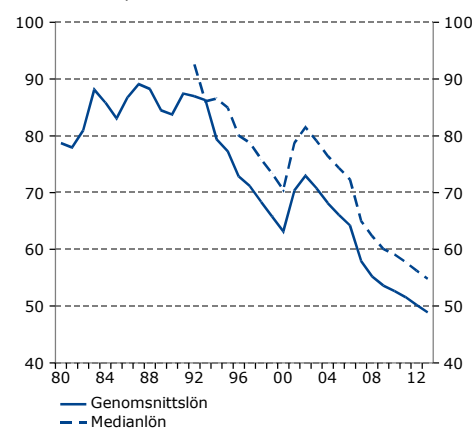
LÄGRE RESERVATIONSLOÑ SÄNKER JÄMVIKTSARBETSLÖSHETEN

Reservationslönen är den lägsta lön en arbetstagare är beredd att arbeta för. Viktiga komponenter som påverkar reservationslönen är ersättningsgraden vid arbetslöshet och skillnader i beskattning mellan arbetsinkomster och övriga inkomster (jobbsskatteavdrag). Lägre reservationslön leder till lägre lönekrav. Nivån på ersättningsgraden påverkar även sökintensiteten och kraven på de jobb som de arbetssökande är beredda att ta – ju större det ekonomiska utbytet är av att arbeta, desto mer intensivt kommer arbetslösa att söka efter arbete.

Ersättningsgraden mäter den andel av inkomsten som en individ får vid arbetslöshet och används här som en grov approximation på hur reservationslönen förändrats. Ersättningsgraden kan beräknas på många olika sätt.⁸⁶ Diagram 37 visar den ersättningsgrad före skatt som gäller för en individ som har genomsnittlig lön och som är berättigad till arbetslöshetsförsäkringens

Diagram 37 Ersättningsgrad före skatt i inkomstrelaterad arbetslöshetsersättning

Individ med genomsnittslön respektive medianlön, procent



Anm. Genomsnittslönen är länkad av Konjunkturinstitutet för perioden 1980–2004. Källor: SCB, IAF och Konjunkturinstitutet.

⁸² För en genomgång av avtalsrörelsen 2013, se Konjunkturinstitutet (2013b).

⁸³ Se Gottfries (2011), Konjunkturinstitutet (2010), Calmfors (2008), OECD (2006) och NOU (2003:13).

⁸⁴ Se fördjupningen "Lönebildningen och penningpolitiken", Konjunkturinstitutet (2013b).

⁸⁵ Se exempelvis fördjupningen "Samspelet mellan lönebildning, penningpolitik och inflation", Riksbanken (2014).

⁸⁶ Se exempelvis fördjupningarna "Ersättning vid arbetslöshet" i Konjunkturinstitutet (2009), "Långsiktiga effekter på arbetsmarknaden av ekonomisk-politiska reformer" i Konjunkturinstitutet (2011) och "Konsumtion, försiktighetssparande och arbetslöshetsrisker" i Konjunkturinstitutet (2012a).

inkomstrelaterade del. Mätt på detta sätt har ersättningsgraden fallit trendmässigt sedan början på 1990-talet. Det beror på att inkomsttaket i försäkringen har varit nominellt oförändrat under långa perioder medan lönerna har ökat. Det förändrade regelverket för arbetslöshetsförsäkringen som infördes 2007 har ytterligare bidragit till detta. Utvecklingen ser snarlik ut om ersättningsgraden i stället beräknas utifrån medianlönen. I budgetpropositionen för 2015 föreslås en höjning av inkomsttaket i arbetslöshetsförsäkringen (se fördjupningen ”Effekter på jämviktsarbetslösheten av åtgärderna i budgetpropositionen för 2015”). Det kommer medföra en höjning av ersättningsgraden jämfört med dagens nivå.

Osäkerheten kring vilken ersättningsgrad som en arbetslös verkligen erhåller är dock stor. Andelen arbetslösa som är berättigade till arbetslöshetsförsäkringens inkomstrelaterade del har sjunkit.⁸⁷ Samtidigt har många anställda tillgång till kompletterande arbetslöshetsförsäkringar, bland annat via kollektivavtal.⁸⁸

Jobbskatteavdraget ökar också utbytet av att arbeta jämfört med att inte arbeta. Både förändringarna i arbetslöshetsförsäkringen och införandet av jobbskatteavdraget sänker därmed ersättningsgraden.⁸⁹ Detta leder till lägre jämviktsarbetslöshet.

Den del av anpassningen till en ny jämvikt efter förändringar i ersättningsgraden som går via ett ändrat sökbeteende vid oförändrade löner går förhållandevis snabbt. Empiriska studier visar däremot att den del av anpassningen som går via lönebildningen tar tid.⁹⁰ Bennmarker m.fl. (2013) skattar sambandet mellan lön och ersättningsgrad, baserat på en panel av individer, för perioden 2006–2009. Resultaten visar att den sänkta nettoersättningsgraden har haft en betydande effekt på löneökningstakten på individnivå. Konjunkturinstitutet bedömer att de sänkta ersättningsnivåerna har påverkat lönebildningen, men i mindre omfattning än vad studien implicerar.⁹¹

Konjunkturinstitutets sammantagna bedömning är att den effektiva ersättningsgraden i genomsnitt är lägre nu än 2006/2007. Det bör avspeglas i lägre reservationslöner och lägre löner på längre sikt, vilket sänker jämviktsarbetslösheten fram till 2023. Med de aviserade åtgärderna i budgetpropositionen för 2015 kommer minskningen dock bli mindre än vad som annars vore fallet.

⁸⁷ I slutet av 2013 fick ca 40 procent av de öppet arbetslösa inskrivna på Arbetsförmedlingen ersättning från arbetslöshetsförsäkringen. Det kan jämföras med en andel omkring 70 procent 2006. Arbetslösa kan dock även få andra former av ersättningar. En stor andel arbetslösa uppbär aktivitetsstöd. Minskningen i ersättningsgraden för personer med aktivitetsstöd är betydligt mindre, se Arbetsförmedlingen (2014a).

⁸⁸ Se Finanspolitiska rådet (2010).

⁸⁹ Konjunkturinstitutet använder mikrosimuleringsmodellen FASIT som stöd för beräkningen av hur mycket ersättningsgraden har förändrats till följd av införandet av jobbskatteavdrag samt förändringar i arbetslöshetsförsäkringen. Se fördjupningen ”Uppdaterad bedömning av jämviktsarbetslösheten”, Konjunkturinstitutet (2013c).

⁹⁰ Se Forslund m.fl. (2008).

⁹¹ För en diskussion om detta, se Konjunkturinstitutet (2013b).

SEPARATIONSGRADEN HAR ÖKAT

På arbetsmarknaden pågår ständiga flöden. Nya anställningar kommer till stånd samtidigt som andra upphör, bland annat till följd av uppsägningar eller genom att hela företag läggs ner. Inflödet i arbetslöshet kan delvis illustreras med hjälp av separationsgraden, som mäter andelen sysselsatta som lämnar sysselsättning för arbetslöshet (se diagram 38).⁹² Ju högre denna rörlighet är desto fler personer kommer att vara arbetslösa vid ett givet tillfälle, vilket innebär att jämviktsarbetslösheten är högre. Faktorer som påverkar separationsgraden är bland annat takten i struktumvandlingen, arbetskraftens sammansättning och arbetsmarknadens regelverk.

Separationsgraden har ökat under 2000-talet och har legat på en historiskt hög nivå sedan 2006. Kortsiktig variation i separationsgraden påverkas av efterfrågan. I samband med finanskrisen 2008–2009 steg separationsgraden som ett resultat av fallande efterfrågan. Separationsgraden 2013–2014 var i genomsnitt något högre än 2006–2007 då ekonomin senast var nära jämvikt.

Separationsgraden påverkas av strukturella faktorer såsom arbetskraftens sammansättning och vilken anställningsform de anställda har. Antalet unga heltidsstuderande som söker arbete har ökat under 2000-talet. Unga har i genomsnitt fler men kortare arbetslöshetsperioder jämfört med genomsnittet, vilket innebär att separationsgraden i genomsnitt blir högre.⁹³ Andelen tidsbegränsade anställningar har också ökat något under 2000-talet, bland annat till följd av regelförändringar (se diagram 39).⁹⁴ En större andel sysselsatta med tidsbegränsad anställning leder till större flöden på arbetsmarknaden vilket, allt annat lika, ökar separationsgraden.⁹⁵

Även en ökad takt i struktumvandlingen leder till att separationsgraden ökar. Industrins andel av totalt antal arbetade timmar i näringslivet har minskat trendmässigt (se diagram 40). I samband med finanskrisen tilltog denna minskning, men antalet arbetade timmar i industrin återhämtade sig något 2010. De senaste åren har emellertid industrins andel av totalt antal arbetade timmar i näringslivet minskat i en högre takt än det historiska genomsnittet.⁹⁶

⁹² Jobbseparationen mäts här som sannolikheten att övergå från sysselsatt till arbetslös mellan två kvartal enligt AKU:s flödesstatistik. Flödesstatistiken finns publicerad för perioden 2005–2014. AKU har tidigare producerat flödesstatistik för perioden 1997–2005. Denna statistik är emellertid inte helt jämförbar med dagens statistik. För att erhålla en ännu längre tidsserie beräknas separationsgraden även enligt metoden beskriven i Shimer (2005).

⁹³ Se Konjunkturinstitutet (2013b).

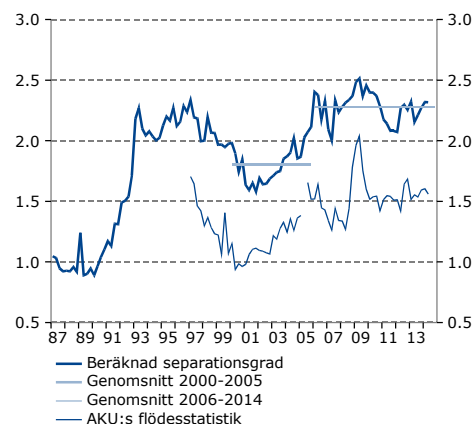
⁹⁴ 2007 ändrades reglerna för tidsbegränsade anställningar och en ny anställningsform, allmän visstidanställning (ALVA) infördes. ALVA kräver inte någon motivering från arbetsgivaren till varför tjänsten ska vara tidsbegränsad.

⁹⁵ Andelen tidsbegränsade anställningar i ekonomin kan också påverka utflödet från arbetslöshet till sysselsättning, det vill säga "jobbchansen".

⁹⁶ Minskningen kan till viss del förklaras av en ökad användning av bemanningstjänster inom industrin, se fördjupningen "Bemanningsbranschen – en liten bransch på frammarsch", Konjunkturinstitutet (2012b).

Diagram 38 Separationsgrad

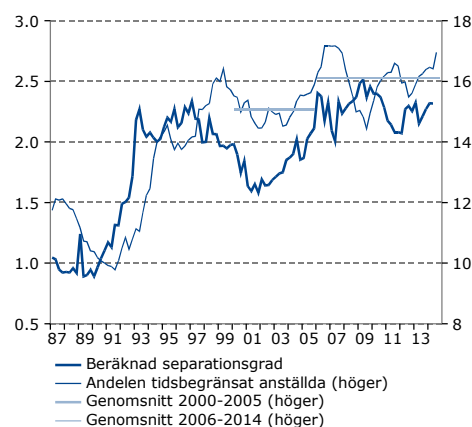
Procent, säsongsrensade kvartalsvärden



Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 39 Separationsgrad och andelen tidsbegränsat anställda, 16–64 år

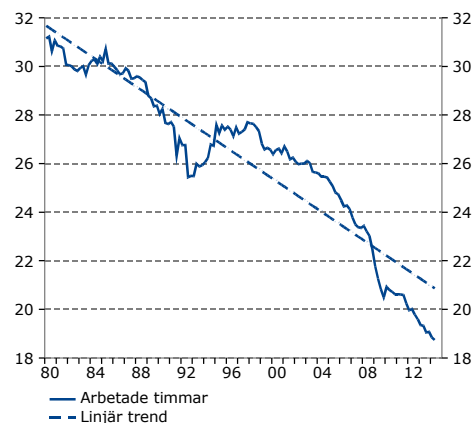
Procent, säsongsrensade kvartalsvärden



Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 40 Arbetade timmar i industrin

Andel av antal arbetade timmar i näringslivet, procent, säsongsrensade kvartalsvärden



Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Sammantaget förefaller det som att separationsgraden tilltagit något de senaste åren vilket, allt annat lika, höjer jämviktsarbetslösheten.

INFLÖDE TILL ARBETSKRAFTEN HÖJER JÄMVIKTSARBETSLÖSHETEN UNDER EN PERIOD

Ett ökat arbetskraftsutbud skapar förutsättningar för långsiktigt högre sysselsättning, men på kort sikt medför det att jämviktsarbetslösheten stiger. Det tar nämligen tid för den nya arbetskraften att få ett arbete även när ekonomin är i balans och de nya på arbetsmarknaden i genomsnitt har samma kvalifikationer som andra i arbetskraften.

Stort inflöde till arbetskraften 2006–2014

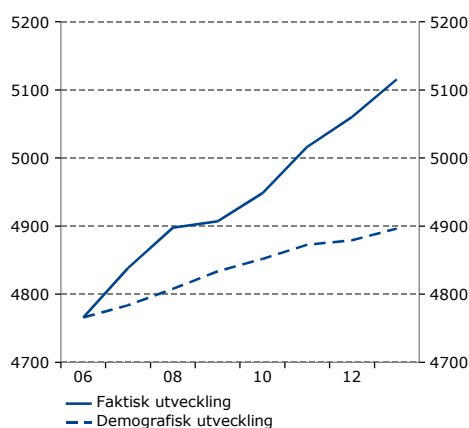
De senaste årens utveckling på arbetsmarknaden har karaktäriserats av att arbetskraften har vuxit snabbt. Under perioden 2006–2013 ökade arbetskraften med nästan 350 000 personer, motsvarande 1 procent per år (se diagram 41). Det är en betydligt snabbare ökningstakt än åren före 2006. Arbetskraften har fortsatt att växa starkt även det senaste året och Konjunkturinstitutet har reviderat upp prognoserna över både faktisk och potentiell arbetskraft (se diagram 42). Även arbetslösheten har blivit något högre än väntat.

Att arbetskraften har vuxit snabbt de senaste åren beror delvis på en stark tillväxt i befolkningen. Framskrivningar med hjälp av Konjunkturinstitutets demografiska modell KAMEL (där arbetskraftsdeltagandet i olika grupper konstanthålls på 2006 års nivå avseende kön, ålder och ursprung) visar att arbetskraften skulle ha ökat med ca 130 000 personer, givet befolkningens tillväxt och sammansättning (se diagram 41).⁹⁷

En stor del av ökningen i arbetskraften kvarstår dock som oförklarad när hänsyn tagits till befolkningsutvecklingen (se diagram 41). Ökningen i arbetskraften kan sannolikt till stor del förklaras av de utbudsreformer som genomförts på arbetsmarknaden. Konjunkturinstitutet har tidigare bedömt att reformernas långsiktiga effekter på arbetsutbudet uppgår till 2,7 procent, motsvarande ytterligare ca 130 000 personer.⁹⁸ Denna typ av bedömning är svår att göra och behäftad med stor osäkerhet. Det är inte minst svårt att bedöma vilka reformer som gett upphov till vilka effekter då dessa tenderar att samverka. Det finns dock indikationer på att de förändrade reglerna i sjukförsäkringen har haft större effekter än väntat.⁹⁹

Diagram 41 Arbetskraften

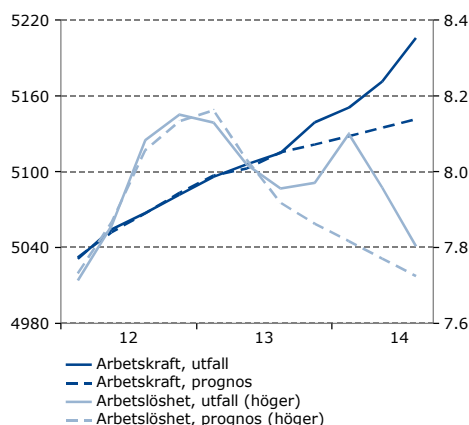
Tusental



Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 42 Arbetskraft och arbetslöshet, utfall och prognos

Tusental respektive procent, säsongsrensade kvartalsvärden



Anm. Prognos från augusti 2013.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

⁹⁷ För en beskrivning av KAMEL, se Konjunkturinstitutet (2012d).

⁹⁸ De reformer som avses är jobbskatteavdraget, arbetslöshets- och sjukförsäkringen, arbetsmarknadspolitiken, rot- och rut-avdragen samt sänkt moms på restaurang- och cateringtjänster. Se fördjupningen "Uppdaterad bedömning av jämviktsarbetslösheten", Konjunkturinstitutet (2013c).

⁹⁹ Se Järliden Bergström m.fl. (2014).

Utbudet av arbetskraft är mindre konjunkturkänsligt än tidigare. De senaste årens utbudsreformer har sannolikt bidragit till denna utveckling, där bland annat stramare regelverk har medfört att det blivit svårare att lämna arbetskraften och samtidigt uppbära ersättning från de allmänna försäkringssystemen.

Demografiska faktorer tillsammans med effekterna från utbudsstimulerande reformer förklarar således, enligt Konjunkturinstitutets beräkningar, knappt 260 000 personer av ökningen i arbetskraften 2006–2013. Utöver detta har arbetskraften ökat med ytterligare 90 000 personer. Det finns flera möjliga förklaringar till denna utveckling. En är att reformerna har haft större effekter än vad Konjunkturinstitutet räknat med. En annan förklaring är utbudseffekter från åtgärder som Konjunkturinstitutet inte beaktat, exempelvis etableringsuppdraget, det vill säga att Arbetsförmedlingen numer ansvarar för samordningen av etableringsinsatser för vissa nyanlända grupper i Sverige. Antalet deltagare i etableringsinsatser har varit begränsat men ökar stadigt (se diagram 43). Slutligen kan andra trender på arbetsmarknaden, såsom ett högre arbetskraftsdeltagande bland äldre, ha underskattats.¹⁰⁰

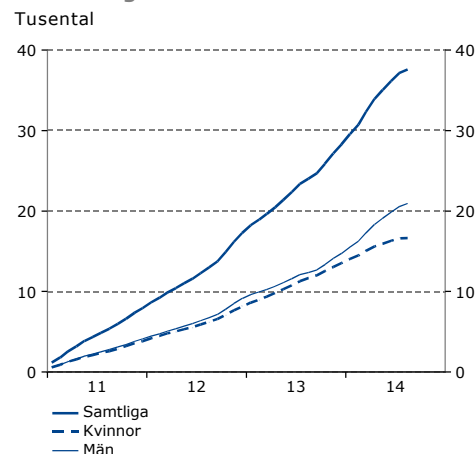
Antalet deltagare i etableringsinsatser ökar stadigt

Arbetsförmedlingen ansvarar sedan december 2010 för att samordna etableringsinsatser för vissa nyanlända utrikes födda i Sverige. Reformen syftar till att påskynda etableringen på arbetsmarknaden.¹⁰¹ Så snart den nyanlända beviljats uppehållstillstånd ska Arbetsförmedlingen genomföra ett etableringssamtal där en individuell etableringsplan upprättas. I planen ska svenskundervisning (SFI), samhällsorientering (SO) och arbetsförberedande insatser som praktik, arbetsmarknadsutbildning och validering alltid ingå. Den nyanlända har även rätt till en etableringslots. Etableringsinsatserna pågår under maximalt 24 månader och den nyanlända har rätt till etableringsersättning under tiden.

Antalet nya deltagare i etableringsinsatser har successivt ökat. I augusti uppgick antalet deltagare till knappt 38 000 personer (se diagram 43). Det motsvarar omkring 14 procent av de utrikes födda inskrivna på Arbetsförmedlingen. Andelen kvinnor i etableringsinsatser har minskat något under det senaste halvåret.

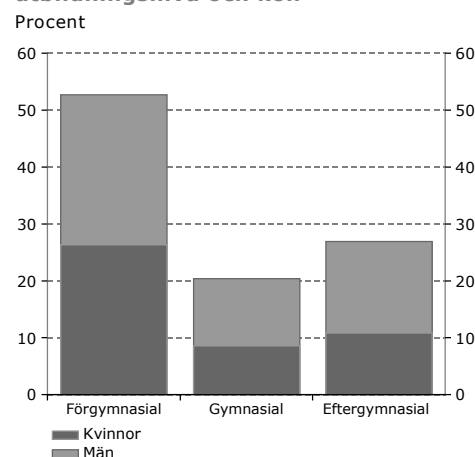
Utbildningsnivån bland deltagarna i etableringsinsatser är förhållandevis låg – drygt hälften har högst förgymnasial utbildning (se diagram 44). Under de senaste månaderna har emellertid den genomsnittliga utbildningsnivån ökat något. Samtidigt är deltagarna i etableringsinsatser relativt

Diagram 43 Kvarstående i etableringsinsatser



Källa: Arbetsförmedlingen.

Diagram 44 Deltagare i etableringsinsatser fördelade efter utbildningsnivå och kön



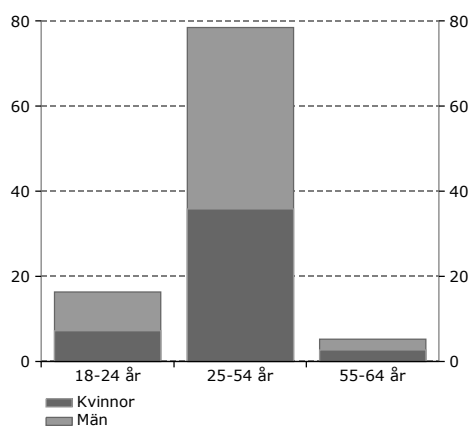
Anm. Genomsnitt för januari-augusti 2014.

Källa: Arbetsförmedlingen.

¹⁰⁰ Se fördjupningen "Äldres deltagande på arbetsmarknaden", Konjunkturinstitutet (2013a).

¹⁰¹ Se Arbetsförmedlingen (2014c).

Diagram 45 Deltagare i etableringsinsatser fördelade efter ålder och kön
Procent



Anm. Genomsnitt för januari-augusti 2014. Etableringsinsatserna omfattar personer äldre än 18 år, men särskilda regler gäller för 18-19-åringar.

Källa: Arbetsförmedlingen.

sett unga – enbart 5 procent av deltagarna är äldre än 55 år (se diagram 45).

Knappt 9 000 personer har lämnat etableringsuppdraget efter att ha deltagit i olika etableringsinsatser. Det finns ännu inga utvärderingar av om reformen har lyckats påskynda de nyanländas etablering på arbetsmarknaden. Av de som avslutat en etableringsplan arbetade eller studerade knappt 30 procent efter 90 dagar (se tabell 9). Det var en betydligt lägre andel kvinnor än män som arbetade eller studerade efter att de deltagit i etableringsinsatser. Personer som fortfarande är i behov av insatser efter att de avslutat en etableringsplan har rätt att övergå till jobb- och utvecklingsgarantin eller jobbgarantin för unga. Ungefär hälften av deltagarna övergick till dessa alternativ. Omkring 6 procent av deltagarna var förhindrade att direkt ta ett arbete och andelen var högre för kvinnor än för män.

Det är rimligt att anta att etableringsinsatserna har bidragit till ett högre arbetskraftsdeltagande än tidigare eftersom de nyanlända i ett tidigt skede registrerats på Arbetsförmedlingen. Vid ett kraftigt inflöde till arbetskraften höjs även jämviktsarbetslösheten under en viss tid. Men om etableringsinsatserna lyckas med att etablera de nyanlända på arbetsmarknaden i större utsträckning än tidigare minskar jämviktsarbetslösheten på sikt som en följd av bättre matchningseffektivitet. I dagsläget har Konjunkturinstitutet inte beaktat några sådana effekter utan avvaktar resultaten från kommande utvärderingar.

Tabell 9 Status 90 dagar efter avslutad etableringsplan

Andel i procent, juni 2014

	Samtliga	Kvinnor	Män
Arbete/studier	27	19	32
varav arbete med stöd	5	4	5
varav arbete utan stöd	5	3	6
varav nystartsjobb	10	5	13
varav studier	7	7	7
Arbetsmarknadspolitiskt program	50	51	49
varav jobb- och utvecklingsgarantin	43	44	41
varav jobbgarantin för unga	5	4	5
Öppet arbetslösa	7	6	7
Förhindrad att ta arbete direkt	6	9	4
Övriga avaktualiserade från AF	10	14	7

Källa: Arbetsförmedlingen.

Tillväxten i arbetskraften dämpas framöver

Konjunkturinstitutets bedömning är att den snabba tillväxten i arbetskraften 2006–2014 har höjt jämviktsarbetslösheten under en period. Tillväxten i arbetskraften väntas dock successivt

dämpas framöver (se diagram 46). Under 2015–2023 väntas potentiell arbetskraft öka med i genomsnitt 0,5 procent per år, jämfört med 1,0 procent per år i genomsnitt 2006–2014. Sammantaget bidrar det lägre inflödet till arbetskraften 2015–2023 till att jämviktsarbetslösheten minskar de närmaste åren.

Uppdaterad befolkningsprognos från SCB

Befolkningstillväxten och dess sammansättning är centrala för utbudet av arbetskraft på lång sikt. Mot bakgrund av att Migrationsverket kraftigt har reviderat upp prognoserna för asyl- och anhöriginvandring har SCB i september uppdaterat befolkningsprognosen från april 2014.¹⁰² Enligt den uppdaterade prognosen väntas befolkningen i arbetsför ålder växa snabbare än vad som tidigare prognostiserats (se diagram 47). Framskrivningar med hjälp av Konjunkturinstitutets demografiska modell KAMEL visar att den nya befolkningsprognosen medför en snabbare tillväxt i arbetskraften. År 2023 befinner sig drygt 55 000 fler personer i arbetskraften än i föregående prognos, vilket motsvarar en upprevidering av potentiell arbetskraft med drygt 1 procent.¹⁰³ Den uppdaterade befolkningsprognosen innebär både ett större inflöde i arbetskraften under de kommande åren och en ändrad sammansättning av de arbetslösa så att grupper med en svagare förankring till arbetsmarknaden ökar. Sammantaget medför detta en något högre jämviktsarbetslöshet än i tidigare bedömning.

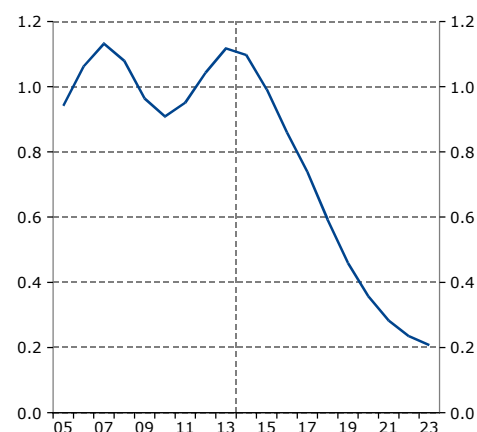
MATCHNINGSEFFEKTIVITETEN PÅ ARBETSMARKNADEN HAR FÖRSÄMRATS I SPÅREN AV FINANSKRISEN

Matchningen mellan lediga jobb och arbetssökande är förknippad med friktioner som gör att arbetssökande och företag måste lägga ner tid och resurser för att hitta varandra. Dessa friktioner kan exempelvis bestå i att arbetssökande inte har information om alla lediga jobb eller att kompetensen hos de arbetssökande inte motsvarar arbetsgivarnas krav. En arbetsmarknad med stora friktioner förknippas med en mindre effektiv matchning och en högre jämviktsarbetslöshet än en arbetsmarknad med små friktioner.

En vanlig ansats för att undersöka förändringar av matchningseffektiviteten är att studera så kallade Beveridgekurvor, som visar sambandet mellan vakanser och arbetslöshet. Ett skift utåt av Beveridgekurvan kan tolkas som försämrad matchningseffektivitet, då arbetslösheten är högre för en given nivå av vakanser. Det är dock viktigt att notera att Beveridgekurvan även kan skifta ut av andra orsaker än försämrad matchning. En ökad

Diagram 46 Potentiell arbetskraft

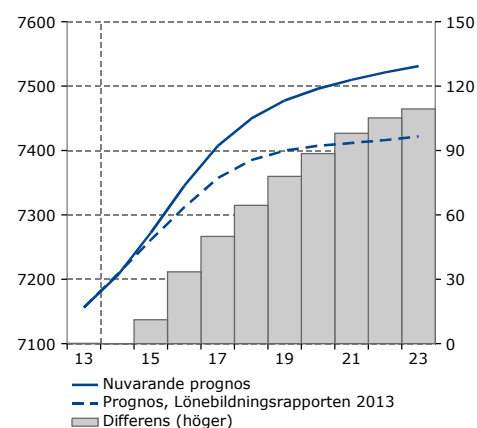
Procentuell förändring



Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 47 Befolkning 15–74 år

Tusental



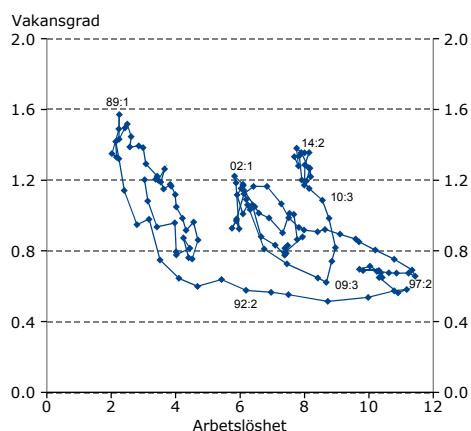
Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

¹⁰² Det är verksamhets- och kostnadsprognos juli 2014 som ligger till grund för den uppdaterade befolkningsprognosen, se Migrationsverket (2014).

¹⁰³ Med föregående prognos avses här Konjunkturinstitutet (2014b).

Diagram 48 Beveridgekurva, 1981–2014

Procent av arbetskraften, säsongsrensade kvartalsvärden

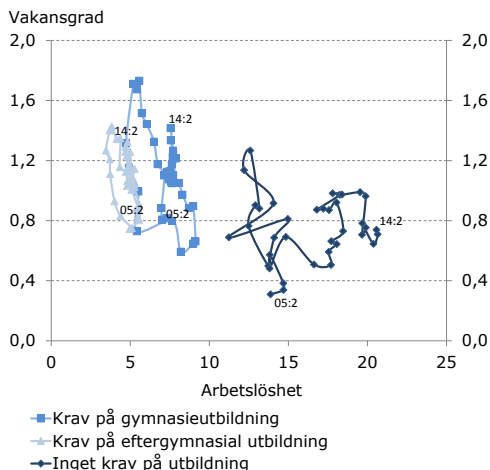


Anm. Lediga jobb (vakanstal) före 2002 är länkade av Konjunkturinstitutet.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 49 Beveridgekurvor uppdelade efter utbildningsnivå, 2005–2014

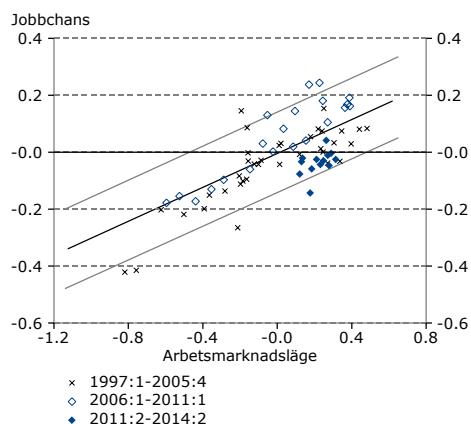
Procent av arbetskraften, säsongsrensade kvartalsvärden



Källor: Arbetsförmedlingen, SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 50 Jobbchans och arbetsmarknadsläge, 1997–2014

Genomsnittligt samband och 90-procentigt konfidensintervall



Anm. Jobbchansen och lediga jobb är länkade av Konjunkturinstitutet.

Källor: Arbetsförmedlingen, SCB och Konjunkturinstitutet.

separationsgrad eller ett ökat tillskott till arbetskraften medför också att Beveridgekurvan skiftar ut.¹⁰⁴ Det kan vara svårt att isolerat bedöma vilka faktorer som driver förändringar i Beveridgekurvan.

Diagram 48 visar Beveridgekurvan för Sverige. Sedan mitten av 2009 har Beveridgekurvan skiftat ut: arbetslösheten är nu högre för en given nivå av vakanser än vad den var före finanskrisen 2008–2009. En uppdelning av Beveridgekurvan på olika utbildningsnivåer visar att den i synnerhet har skiftat ut för arbetslösa med högst förgymnasial utbildning (se diagram 49). Vid uppdelning efter födelseland har Beveridgekurvan för utrikes födda skiftat ut mer än för inrikes födda.¹⁰⁵

Även i andra länder har Beveridgekurvan skiftat ut efter finanskrisen, exempelvis i USA. Skiftet i Sverige är dock förhållandevis stort och i exempelvis Tyskland har Beveridgekurvan tydligt skiftat in de senaste åren.¹⁰⁶

Zetterberg (2013) skattar Beveridgekurvor för Sverige med data från såväl Arbetsförmedlingen som AKU för perioden 1992–2012. Resultaten pekar på att matchningseffektiviteten förbättrades fram till finanskrisen men att den därefter har försämrats.¹⁰⁷

Matchningseffektiviteten kan även studeras genom skattningar av så kallade matchningsfunktioner. De beskriver hur anställningar (matchningar) påverkas av vakanser och arbetslösa. För att belysa de senaste årens utveckling skattas sambandet mellan sannolikheten för en arbetslös att få ett arbete, ”jobbchansen” och arbetsmarknadsläget, mätt som antalet lediga jobb per arbetslös (se diagram 50).¹⁰⁸ De observationer som avser andra kvartalet 2011 till andra kvartalet i år (mörkblå punkter i diagrammet) ligger något längre från linjen som visar det genomsnittliga sambandet än övriga observationer.¹⁰⁹ Det indikerar att utvecklingen av jobbchansen har varit sämre än vad som ges av det historiska sambandet. Men eftersom det bara är en observat-

¹⁰⁴ För en teoretisk genomgång av Beveridgekurvan och hur den påverkas av förändringar i olika strukturella faktorer se Konjunkturinstitutet (2013b). För en översikt se Elsby m.fl. (2014).

¹⁰⁵ Skillnaderna är mindre när en uppdelning görs efter kön och ålder. För en uppdelning av Beveridgekurvan efter arbetslöshetstidens längd, se rutan ”Beveridgekurvorna i Sverige och USA har skiftat utåt”, Konjunkturinstitutet (2014b).

¹⁰⁶ För Beveridgekurvor i olika länder, se OECD (2014b).

¹⁰⁷ Parametern som fångar förändringen av matchningseffektiviteten är dock inte alltid statistiskt säkerställd i skattningarna och det går därför inte entydigt att fastslå att matchningen har försämrats efter finanskrisen.

¹⁰⁸ Jobbchansen mäts som andelen arbetslösa som blir sysselsatta under ett kvartal, enligt AKU:s flödesstatistik. Jobbchansen för perioden 1997:1–2005:2 är länkade av Konjunkturinstitutet. Arbetsmarknadsläget definieras som kvoten mellan lediga jobb enligt SCB och antalet arbetslösa. Antalet lediga jobb för perioden 1997:1–2001:4 är länkade av Konjunkturinstitutet. Jobbchansen och arbetsmarknadsläget är säsongsrensade och logaritmerade och mäts som avvikelser från genomsnittet för perioden. Sambandet skattas för perioden 1997:1–2008:2 och markeras av den tjockare heldragna linjen. De tunnare linjerna markerar ett 90-procentigt konfidensintervall.

¹⁰⁹ Ett undantag är sista observationen (andra kvartalet 2014), då jobbchansen var betydligt högre. Det kan bero på slumpmässig variation i statistiken.

ion som ligger utanför konfidensintervallet går det inte att statistiskt säkerställa att matchningen på arbetsmarknaden har försämrats.¹¹⁰

Konjunkturinstitutet har uppdaterat skattningen av matchningsfunktionen baserad på paneldata för olika län med data för perioden 1992–2014.¹¹¹ I denna modell förklaras antalet matchningar av inflödet och stockar av arbetslösa och vakanser samt fixa regions- och tidseffekter.¹¹² De skattade tidseffekterna antas mäta den aggregerade matchningseffektiviteten på arbetsmarknaden. Resultaten visar att matchningseffektiviteten markant har försämrats efter finanskrisen 2008–2009 (se diagram 51).¹¹³

För att i större utsträckning kontrollera ovan nämnda skattning av matchningseffektiviteten för inflödet till arbetskraften och konjunkturläget gjordes ytterligare skattningar i förra årets Lönebildningsrapport.¹¹⁴ De indikerade också att matchningseffektiviteten hade försämrats efter finanskrisen, men att försämringen var något mindre påtaglig.

Konjunkturinstitutets samlade bedömning är att matchningseffektiviteten på arbetsmarknaden har försämrats i spåren av finanskrisen och att detta har höjt jämviktsarbetslösheten.

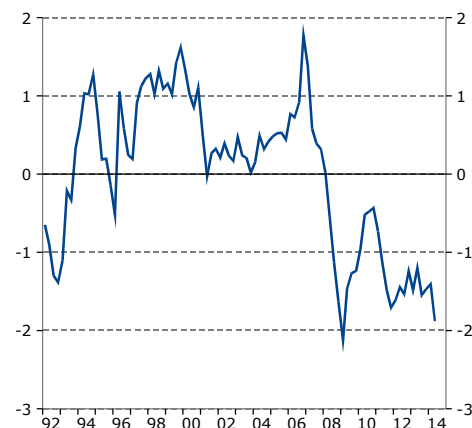
Ökade strukturella obalanser medför sämre matchning

Det finns en rad olika förklaringar till varför matchningseffektiviteten på arbetsmarknaden har försämrats. En viktig faktor är obalanser av strukturell karaktär mellan utbud och efterfrågan på arbetskraft. De kan uppstå när arbetssökande och vakanser inte finns på samma geografiska plats eller när de arbetssökande inte har de kvalifikationer som efterfrågas. Empiriska studier tyder på att de yrkesmässiga obalanserna är större än de geografiska och att de geografiska obalanserna har varit förhållandevis stabila under senare år.¹¹⁵

Yrkesmässiga obalanser kan studeras med hjälp av andelen företag i olika branscher som enligt Konjunkturbarometern

Diagram 51 Matchningseffektivitet

Standardiserade avvikelser från medelvärdet, kvartalsvärden



Källa: Konjunkturinstitutet.

¹¹⁰ I tidigare skattningar har Konjunkturinstitutet använt sig av kvarstående lediga platser från Arbetsförmedlingen. Här används i stället lediga jobb från SCB. Resultaten från de tidigare skattningarna indikerade något sämre matchningseffektivitet.

¹¹¹ För en beskrivning se fördjupningen "Skattning av matchningseffektiviteten på den svenska arbetsmarknaden", Konjunkturinstitutet (2012c).

¹¹² I analysen används månadsdata från Arbetsförmedlingen för perioden 1992–2014. Antalet matchningar definieras som antalet arbetslösa eller programdeltagare som lämnat arbetslöshet för ett osubventionerat arbete. Nedgången i jobbchansen kan delvis förklaras av att definitionen för att gå till ett osubventionerat arbete har ändrats. Från 2007 exkluderas de jobb som varat mindre än sex månader för de arbetssökande som omfattas av jobb- och utvecklingsgaranti och jobbgaranti för ungdomar. Detta innebär att försämringen i matchningseffektiviteten överskattas i skattningarna, se Harkman (2014).

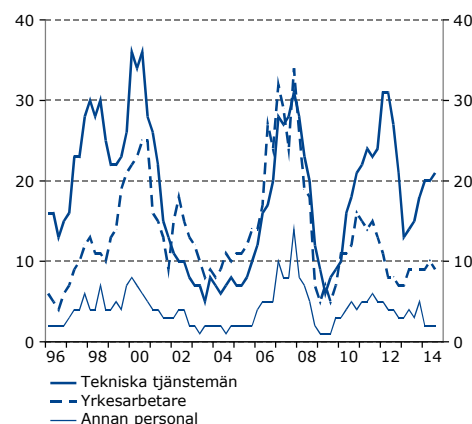
¹¹³ Även Arbetsförmedlingen skattar en matchningsfunktion. Denna indikerar ingen bestående försämring av matchningseffektiviteten på arbetsmarknaden, se Arbetsförmedlingen (2014a).

¹¹⁴ I den alternativa skattningen används matchningseffektiviteten från paneldataskattningen som beroende variabel. Förklarande variabler var barometerindikatorn och tillväxt i potentiell arbetskraft, se Konjunkturinstitutet (2013b).

¹¹⁵ Se Marthin (2012) och Arbetsförmedlingen (2014a).

Diagram 52 Brist på arbetskraft tillverkningsindustrin

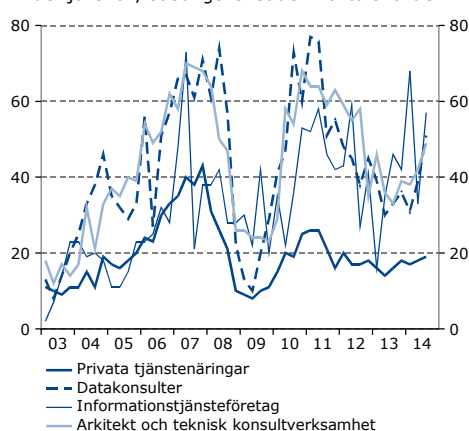
Andel ja-svar, säsongsrensade kvartalsvärden



Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 53 Brist på arbetskraft privata tjänstenäringsar

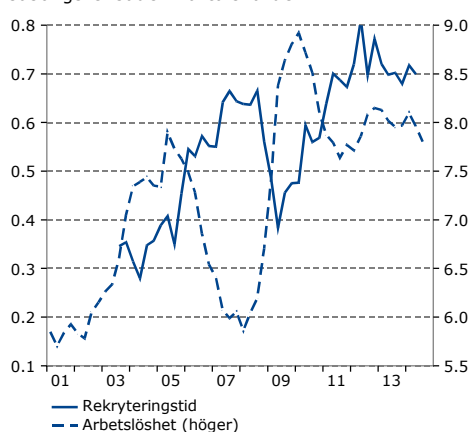
Andel ja-svar, säsongrensade kvartalsvärden



Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 54 Rekryteringstid i näringslivet och arbetslöshet

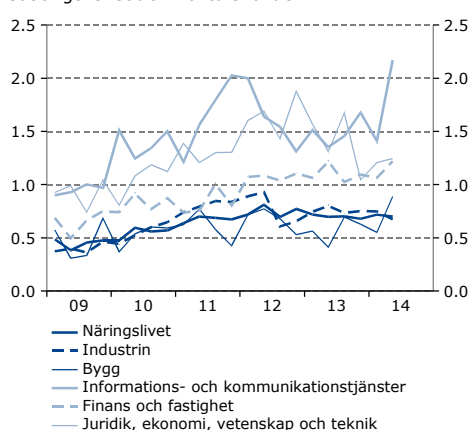
Genomsnittlig rekryteringstid i månader respektive procent av arbetskraften, säsongrensade kvartalsvärden



Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 55 Rekryteringstid i näringslivet

Genomsnittlig rekryteringstid i månader, säsongrensade kvartalsvärden



Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

upplever brist på arbetskraft. För näringslivet som helhet har andelen företag som upplever brist på arbetskraft varit relativt låg ända sedan finanskrisen började. Det gäller även för industrin som helhet, men en uppdelning av bristalen i olika yrkesgrupper inom industrin visar på skillnader (se diagram 52). Utvecklingen i bristtalen för perioden fram till finanskrisen var liknande för tekniska tjänstemän och yrkesarbetare. Efter 2009 har bristtalen för tekniska tjänstemän stigit medan bristen på yrkesarbetare varit låg. Bristtalet för de privata tjänstenäringsarna som helhet indikerar inte någon större brist på personal, men variationen mellan olika delbranscher är stor (se diagram 53). Störst brist förefaller det vara på datakonsulter, personal inom informations-tjänsteföretag samt arkitekter och tekniska konsulter, vilket också var fallet före finanskrisen.

Vid hög arbetslöshet borde, allt annat lika, den genomsnittliga rekryteringstiden vara förhållandevis kort då det finns många jobbsökande. Den genomsnittliga rekryteringstiden har dock ökat sedan 2009 och är, i förhållande till historiska samband, på en hög nivå (se diagram 54). Uppgången i den genomsnittliga rekryteringstiden i näringslivet är bred, men rekryteringstiden inom vissa tjänstebanscher är på en avsevärt högre nivå än i näringslivet som helhet (se diagram 55). Den genomsnittliga rekryteringstiden är högst i informations- och kommunikations-tjänsteföretag, finans- och fastighetsbranschen samt inom juridik, ekonomi, vetenskap och teknik. Under 2011 ökade den genomsnittliga rekryteringstiden även inom industrin. Det sammanföll med de stigande bristtalen inom industrin, i synnerhet för tekniska tjänstemän (se diagram 52).

Det förefaller som att de branschvisa obalanserna har ökat något efter 2009. Den rapporterade bristen på personal har ökat inom vissa tjänstebanscher samt på tekniska tjänstemän inom industrin. Den genomsnittliga rekryteringstiden har samtidigt ökat på en förhållandevis bred front inom näringslivet, men är i synnerhet hög vad gäller vissa tjänstemannayrken.

Att bristtalen inom industrin främst har ökat för tekniska tjänstemän talar för att obalanserna med avseende på utbildningsnivå har stigit. Det tar sig även i uttryck i att arbetslösheten har stigit mest för personer med enbart förgymnasial utbildning (se diagram 56). Skillnaden i arbetslöshet mellan låg- och högutbildade är stor sett i ett internationellt perspektiv. Samtidigt kräver allt fler lediga jobb minst gymnasieutbildning.¹¹⁶ Denna utveckling har bidragit till det stora skiftet i Beveridgekurvan för lågutbildade (se diagram 49).¹¹⁷

Sammantaget tycks obalanserna med avseende på yrke och utbildning ha ökat de senaste åren. Det kan vara en förklaring till

¹¹⁶ Se Arbetsförmedlingen (2014b).

¹¹⁷ EU-kommissionen har skattat en matchningsfunktion för Sverige (liksom för andra EU-länder). Resultaten indikerar att matchningseffektiviteten har försämrats efter finanskrisen. EU-kommissionen skattar även sambandet mellan matchningseffektivitet och olika obalansmått. Resultaten pekar på att det främst är obalanser med avseende på utbildning som påverkat utvecklingen av matchningseffektiviteten i Sverige, se Europeiska kommissionen (2013).

att matchningen på arbetsmarknaden har försämrats under senare år.

Skillnaden i arbetslöshet mellan låg- och högutbildade är stor i ett internationellt perspektiv

I samband med finanskrisen 2008–2009 ökade arbetslösheten i många länder (se diagram 57). Uppgången har dock inte varit jämnt fördelad mellan branscher, yrken eller olika utbildningsnivåer.

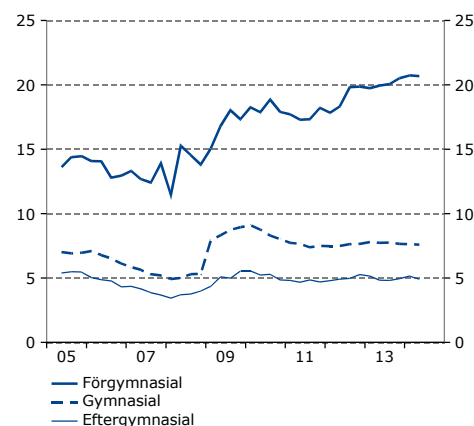
Eurostats arbetslöshetsstatistik delas in i tre olika utbildningsnivåer; förgymnasial, gymnasial och eftergymnasial utbildning. I EU15¹¹⁸ har skillnaden i arbetslöshet mellan för- och eftergymnasialt utbildade (fortsättningsvis benämnd som arbetslöshetsgap¹¹⁹) mer än fördubblats mellan 2005–2013 och uppgången har fortsatt efter finanskrisen (se diagram 58).¹²⁰ Uppgången i Sverige har inte varit riktigt lika stor som för EU15, men arbetslöshetsgapet 2013 var likväl knappt två procentenheter högre än i EU15.

I Sverige har arbetslösheten bland eftergymnasialt utbildade minskat något mellan 2005 och 2013, samtidigt som arbetslösheten bland förgymnasialt utbildade har ökat kraftigt. Arbetslösheten i Finland har utvecklats på ett liknande sätt som i Sverige, med en i stort sett oförändrad arbetslöshet bland eftergymnasialt utbildade och en stigande arbetslöshet bland förgymnasialt utbildade. I EU15, Danmark och Storbritannien har arbetslösheten ökat för samtliga utbildningsgrupper, men i olika omfattning.¹²¹ Unisont för dessa länder är dock att det är arbetslösheten bland förgymnasialt utbildade som har ökat mest. I Tyskland och Norge har arbetslösheten minskat under perioden, både totalt sett men även för samtliga utbildningsgrupper. Arbetslösheten bland förgymnasialt utbildade har emellertid minskat mer än bland eftergymnasialt utbildade, så arbetslöshetsgapet har minskat i dessa länder.

En uppdelning på kön visar att arbetslöshetsgapet mellan 2005–2013 ökat mer för män än för kvinnor i både

Diagram 56 Arbetslöshet fördelat på utbildningsnivå, 15–74 år

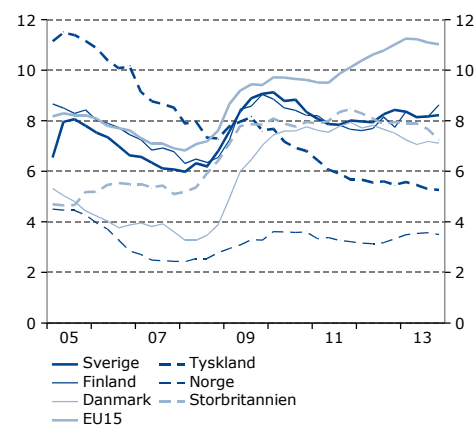
Procent, säsongsrensade kvartalsvärden



Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 57 Arbetslöshet

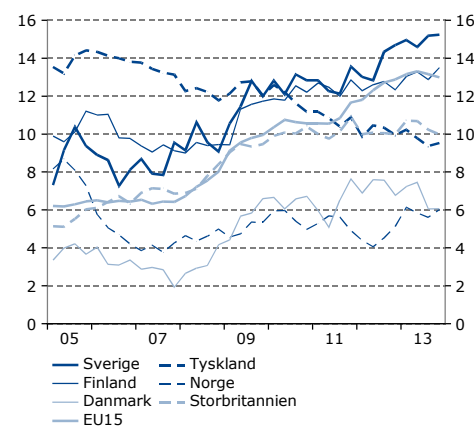
Procent av arbetskraften, 15–64 år, säsongsrensade kvartalsvärden



Källor: Eurostat och Konjunkturinstitutet.

Diagram 58 Skillnad i arbetslöshet mellan för- och eftergymnasialt utbildade

Procentenheter, 15–64 år, säsongsrensade kvartalsvärden



Källor: Eurostat och Konjunkturinstitutet.

¹¹⁸ EU15 utgörs av: Belgien, Danmark, Finland, Frankrike, Grekland, Irland, Italien, Luxemburg, Nederländerna, Portugal, Spanien, Storbritannien, Sverige, Tyskland och Österrike.

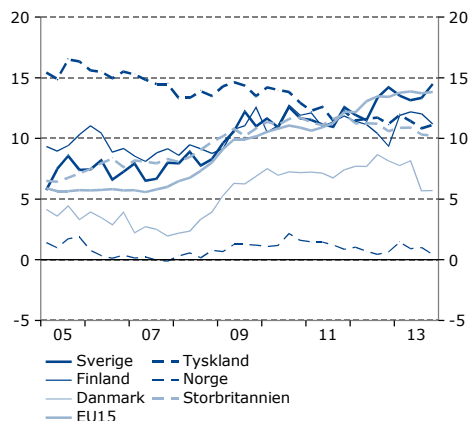
¹¹⁹ Arbetslösheten bland förgymnasialt utbildade minus arbetslösheten bland eftergymnasialt utbildade.

¹²⁰ Skillnaden i arbetslöshet över tid mellan de med högst förgymnasial utbildning och de med eftergymnasial utbildning påverkas av utvecklingen av arbetskraftsdeltagandet under motsvarande period. I en lågkonjunktur tenderar färre personer att söka sig till arbetskraften eftersom utsiktorna för att hitta ett arbete då är sämre. Arbetskraftsdeltagandet bland de förgymnasialt utbildade har minskat med knappt 10 procentenheter i Sverige under perioden, medan arbetskraftsdeltagandet bland de med eftergymnasial utbildning ökat med drygt en procentenhet. Arbetskraftsdeltagandet i Sverige var 2013 drygt 90 procent bland de med eftergymnasial utbildning och knappt 57 procent bland de med högst förgymnasial utbildning. I EU15 har knappt någon förändring gällande arbetskraftsdeltagandet skett under perioden och skillnaden mellan för- och eftergymnasialt utbildade uppgick till knappt 30 procentenheter 2013.

¹²¹ Det gäller även för de med gymnasial utbildning.

Diagram 59 Skillnad i arbetslöshet mellan förgymnasialt och eftergymnasialt utbildade, män

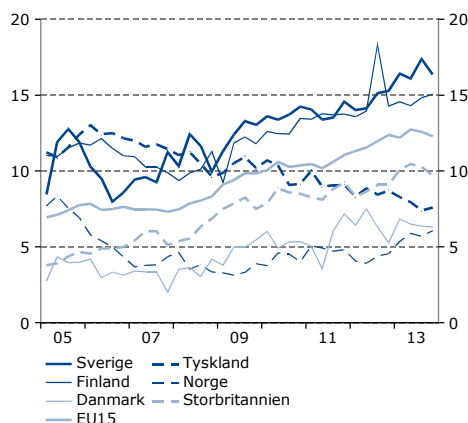
Procentenheter, 15–64 år, säsongrensade kvartalsvärden



Källor: Eurostat och Konjunkturinstitutet.

Diagram 60 Skillnad i arbetslöshet mellan för- och eftergymnasialt utbildade, kvinnor

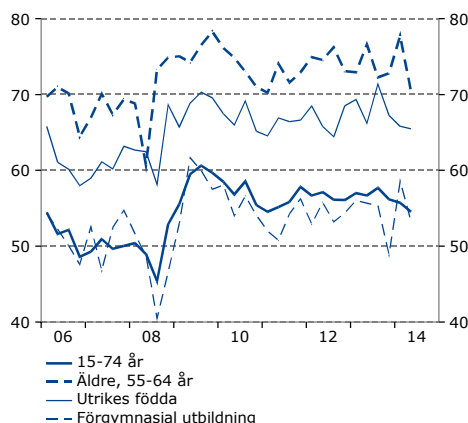
Procentenheter, 15–64 år, säsongrensade kvartalsvärden



Källor: Eurostat och Konjunkturinstitutet.

Diagram 61 Kvarstående i arbetslöshet

Andel av de arbetslösa föregående kvartal, procent, säsongrensade kvartalsvärden



Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

EU15 och Sverige (se diagram 59 och diagram 60). Arbetslöshetsgapet 2013 var likväl något större bland kvinnor än bland män i Sverige, knappt 17 procentenheter jämfört med knappt 14 procentenheter. Det beror både av att arbetslösheten bland förgymnasialt utbildade kvinnor är högre än bland förgymnasialt utbildade män i Sverige, men även av att arbetslösheten bland eftergymnasialt utbildade kvinnor i Sverige är lägre än bland eftergymnasialt utbildade män.

Förändrad sammansättning av arbetslösa påverkar matchningseffektiviteten negativt

Matchningseffektiviteten på arbetsmarknaden kan öka eller minska som en följd av ändrad sammansättning bland de arbetsökande. Om grupper med svagare anknytning till arbetsmarknaden, det vill säga grupper med lägre genomsnittlig jobbchans, ökar som andel av de arbetslösa minskar den genomsnittliga jobbchansen (vid ett givet arbetsmarknadsläge), och matchningseffektiviteten på arbetsmarknaden försämras.

Inflödet till arbetskraften har varit stort, vilket medfört stigande arbetslöshet under en viss tid. Samtidigt har sammansättningen bland de arbetslösa förändrats och många arbetslösa har en svag arbetsmarknadsförankring (se fördjupningen ”Många arbetslösa har en svag förankring till arbetsmarknaden”). Generellt sett talar man om fyra grupper där den genomsnittliga jobbchansen är lägre och/eller arbetslösheten är högre än i andra grupper. Det rör sig om personer som: har högst förgymnasial utbildning, är födda utanför Europa, är äldre än 55 år och/eller har ett funktionshinder som innebär nedsatt arbetsförmåga.¹²² Diagram 61 visar att sannolikheten att kvarstå i arbetslöshet från ett kvartal till ett annat ökade i samband med finanskrisen 2008–2009, och den har därefter enbart minskat marginellt. Sannolikheten att kvarstå i arbetslöshet är betydligt högre för personer äldre än 55 år och utrikes födda jämfört med genomsnittet. Även personer som varit arbetslösa en längre tid har

¹²² Analysen baseras i möjligaste mån på statistik från AKU då den i större utsträckning än statistik från Arbetsförmedlingen avspeglar situationen på arbetsmarknaden. AKU är dock bristfällig då det exempelvis inte publiceras statistik över jobbchansen fördelat efter ursprung och utbildningsnivå. I stället används här sannolikheten att kvarstå i arbetslöshet. Vi antar då att grupper med genomsnittligt lägre jobbchans också har högre sannolikhet att kvarstå i arbetslöshet. Statistiken avser utrikes födda och inte utomeuropeiskt födda. Statistik rörande personer med funktionsnedsättning saknas i AKU.

generellt sett svårare att få ett arbete.¹²³ Diagram 62 visar att jobbchansen minskar med tiden i arbetslöshet.¹²⁴

Sammansättningen av de arbetslösa har förändrats något under senare år. I samband med finanskrisen ökade andelen långtidsarbetslösa av de arbetslösa från omkring 25 procent till drygt 30 procent (se diagram 63). Även andelen utrikes födda har ökat och uppgår i dag till drygt 35 procent. Antalet arbetslösa äldre än 55 år och de med högst förgymnasial utbildning har däremot varit förhållandevis konstant som andel av totalt antal arbetslösa.

Utöver detta har antalet arbetslösa med funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga ökat.¹²⁵ Enligt statistik från Arbetsförmedlingen har antalet arbetslösa med funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga dubblerats sedan 2008 och uppgick i juni 2014 till knappt 80 000 personer.¹²⁶ Personer med funktionsnedsättning har svårt att konkurrera om jobben relativt andra arbetssökande och har därmed en förhållandevis låg jobbchans.

Håkansson (2014) skattar sambandet mellan jobbchans och arbetsmarknadsläget med data från såväl Arbetsförmedlingen som AKU för olika tidsperioder. Resultaten indikerar att en stor del av den försämrade matchningen kan förklaras av förändrad sammansättning bland gruppen arbetslösa.

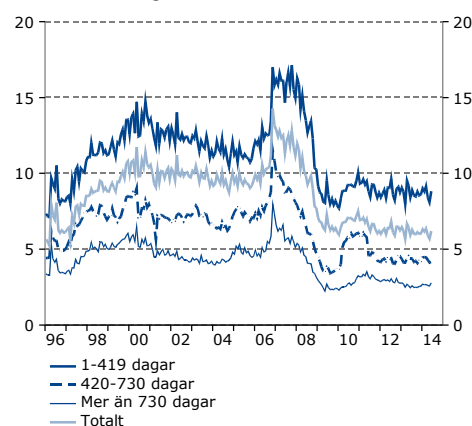
Sammantaget har sammansättningen bland de arbetslösa ändrats så att grupper med lägre jobbchanser ökat efter 2008. Det har medfört att den genomsnittliga jobbchansen nu är lägre än tidigare (se diagram 64).¹²⁷

Högre sökintensitet förbättrar matchningen på arbetsmarknaden

Matchningseffektiviteten på arbetsmarknaden påverkas av de arbetssökandes sökintensitet, eller, med andra ord, hur aktivt de arbetslösa söker efter arbete. Sökintensiteten påverkas i sin tur

Diagram 62 Jobbchans fördelat på inskrivningstid

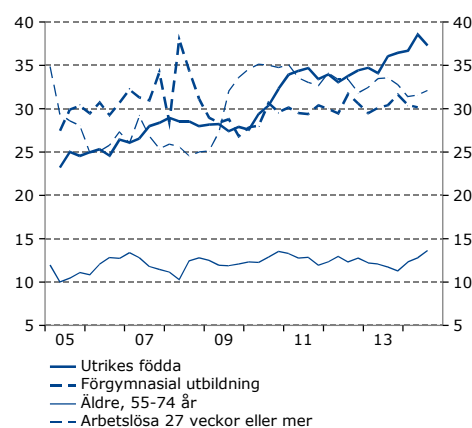
Procent, säsongsrensade månadsvärden



Källor: Arbetsförmedlingen och Konjunkturinstitutet.

Diagram 63 Sammansättning av arbetslösa

Procent av arbetslösa, säsongsrensade kvartalsvärden



Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

¹²³ Förklaringar till varför långtidsarbetslösa generellt sett har en lägre jobbchans är att sökintensiteten tenderar att minskar med tiden i arbetslöshet, se Krueger och Mueller (2011). Det finns även en risk att personer med lång tid i arbetslöshet successivt förlorar sin kompetens och sitt nätverk på arbetsmarknaden, se Hensvik och Nordström-Skans (2013) samt Edin och Gustavsson (2008). Dessutom tenderar företag att välja bort personer med långa arbetslöshetstider baserat på förväntningar om att långtidsarbetslösa har lägre produktivitet, se Eriksson och Rooth (2014).

¹²⁴ Jobbchansen är beräknad som andelen inskrivna hos Arbetsförmedlingen som lämnat arbetslöshet eller program för arbete utan stöd av antalet inskrivna föregående månad.

¹²⁵ Arbetslösa med funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga redovisas normalt inte i AKU. I slutet av förra året genomfördes dock en specialundersökning av situationen på arbetsmarknaden för personer med funktionshinder. Arbetslösheten för funktionshindrade med nedsatt arbetsförmåga uppgick till 10,8 procent 2013. Antalet funktionshindrade har enligt denna statistik inte ökat som andel av antalet arbetslösa totalt (jämfört med 2006 och 2008), se SCB (2014).

¹²⁶ Notera att denna siffra kan överlappa med andra grupper med svag förankring på arbetsmarknaden, se fördjupningen "Många arbetslösa har en svag förankring till arbetsmarknaden". Se Arbetsförmedlingen (2014b).

¹²⁷ Studeras antalet inskrivna på Arbetsförmedlingen är förändringen i sammansättningen ännu större och därmed även förändringarna av jobbchansen (beräknad med statistik från Arbetsförmedlingen).

Diagram 64 Jobbchans

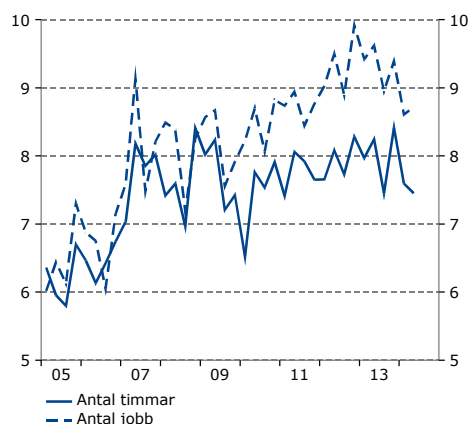
Procent, säsongsrensade kvartalsvärden



Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 65 Sökintensitet

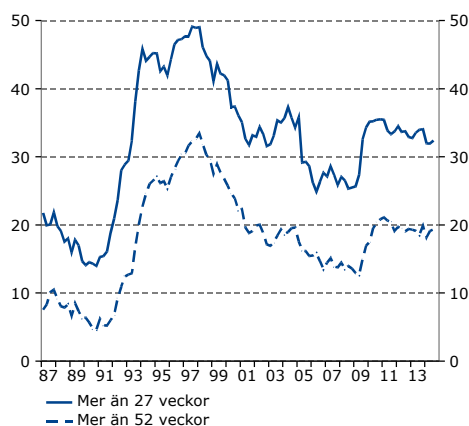
Genomsnitt per vecka respektive månad, kvartalsvärden



Källa: Arbetsförmedlingen.

Diagram 66 Andel långtidsarbetslösa, 16–64 år

Procent av arbetslösa, säsongrensade kvartalsvärden



Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 67 Genomsnittlig tid i arbetslöshet, 16–64 år

Veckor, säsongrensade kvartalsvärden



Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

av institutionella förhållanden, sammansättningen bland de arbetssökande och om de arbetssökande upplever chanserna att få ett jobb som stora eller små.

Arbetsförmedlingen mäter sökaktiviteten bland de inskrivna dels som antalet sökta jobb per månad, dels som antalet timmar per vecka som ägnats åt att söka jobb.¹²⁸ Av diagram 65 framgår att det skett en uppgång i antalet sökta jobb per månad sedan 2007. Under det senaste året har dock antalet sökta jobb minskat något. Antalet timmar som används för att söka arbete skiftade upp 2007 och har därefter legat i det närmaste oförändrat på knappt åtta timmar per vecka.

En förklaring till uppgången i sökintensiteten är de ekonomisk-politiska reformer som genomförts under perioden 2007–2014. De har gjort att den genomsnittliga ersättningsgraden vid arbetslöshet minskat (se tidigare avsnitt om reservationslön), vilket enligt ekonomisk teori leder till högre sökintensitet eftersom det blivit mer kostsamt att vara arbetslös.

Under hösten 2013 genomfördes även vissa förändringar i arbetslöshetsförsäkringen. De innebar bland annat ett nytt sanktionssystem för arbetssökande som inte handlat i överensstämmelse med villkoren i försäkringen.¹²⁹ Arbetslösa inskrivna vid Arbetsförmedlingen ska löpande lämna in en aktivitetsrapport med uppgifter över vilka aktiviteter de har genomfört för att komma närmare ett arbete.

Sökaktiviteten tenderar att gå ner allteftersom tiden i arbetslöshet blir längre.¹³⁰ Som en följd av den långvariga lågkonjunkturen på arbetsmarknaden har sammansättningen bland de arbetslösa ändrats så att fler är långtidsarbetslösa. Andelen arbetslösa som varit utan arbete 27 veckor eller längre uppgick till drygt 30 procent tredje kvartalet 2014 (se diagram 66). Även om långtidsarbetslösheten har ökat sedan finanskrisen 2008–2009 är dess andel av totalt antal arbetslösa klart lägre än under den djupa krisen på 1990-talet.¹³¹ Att enbart studera andelen långtidsarbetslösa ger dock inte hela bilden. Den genomsnittliga tiden i arbetslöshet har stigit kraftigt sedan 2008 och ligger på en hög nivå (se diagram 67). Det innebär att det i dagsläget finns ett betydande antal arbetslösa som varit utan arbete en längre tid.

Sammantaget förefaller sökintensiteten vara något högre nu än åren 2006 och 2007. Men till följd av de långa arbetslöshetsperioderna är sökintensiteten troligtvis lägre än vad som skulle varit fallet om de genomsnittliga arbetslöshetsperioderna varit kortare.

¹²⁸ Dessa mått säger dock inget om hur effektivt de arbetslösa söker jobb.

¹²⁹ Kontroll och sanktioner i arbetslöshetsförsäkringen påverkar incitamenten att söka arbete. För "hård" kontroll/sanktioner riskerar att försämra kvaliteten i matchningen medan för "mjuk" kontroll/sanktioner riskerar att förlänga arbetslöshetsperioderna. Studier visar att ökad kontroll/sanktioner ökar flödet från arbetslöshet till arbete, för en översikt se Olli Segendorf (2012).

¹³⁰ Se Krueger och Mueller (2011).

¹³¹ Se fördjupningen "Långtidsarbetslösheten på svensk arbetsmarknad", Konjunkturinstitutet (2014b).

Matchningseffektiviteten förbättras framöver

Konjunkturinstitutet bedömer att matchningseffektiviteten på arbetsmarknaden har försämrats efter finanskrisen. Trots att sökintensiteten bland de arbetssökande har ökat till följd av ekonomisk-politiska reformer har även friktionerna på arbetsmarknaden stigit. Det förklaras av ökade strukturella obalanser med avseende på yrke och utbildning. Obalanserna beror i sin tur delvis på en ändrad sammansättning bland de arbetslösa. Därutöver har ekonomisk-politiska reformer ökat incitamenten att träda in på arbetsmarknaden. Slutligen har den utdragna lågkonjunkturen ökat andelen långtidsarbetslösa.

I takt med att efterfrågan på arbetskraft ökar väntas effekterna av den utdragna lågkonjunkturen klinga av. Det tar dock lång tid innan arbetslösheten och långtidsarbetslösheten normaliseras. Det innebär att långtidsarbetslösheten väntas fortsätta att dämpa sökintensiteten och därmed även matchningseffektiviteten under de närmast kommande åren. Därmed blir jämviktsarbetslösheten högre än vad som annars hade varit fallet.

En ändrad sammansättning av de arbetslösa till följd av den demografiska utvecklingen höjer också jämviktsarbetslösheten. Arbetsmarknaden antas dock successivt anpassa sig till de nya förutsättningarna. Men det kan inte uteslutas att nya åtgärder som underlättar matchningen på arbetsmarknaden måste till.

VAKANSER PÅ EN HÖG NIVÅ

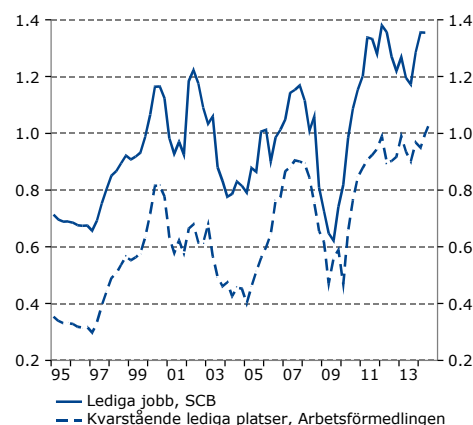
Enligt Konjunkturinstitutets teorier beror antalet vakanser bland annat på kostnaderna förknippade med rekrytering. Om kostnaden för företag att nå ut med sina vakanser minskar, kommer de att vilja ställa ut fler vakanser än tidigare, vilket sänker jämviktsarbetslösheten.

Antalet kvarstående lediga platser enligt Arbetsförmedlingen och lediga jobb enligt SCB har legat på en hög nivå de senaste åren. I viss utsträckning kan denna ökning förklaras av att arbetskraften samtidigt ökat, men även i förhållande till arbetskraften har vakanserna ökat (se diagram 68). Diagram 69 visar arbetsmarknadsläget, mätt som antalet lediga jobb per arbetslös. Sverige befinner sig sedan slutet av 2008 i en lågkonjunktur med många arbetslösa. Givet det är antalet vakanser på en hög nivå. Utvecklingen är inte unik för Sverige utan har observerats i flera andra länder med resultatet att Beveridgekurvan, vilket nämnts i tidigare avsnitt, skiftat ut.¹³²

En möjlig förklaring till utvecklingen är att kostnaden för att ställa ut vakanser minskat de senaste åren. Utvecklingen kan även bero på att företagens rekryteringsbeteende förändrats. En del av uppgången i antalet kvarstående lediga platser hos Arbetsförmedlingen 2010–2014 kan förklaras av branschen ”uthyrning

Diagram 68 Vakanstal

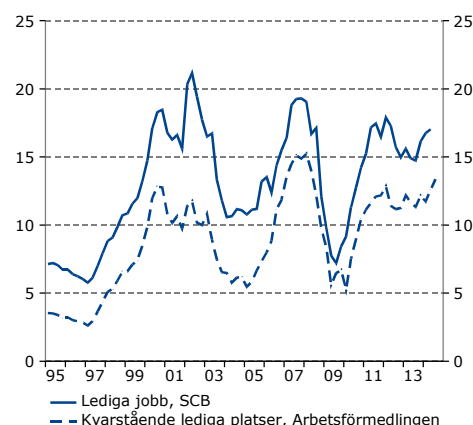
Procent av arbetskraften, säsongsrensade kvartalsvärden



Källor: Arbetsförmedlingen, SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 69 Arbetsmarknadsläge

Procent av arbetslösa, säsongsrensade kvartalsvärden



Källor: Arbetsförmedlingen, SCB och Konjunkturinstitutet.

¹³² För Beveridgekurvor i olika länder se OECD (2014b).

och resetjänster”, som ökat starkt.¹³³ Arbetsförmedlingen har tidigare noterat en stor uppgång i statistiken av nyanmälda lediga platser, i synnerhet i bemanningsbranschen som ingår i branschen uthyrning och resetjänster, och inom vissa säljyrken.¹³⁴ Ett problem är att arbetsgivarna själva registrerar antalet platser, vilket möjliggör viss dubbelregistrering. Antalet lediga jobb enligt SCB:s företagsbaserade urvalsundersökning är emellertid också på en hög nivå vilket talar emot att det skulle vara fel på nivån i Arbetsförmedlingens statistik. Motsvarande uppgång för branschen uthyrning går dock inte att se i SCB:s statistik, där uppgången förefaller ha skett i de flesta branscher.

Konjunkturinstitutets bedömning är att den högre nivån på antalet lediga platser och lediga jobb delvis är ett uttryck för att sambandet mellan vakanser och antalet arbetslösa förändrats till följd av att företagen i viss mån ändrat sitt rekryteringsbeteende. Ökningen bedöms dock främst bero på att matchningen mellan lediga jobb och arbetssökande försämrats under perioden, vilket lett till att företagen har svårare än tidigare att rekrytera den personal de söker. Detta återspeglas också, som nämnts i tidigare avsnitt, i att den genomsnittliga rekryteringstiden är lång (se diagram 54).

5.3 Konjunkturinstitutets bedömning av jämviktsarbetslösheten till 2023

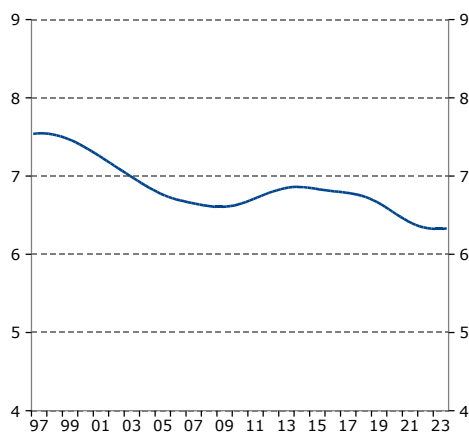
I detta avsnitt presenteras Konjunkturinstitutets bedömning av jämviktsarbetslösheten 2006–2023. Utgångspunkten för bedömningen är de år då arbetsmarknaden sannolikt senast var nära ett jämviktsläge. Det bedöms i genomsnitt ha inträffat 2006/2007 och jämviktsarbetslösheten uppskattas då ha uppgått till 6,7 procent (se diagram 70). Bedömningen är behäftad med stor osäkerhet.

Nedan sammanfattas Konjunkturinstitutets bedömning av jämviktsarbetslösheten fram till 2023. Därefter sammanfattas de revideringar av jämviktsarbetslösheten som har gjorts jämfört med bedömningen i förra årets Lönebildningsrapport.

JÄMVIKTSARBETSLÖSHETEN NÅGOT HÖGRE I NÄRTID ÄN PÅ LÄNGRE SIKT

Konjunkturinstitutet bedömer att jämviktsarbetslösheten är något högre 2013–2015 än för jämviktsåren 2006/2007. Jämviktsarbetslösheten bedöms minska något fram till 2023. Genomgången i föregående avsnitt rörande de strukturella faktorernas utveckling visar att:

Diagram 70 Jämviktsarbetslöshet
Procent av arbetskraften



Källa: Konjunkturinstitutet.

¹³³ SNI N "Uthyrning, fastighetsservice, resetjänster och andra stödtjänster" enligt SNI 2007.

¹³⁴ Se fördjupningen "Nyanmälda platser – ett mått på efterfrågan på arbetskraft" i Arbetsförmedlingen (2012) samt Arbetsförmedlingen (2014d).

- Separationsgraden är något högre i dag än före 2006, bland annat till följd av högre andel tidsbegränsade anställningar. Det finns även tecken på att takten i strukturomvandlingen har ökat något i omfattning. Detta höjer jämviktsarbetslösheten jämfört med tiden före 2006.
- De senaste årens stora inflöde till arbetskraften har höjt jämviktsarbetslösheten under en period. Det tar tid för de som är nya i arbetskraften att få ett arbete. Under perioden 2015–2023 väntas dock inte inflödet till arbetskraften öka i samma utsträckning som under perioden 2006–2014. Det medför att jämviktsarbetslösheten faller tillbaka efter 2015.
- Matchningseffektiviteten har försämrats till följd av ökade strukturella obalanser och en ändrad sammansättning bland de arbetslösa. Det har medfört en högre jämviktsarbetslöshet i spåren av finanskrisen 2008–2009. Framöver väntas matchningseffektiviteten successivt förbättras. Effekterna av den utdragna lågkonjunkturen väntas klinga av samtidigt som arbetsmarknaden antas anpassa sig till de nya förutsättningarna som den ändrade sammansättningen av arbetskraften innebär. Det kan dock inte uteslutas att nya åtgärder som underlättar matchningen på arbetsmarknaden måste till för att jämviktsarbetslösheten ska falla tillbaka.
- Ekonomisk-politiska reformer har medfört lägre ersättningsgrad.¹³⁵ Det har ökat sökintensiteten bland de arbetssökande. Framöver bedöms även lönebildningen ta större hänsyn till den lägre ersättningsgraden, vilket sänker jämviktsarbetslösheten framöver.

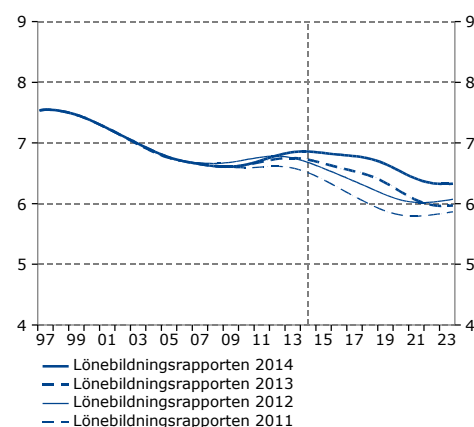
Sammantaget innebär detta att jämviktsarbetslösheten bedöms uppgå till 6,3 procent 2023, men med betydande osäkerhet.

Budgetpropositionen för 2015 innehåller åtgärder som bedöms höja jämviktsarbetslösheten något. Dessa har dock inte beaktas i nuvarande bedömningar. För en översikt av åtgärderna och dess effekter se fördjupningen ”Effekter på jämviktsarbetslösheten av åtgärderna i budgetpropositionen för 2015”.

JÄMVIKTSARBETSLÖSHETEN ÄR HÖGRE ÄN I TDIGARE BEDÖMNING

Jämfört med Lönebildningsrapporten 2013 har jämviktsarbetslösheten reviderats upp något (se diagram 71). Utfallsstatistik visar att utvecklingen av både arbetskraften och arbetslösheten har blivit något högre än i dåvarande prognos. Bedömningen av

Diagram 71 Jämviktsarbetslöshet
Procent av arbetskraften



Källa: Konjunkturinstitutet.

¹³⁵ Konjunkturinstitutet bedömer att de ekonomisk-politiska reformerna (det vill säga jobbskatteavdraget, arbetslöshets- och sjukförsäkringen, arbetsmarknadspolitik, rot- och rutavdragen samt sänkt moms på restaurang- och cateringtjänster) sammantaget minskar jämviktsarbetslösheten med ca 1 procentenhet till 2023. Se fördjupningen ”Uppdaterad bedömning av jämviktsarbetslösheten”, Konjunkturinstitutet (2013c).

jämviktsarbetslösheten påverkas också av SCB:s uppdaterade befolkningsprognos, vilket även varit fallet under tidigare år. Den uppdaterade befolkningsprognosen innebär både ett större inflöde till arbetskraften under de kommande åren och en ändrad sammansättning av de arbetslösa så att grupper med en svagare förankring på arbetsmarknaden ökar. Sammantaget medför detta en något högre jämviktsarbetslöshet än i tidigare bedömning. I förhållande till osäkerheten i bedömningen av jämviktsarbetslösheten är revideringarna sammantaget små.

Kapitlet i korthet

- Konjunkturinstitutet bedömer att arbetsmarknaden i genomsnitt var nära jämvikt åren 2006/2007. Jämviktsarbetslösheten bedöms då ha uppgått till 6,7 procent.
- Konjunkturinstitutet bedömer att jämviktsarbetslösheten är något högre 2013–2015 än för jämviktsåren 2006/2007. Jämviktsarbetslösheten bedöms minska successivt fram till 2023.
- De senaste årens stora inflöde till arbetskraften har höjt jämviktsarbetslösheten under en period. Under 2015–2023 väntas dock inte inflödet till arbetskraften öka i samma utsträckning, vilket medför att jämviktsarbetslösheten faller tillbaka.
- Matchningseffektiviteten har försämrats på senare år. Framöver förväntas matchningseffektiviteten förbättras något och jämviktsarbetslösheten minska. Effekterna av den utdragna lågkonjunkturen klingar av samtidigt som arbetsmarknaden anpassar sig till de nya förutsättningar som en ändrad sammansättning av arbetskraften innebär. Det kan dock inte uteslutas att nya åtgärder som förbättrar matchningen på arbetsmarknaden måste till för att jämviktsarbetslösheten ska falla tillbaka.
- Ekonomisk-politiska reformer har medfört lägre ersättningsgrad. Det har ökat sökintensiteten bland de arbetssökande. Framöver bedöms även lönebildningen ta större hänsyn till den lägre ersättningsgraden, vilket sänker jämviktsarbetslösheten.
- År 2023 bedöms jämviktsarbetslösheten uppgå till omkring 6,3 procent. Bedömningen är högst osäker. Effekterna av åtgärderna i budgetpropositionen för 2015 väntas höja jämviktsarbetslösheten något, utöver det som framgår av detta kapitel.
- Jämviktsarbetslösheten bedöms nu vara något högre jämfört med bedömningen i förra årets Lönebildningsrapport.

FÖRDJUPNING

Effekter på jämviktsarbetslösheten av åtgärderna i budgetpropositionen för 2015

I denna fördjupning redovisas Konjunkturinstitutets preliminära bedömning av hur regeringens ekonomiska politik som presenterades i budgetpropositionen för 2015 påverkar jämviktsarbetslösheten. Sammantaget bedöms åtgärderna leda till en något högre jämviktsarbetslöshet. Osäkerheten i bedömningarna är betydande.

I budgetpropositionen för 2015 föreslår regeringen en rad åtgärder som påverkar arbetsmarknaden. De viktigaste åtgärderna i detta avseende är:

- Avtrappat jobbskatteavdrag för inkomster över 50 000 kronor per månad
- Begränsad uppräkningsgräns för statlig inkomstskatt
- Slopade nedsättningar av socialavgifter för unga
- Särskild löneskatt för äldre
- Sänkt skatt för pensionärer
- Höjda ersättningsnivåer i arbetslöshetsförsäkringen
- Höjd sjuk- och aktivitetsersättning
- Nya åtgärder inom arbetsmarknadspolitiken

Samtantaget bedömer Konjunkturinstitutet att de aviserade åtgärderna leder till något högre jämviktsarbetslöshet. I denna fördjupning presenteras dock ingen siffermätt bedömning av de olika åtgärdernas effekter. Konjunkturinstitutet avser att återkomma med en kvantitativ helhetsbedömning som också inkluderar hur övriga variabler som bestämmer potentiell BNP påverkas.

FLERA AV FÖRSLAGEN PÅ SKATTEOMRÅDET HAR LITEN EFFEKT PÅ JÄMVIKTSARBETSLÖSHETEN

Flera av åtgärderna på skatteområdet har en försumbar effekt på jämviktsarbetslösheten. Detta gäller avtrappningen av jobbskatteavdraget, den begränsade uppräkningsgränsen för statlig inkomstskatt, införandet av en särskild löneskatt för äldre samt den sänkta skatten för pensionärer.¹³⁶ Den grundläggande

¹³⁶ Dessa skatteförändringar kan dock förväntas minska sysselsättningen och antalet arbetade timmar, se Konjunkturinstitutet (2014c).

orsaken till att dessa åtgärder inte ha en större effekt på jämviktsarbetslösheten är att arbetslösheten i utgångsläget är mycket låg bland de grupper som direkt berörs av regeländringarna.

Utbytet av att arbeta jämfört med att inte arbeta minskar något för höginkomsttagare när jobbskatteavdraget trappas av och när fler får betala statlig inkomstskatt. Men effekten på jämviktsarbetslösheten bedöms bli obefintlig. För detta talar att gruppen har låg arbetslöshetsrisk, består av ganska få personer och har låg ersättningsgrad i utgångsläget (åtminstone från den statliga arbetslöshetsförsäkringen). Utbytet av att arbeta är också fortsatt högt efter skattehöjningarna, vilket innebär att deltagandet i arbetskraften inte heller kommer att minska i någon nämnvärd utsträckning.

Arbetskraftsdeltagandet är lågt bland äldre, vilket i sig begränsar gruppens betydelse för jämviktsarbetslösheten. Arbetslösheten för äldre begränsas vidare starkt av att de över 65 inte har rätt till ersättning i arbetslöshetsförsäkringen. Sänkt skatt för pensionärer med låga inkomster minskar drivkraften att arbeta. En särskild löneskatt kan minska sysselsättningen bland äldre antingen genom minskad efterfrågan eller minskat utbud, beroende på hur lönerna påverkas.¹³⁷ Men Konjunkturinstitutet bedömer att den minskade sysselsättningen kommer att medföra att de äldre lämnar arbetskraften snarare än att de går in i arbetslöshet. Jämviktsarbetslösheten bedöms därför bli i stort sett opåverkad av skatteförändringarna för äldre.

HÖGRE SOCIALAVGIFTER FÖR UNGA LEDER TILL HÖGRE JÄMVIKTSARBETSLÖSHET

En generell höjning av socialavgifterna har normalt en mycket liten effekt på jämviktsarbetslösheten. Anledningen är att den ökning av arbetskostnaderna som detta initialt medför påverkar lönebildningen: på lång sikt tyder såväl teoretisk som empirisk forskning på att generella höjningar av socialavgifterna vältras över fullständigt i lönerna.¹³⁸ Därmed påverkas inte företagens arbetskostnader på lång sikt, och jämviktsarbetslösheten blir opåverkad av socialavgiftshöjningen.

Resonemanget ovan stämmer mindre bra för en höjning av socialavgifterna för enbart ungdomar. Ungdomars löner är starkt påverkade av lägstalönerna i kollektivavtalen. En relativt stor andel av de sysselsatta ungdomarna har förmodligen en produktivitet som endast marginellt överskrider den arbetskostnad som är förknippad med lägstalönen. En höjning av de sociala avgifterna för ungdomar höjer denna arbetskostnad till en nivå som

¹³⁷ Se Konjunkturinstitutet (2014c).

¹³⁸ Se till exempel Bennmarker m.fl. (2008).

kan förväntas ligga över många ungdomars produktivitet. Därmed minskar sysselsättningen bland ungdomar, och jämviktsarbetslösheten stiger.¹³⁹ Den övervältringseffekt på lönerna som beskrevs ovan är sannolikt mindre betydelsefull för ungdomar eftersom lägstalönerna är mer trögrörliga än övriga löner, inte minst nedåt.

HÖJT TAK I ARBETSLÖSHETSFÖRSÄKRINGEN HÖJER JÄMVIKTSARBETSLÖSHETEN

Arbetslöshetsförsäkringens högsta ersättning har varit nominellt oförändrad på 680 kronor per dag sedan 2002. Eftersom lönerna har stigit innebär detta att ersättningsgraden successivt har urholkats. Sedan 2007 har arbetslöshetsförsäkringens dessutom genomgått stora förändringar som ytterligare har bidragit till detta. Under 2014 var det endast omkring 10 procent av de som arbetade heltid när de blev arbetslösa som fick 80 procent av sin tidigare inkomst från den statliga arbetslöshetsförsäkringen.¹⁴⁰

Regeringen föreslår att taket i arbetslöshetsförsäkringen höjs till 910 kronor per dag under de 100 första dagarna och till 760 kronor därefter. Vidare höjs grundbeloppet till 350 kronor per dag.¹⁴¹

Förändringarna innebär en högre genomsnittlig ersättningsgrad och kan förväntas leda till lägre sökaktivitet och högre reservationslöner än om ersättningarna varit oförändrade. Högre ersättningar i arbetslöshetsförsäkringen leder därmed enligt Konjunkturinstitutets bedömning till en något högre jämviktsarbetslöshet. Hur stora effekterna blir beror på hur stor ökningen i effektiv ersättningsgrad blir och på hur känsliga individerna bedöms vara för en sådan förändring.¹⁴² En ytterligare effekt är att arbetskraftsdeltagandet kan öka då en högre arbetslöshetsersättning förstärker incitamenten att delta i arbetskraften, vilket kan höja jämviktsarbetslösheten ytterligare. Den senare effekten på arbetsutbudet bedöms dock bli liten.

¹³⁹ Egebark och Kaunitz (2013) finner att 6 000–10 000 jobb för unga har tillkommit till följd av sänkta arbetsgivaravgifter för unga.

¹⁴⁰ Se Arbetslöshetskassornas samorganisation (2014) och Inspektionen för socialförsäkringen (2014).

¹⁴¹ Regeringen avser att höja grundbeloppet till 365 kronor per dag från och med 1 januari 2016.

¹⁴² För litteraturöversikter se Forslund (2008) och Skogman Thoursie (2012).

HÖJD SJUK- OCH AKTIVITETSERSÄTTNING MEDFÖR NÅGOT LÄGRE JÄMVIKTSARBETSLÖSHET

Regeringen föreslår en höjning av sjuk- och aktivitetsersättning- en från 64,0 till 64,7 procent av antagandeinkomsten.¹⁴³ I den mån den enskilde kan påverka sin situation minskar det drivkraft- erna att lämna sjuk- och aktivitetsersättning.¹⁴⁴ Konjunktur- institutet bedömer att detta sänker arbetsutbudet och därmed bidrar till en lägre jämviktsarbetslöshet. Höjningen av ersät- ningsnivån är dock liten och de förväntade effekterna därmed mycket små.¹⁴⁵

FÖRÄNDRINGAR INOM DEN AKTIVA ARBETSMARKNADS- POLITIKEN SÄNKER JÄMVIKTSARBETSLÖSHETEN

Aktiv arbetsmarknadspolitik kan påverka arbetsutbud och ar- betslöshet på längre sikt. Arbetsmarknadspolitik kan genom stöd och övervakning påverka de arbetslösa sökande. Jobb- sökande är den viktigaste vägen till arbete för en stor grupp arbetslösa. Men för vissa arbetslösa krävs sannolikt andra insat- ser. Arbetsmarknadspolitik kan då bidra till att göra de arbets- lösa mer attraktiva på arbetsmarknaden, antingen genom att anpassa deras kompetens eller genom att subventionera arbets- givare som anställer dem.¹⁴⁶

Regeringen har aviserat en rad förändringar inom den aktiva arbetsmarknadspolitik. Förändringarna innebär i stort:

- Traineejobb: unga arbetslösa ges möjlighet att arbeta 75 procent i välfärdssektorn och samtidigt få yrkesut- bildning resterande del av tiden.
- Extratjänster: arbete mot kollektivavtalsenlig lön inom välfärdssektorn ska successivt ersätta sysselsättningsfa- sen i jobb- och utvecklingsgarantin (fas 3).
- Utbildningssatsningar: bland annat i form av fler platser på universitet och högskolor, yrkeshögskolan samt Komvux/yrkesvux.

¹⁴³ Antagandeinkomsten baseras på tidigare inkomster under en tidsperiod som beror på den försäkrades ålder (vid låga inkomster eller inga inkomster erhålls garantiersättning).

¹⁴⁴ Studier visar att ersättningsnivån påverkar sannolikheten att sjukskriva sig medan effekterna på hur länge man är sjukskriven är mindre. När det gäller sambandet mellan ersättningsnivå och förtidspensionering finns begränsad kunskap, se Hägglund och Skogman Thoursie (2010) och Skogman Thoursie (2012).

¹⁴⁵ Sjukpenningen är i dag tidsbegränsad genom att sjukpenning i normalfallet endast kan betalas ut i maximalt två och ett halvt år i följd. Regeringen avser att avskaffa denna tidsgräns. Konjunkturinstitutet bedömer att det kommer att få varaktiga effekter på arbetsutbud och jämviktsarbetslöshet.

¹⁴⁶ Se Forslund och Vikström (2011).

Utifrån forskningslitteraturen går det att argumentera för att sammansättningen av åtgärder är något mer sysselsättningsfrämjande än den tidigare eftersom extratjänster mer liknar en riktig anställning än sysselsättningsfasen i jobb- och utvecklingsgarantin.¹⁴⁷ Dessutom medför både traineejobben och extratjänsterna en statistisk effekt på arbetslösheten eftersom de arbetslösa i dessa åtgärder kommer att registreras som sysselsatta i stället för arbetslösa i den officiella statistiken.

Sammantaget bedöms förändringarna av den aktiva arbetsmarknadspolitiken leda till en något lägre jämviktsarbetslöshet.

ÅTGÄRDERNA HÖJER JÄMVIKTSARBETSLÖSHETEN

Konjunkturinstitutets samlade bedömning är i dagsläget att åtgärderna i budgetpropositionen sammanlagt kan förväntas leda till en något högre jämviktsarbetslöshet. Detta vilar på bedömningen att effekterna av slopad nedsättning av socialavgifterna för unga och de höjda ersättningsnivåerna i arbetslöshetsförsäringen tillsammans är större än effekterna av den aktiva arbetsmarknadspolitiken och höjningen av sjuk- och aktivitetsersättningen. Bedömningen är preliminär och mycket osäker.

¹⁴⁷ När det gäller subventionerade anställningar visar studier att de program som mest liknar ordinarie anställningar fungerar bäst. Dessa förefaller dock även ha störst undanträngningseffekter. Se Calmfors m.fl. (2002) samt Forslund och Vikström (2011).

FÖRDLUPNING

Många arbetslösa har en svag förankring till arbetsmarknaden

Andelen inskrivna arbetslösa i "utsatta grupper" hos Arbetsförmedlingen har ökat kraftigt de senaste åren. En lika stor uppgång finns inte i arbetskraftsundersökningarna (AKU). Antalet arbetslösa med svag förankring till arbetsmarknaden har dock ökat enligt båda källorna. I denna fördjupning ges en beskrivning av arbetslösa som har svag arbetsmarknadsanknytning enligt AKU och Arbetsförmedlingen.

ANDELEN ARBETSLÖSA I UTSATTA GRUPPER HAR ÖKAT ENLIGT ARBETSFÖRMEDELINGEN...

Med begreppet utsatta grupper avses enligt Arbetsförmedlingens definition de arbetslösa som högst har förgymnasial utbildning, är utomeuropeiskt födda, har ett funktionshinder som medför arbetsnedsättning och/eller är äldre än 55 år. Dessa grupper har i genomsnitt svårare att få ett arbete, det vill säga lägre så kallad jobbchans (se diagram 72).¹⁴⁸ Under det första halvåret 2014 uppgick andelen personer i utsatta grupper till 63 procent av de inskrivna arbetslösa, att jämföra med 48 procent i mitten av 2000-talet (se diagram 73). En individ kan ingå i flera grupper samtidigt, men i den här statistiken ingår varje individ endast en gång. Under perioden 2007–2008 ökade också denna andel, men då som ett resultat av att antalet arbetslösa i ej utsatta grupper minskade i den dåvarande konjunkturuppgången. Uppgången sedan 2009 drivs främst av att antalet personer i utsatta grupper har ökat.

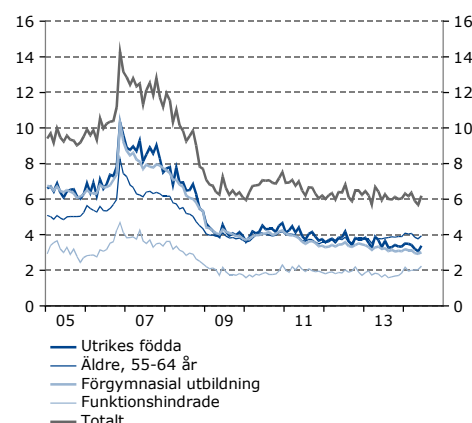
...MEN ANDELEN HAR INTE ÖKAT LIKA MYCKET ENLIGT AKU

AKU utgör den officiella källan för arbetsmarknadsstatistik i Sverige och innehåller arbetslöshetsstatistik för samtliga grupper som definieras som utsatta enligt Arbetsförmedlingen, med undantag för personer med funktionshinder som medför arbetsnedsättning. Andelen i utsatta grupper av de arbetslösa i åldersgruppen 16–64 år (exklusive personer med funktionshinder som medför arbetsnedsättning) har ökat i AKU, men inte lika mycket som i Arbetsförmedlingens statistik (se diagram 74).

¹⁴⁸ Jobbchansen är beräknad som andelen personer som lämnat arbetslöshet eller program för arbete utan stöd av antalet inskrivna föregående månad. Observera att jobbchansen i diagrammet är för gruppen utrikes födda totalt och inte för gruppen utomeuropeiskt födda.

Diagram 72 Jobbchans för olika grupper, 16–64 år

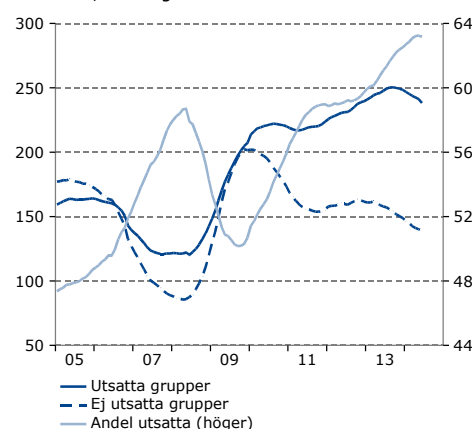
Procent, säsongsrensade månadsvärden



Källor: Arbetsförmedlingen och Konjunkturinstitutet.

Diagram 73 Inskrivna arbetslösa vid Arbetsförmedlingen, 16–64 år

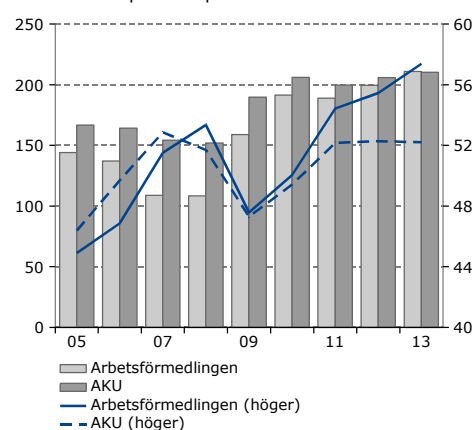
Tusental, säsongsrensade månadsvärden



Anm. Med utsatta grupper avses personer utan gymnasieutbildning, med funktionsnedsättning, äldre (55–64 år) och utomeuropeiskt födda.

Källor: Arbetsförmedlingen och Konjunkturinstitutet.

Diagram 74 Arbetslösa med svag arbetsmarknadsanknytning 16–64 år
Tusental respektive procent av arbetslösa



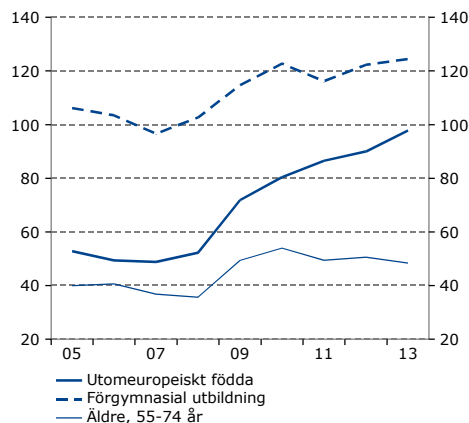
Källor: Arbetsförmedlingen och SCB.

Statistikskillnader mellan AKU och Arbetsförmedlingen

AKU redovisar den officiella statistiken över antalet arbetslösa i befolkningen i åldern 15–74 år. AKU följer rekommendationer från ILO (International Labour Organization), vilket innebär att uppgifterna är internationellt jämförbara. Arbetsförmedlingen redovisar antalet inskrivna arbetslösa vid Arbetsförmedlingen i åldersgruppen 16–64 år. Månadsstatistiken hos Arbetsförmedlingen är en registerbaserad uppgift och avser antalet inskrivna arbetslösa sista dagen i månaden. AKU är en urvalsundersökning baserad på registret över totalbefolkningen, vilket i sin tur baseras på folkbokföringen. Totalt intervjuas 29 500 respondenter i AKU varje månad. AKU utgår från en referensvecka (måndag till söndag). En månad i AKU innehåller fyra eller fem referensveckor och de publicerade månadsvärdena avser ett genomsnitt av dessa.

För att räknas som sysselsatt i AKU behöver intervjupersonen endast ha arbetat en timme under referensveckan. Inskrivna på Arbetsförmedlingen kan arbeta upp till sju timmar per vecka utan att räknas som sysselsatta. För att räknas som arbetslös i AKU måste en individ både vara utan sysselsättning, aktivt ha sökt arbete under de senaste fyra veckorna och även kunnat ta ett arbete under referensveckan eller inom fjorton dagar efter referensveckans slut. Antalet inskrivna arbetslösa hos Arbetsförmedlingen utgörs av de som är "öppet arbetslösa", det vill säga personer som inte är sysselsatta, aktivt söker arbete, omgående kan ta ett arbete eller inte deltar i något arbetsmarknadspolitiskt program, samt de individer som har ett pågående beslut om att delta i ett arbetsmarknadspolitiskt program som berättigar till aktivitetsstöd eller utvecklingsersättning. I AKU klassas individer som sysselsatta om de deltar i arbetsmarknadspolitiska program där det utgår en lön, något som dock endast gäller ett fåtal arbetsmarknadspolitiska program.

Diagram 75 Arbetslösa med svag arbetsmarknadsanknytning, 15–74 år
Tusental personer



Källa: SCB.

FUNKTIONSHINDRADE MED ARBETSNEDSÄTTNING

Jobbchansen är låg för personer som har funktionshinder som medför nedsatt arbetsförmåga (se diagram 72). Antalet inskrivna arbetslösa hos Arbetsförmedlingen med funktionshinder (som samtidigt inte var äldre än 55 år, var utomeuropeiskt födda eller hade högst förgymnasial utbildning) uppgick 2013 till ca 37 000 personer, vilket nästan är en dubbling jämfört med 2006. Den stora uppgången i andelen inskrivna arbetslösa i utsatta grupper hos Arbetsförmedlingen i diagram 73 drivs därmed i viss utsträckning av en grupp som inte särredovisas i AKU och det kan vara en orsak till att de båda statistikställorna skiljer sig åt. I slutet av 2013 genomförde dock AKU en specialundersökning av situationen på arbetsmarknaden för personer med funktionshinder. Antalet funktionshindrade med nedsatt arbetsförmåga enligt denna statistik hade 2013 inte ökat som andel av de arbetslösa jämfört med 2006 och 2008.¹⁴⁹ Antalet arbetslösa med funktionsnedsättning med nedsatt arbetsförmåga uppgick 2013 till ca 45 000 personer enligt AKU.

ARBETSFÖRMEDLINGENS UPPDRAG HAR FÖRÄNDRATS

Arbetsförmedlingens uppdrag har förändrats de senaste åren. Bland annat har Arbetsförmedlingen fått ansvar för de individer som använt maximalt antal ersättningsdagar i sjukförsäkringen samt för vissa nyanlända utrikes födda via det så kallade etableringsuppdraget.¹⁵⁰ Dessa förändringar har bidragit till en förändrad sammansättning mot en större andel arbetslösa i utsatta grupper. En annan bidragande orsak till att ökningen är större i Arbetsförmedlingens statistik än i AKU är att det är rimligt att anta att personer med svag arbetsmarknadsanknytning i större utsträckning söker sig till Arbetsförmedlingen än personer med högre jobbchans. De definitionsmässiga skillnaderna mellan källorna kan också spela en roll (se beskrivning i marginalen).¹⁵¹

GRUPPEN UTOMEUROPEISKT FÖDDA HAR ÖKAT MEST

Diagram 75 visar antalet arbetslösa i de olika grupperna med svag anknytning till arbetsmarknaden enligt AKU för åldersgruppen 15–74 år. I diagrammen kan en individ ingå i flera grupper samtidigt varför en summering av grupperna skulle innebära viss dubbelräkning. Den största gruppen utgörs av personer med högst förgymnasial utbildning som 2013 uppgick

¹⁴⁹ Se SCB (2014).

¹⁵⁰ Se avsnitt 5.2 för en beskrivning av etableringsreformen.

¹⁵¹ För en utförligare genomgång av skillnaderna mellan AKU och Arbetsförmedlingen se SCB (2013).

till drygt 120 000 personer. Gruppen utgörs dock i stor utsträckning av unga individer i åldern 15–24 år, varav en stor andel i huvudsak ser sig själva som studerande och inte som arbetssökande.¹⁵² Den grupp med svag arbetsmarknadsanknytning som ökat mest är utomeuropeiskt födda som nästan fördubblats sedan 2005. Även i Arbetsförmedlingens statistik är det denna grupp som ökat mest. Antalet arbetslösa, utan dubbelräkning, i grupper med svag arbetsmarknadsanknytning i åldern 15–74 år exklusive funktionshindrade med arbetsnedsättning uppgick 2013 till knappt 220 000 personer enligt AKU.

ANTALET ARBETSLÖSA MED SVAG FÖRANKRING TILL ARBETSMARKNADEN HAR ÖKAT

AKU utgör det officiella måttet på arbetslöshet och är Konjunkturinstitutets huvudsakliga källa vad gäller arbetsmarknadsstatistik och därmed även för bedömningen av jämviktsarbetslösheten. Statistik från Arbetsförmedlingen utgör dock ett viktigt komplement till AKU, inte minst vad beträffar utvecklingen för olika grupper. Oavsett källa har antalet personer med svag förankring till arbetsmarknaden ökat de senaste åren, i synnerhet de utomeuropeiskt födda. Sammansättningen av de arbetslösa är emellertid inte lika bekymmersam i statistik från AKU som i statistik från Arbetsförmedlingen.

¹⁵² Se fördjupningen "Arbetslöshet bland unga", Konjunkturinstitutet (2012a).

FÖRDJUPNING

Orsaker till att arbetslösheten är högre i Sverige än i Tyskland

Arbetslösheten i Sverige är högre än i Tyskland och skillnaden har ökat de senaste åren. Denna fördjupning visar att en stor del av skillnaden i arbetslöshet kan hänföras till högre ungdomsarbetslöshet och högre arbetslöshet bland utrikes födda i Sverige än i Tyskland.

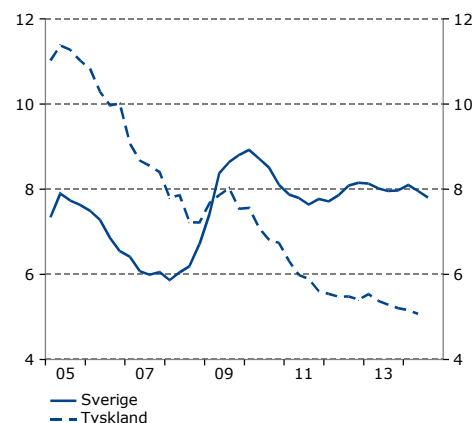
Före finanskrisen 2008–2009 var arbetslösheten i Tyskland betydligt högre än i Sverige, men har sedan dess minskat kraftigt samtidigt som arbetslösheten i Sverige fluktuerat kring 8 procent (se diagram 76). Under inledningen av 2014 var arbetslösheten i Tyskland i åldersgruppen 15–74 år nästan tre procentenheter lägre än i Sverige. Det beror delvis på att Tyskland påverkats i mindre omfattning än Sverige av finanskrisen.¹⁵³ En del av denna skillnad förklaras emellertid av strukturella faktorer, som medför att jämviktsarbetslösheten är högre i Sverige än i Tyskland.¹⁵⁴

HÖGRE UNGDOMSARBETSLÖSHET I SVERIGE

I Sverige har ungdomsarbetslösheten varit högre än i Tyskland under en lång tid. Under inledningen av 2014 var den nästan tre gånger så hög (se diagram 77). Arbetsmarknadspolitiken spelar sannolikt en viss roll i detta, men skillnaden beror också på olikheter i utbildningssystemen. Till skillnad från i Sverige finns det i Tyskland ett väl utbyggt lärlingssystem med avlönade lärlingsprogram inom många sektorer. Detta leder till att tyska ungdomar är arbetslösa i mindre utsträckning än svenska.¹⁵⁵

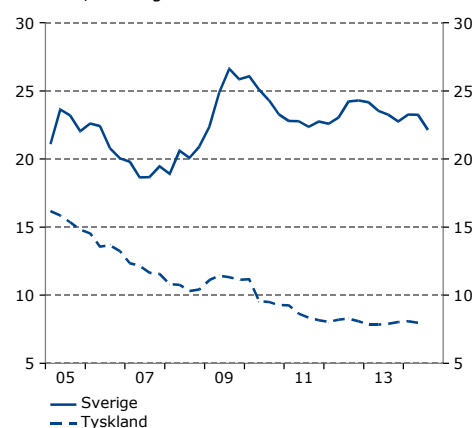
Förutom skillnaderna vad gäller lärlingssystem är svensk ungdomsarbetslöshet också högre till följd av att en stor andel av de arbetslösa i åldern 15–24 år utgörs av heltidsstuderande som

Diagram 76 Arbetslöshet 15–74 år
Procent, säsongsrensade kvartalsvärden



Källor: SCB, Eurostat och Konjunkturinstitutet.

Diagram 77 Arbetslöshet 15–24 år
Procent, säsongsrensade kvartalsvärden



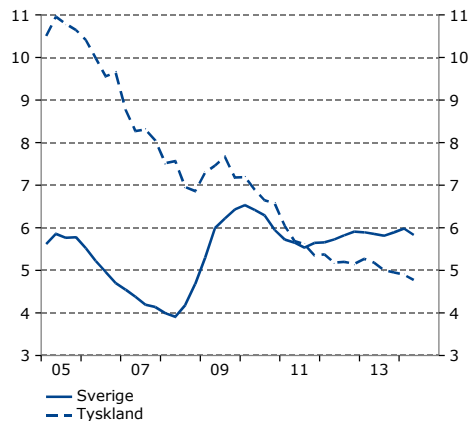
Källor: SCB, Eurostat och Konjunkturinstitutet.

¹⁵³ Enligt både Europeiska kommissionen, OECD och IMF föll BNP-gapet i Sverige mer än i Tyskland i samband med finanskrisen och har inte heller återhämtat sig i samma omfattning. Se exempelvis OECD (2014a).

¹⁵⁴ En del av den stora minskningen av arbetslösheten i Tyskland förklaras av genomförda reformer. Under perioden 2003–2005 genomfördes ett antal arbetsmarknadspolitiska reformer (de så kallade Hartz-reformerna) som bland annat innebar förändringar av arbetsförmedlingen, förkortad maximal ersättningsperiod i arbetslöshetsförsäkringen samt högre krav på de arbetslösa, se Klinger och Rother (2010).

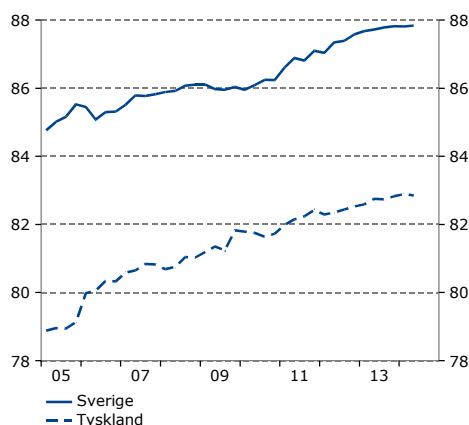
¹⁵⁵ Lärlingsutbildning karaktäriseras ofta av arbetsplatsförlagd praktik med lön, vilket gör att lärlingarna räknas som sysselsatta i arbetsmarknadsstatistiken även om de samtidigt söker efter arbete. Antalet arbetslösa unga blir då i genomsnitt lägre i Tyskland än i Sverige där lärlingsutbildning inte alls förekommer i samma utsträckning, se Statskontoret (2010).

Diagram 78 Arbetslöshet 25–64 år
Procent, säsongsrensade kvartalsvärden



Källor: SCB, Eurostat och Konjunkturinstitutet.

Diagram 79 Arbetskraftsdeltagande, 25–64 år
Procent, säsongsrensade kvartalsvärden



Källor: SCB, Eurostat och Konjunkturinstitutet.

söker arbete.¹⁵⁶ Genom att begränsa urvalet till personer äldre än 25 år minskar den skillnad i arbetslöshet som delvis beror på olikheter i utbildningssystem.

Merparten av personer äldre än 65 år i både Sverige och Tyskland arbetar inte, utan är pensionärer. Arbetskraftsdeltagandet bland personer äldre än 65 år var 2013 något högre i Sverige än i Tyskland, knappt 15 procent jämfört med knappt 9 procent. Personer äldre än 65 år har mycket låg arbetslöshet. Det beror på att det i mycket hög utsträckning är de som har sysselsättning som stannar kvar på arbetsmarknaden.¹⁵⁷ Gruppen är emellertid liten, vilket innebär att arbetslösheten i både Sverige och Tyskland endast blir marginellt högre om den exkluderas.

För att få en uppfattning om hur mycket av skillnaden i arbetslöshet i åldersgruppen 15–74 år som beror på skillnader bland unga och äldre exkluderas dessa i diagram 78. Detta ger en bild av ”kärnarbetskraften”. Som framgår av diagrammet är skillnaden i arbetslöshet betydligt mindre om unga och äldre undantas, endast drygt en procentenhet. Att Sverige har högre arbetslöshet än Tyskland i åldersgruppen 15–74 år förklaras således till stor del av en högre ungdomsarbetslöshet.

ARBETSKRAFTSDELTAGANDET HAR ÖKAT

Utvecklingen i arbetslösheten påverkas också av utvecklingen i arbetskraftsdeltagandet. Om arbetskraftsdeltagandet minskar till följd av att exempelvis individer med svag anknytning till arbetsmarknaden lämnar arbetskraften faller arbetslösheten, och på motsvarande vis kan arbetslösheten på kort sikt stiga om flödet in i arbetskraften ökar. Sverige har under den senare hälften av 2000-talet fört en ekonomisk politik som syftat till att öka arbetskraftsutbudet. Under inledningen av 2014 uppgick arbetskraftsdeltagandet till knappt 88 procent i åldersgruppen 25–64 år, vilket är tre procentenheter högre än 2005 (se diagram 79). Tyskland har emellertid också fört en utbudsinriktad politik och arbetskraftsdeltagandet i Tyskland har ökat från 79 procent till knappt 83 procent under motsvarande period.¹⁵⁸ Den stora minskningen av arbetslösheten i Tyskland och skillnaden i utveckling jämfört med Sverige kan således inte förklaras av skillnader i utvecklingen av arbetskraftsdeltagandet.

¹⁵⁶ Se Eurostat (2014). Merparten av de heltidsstuderande som söker arbete i Sverige betraktar sig i huvudsak som studerande och inte som arbetslösa. Se fördjupningen ”Arbetslöshet bland unga”, Konjunkturinstitutet (2012a).

¹⁵⁷ Se fördjupningen ”Äldres deltagande på arbetsmarknaden”, Konjunkturinstitutet (2013a).

¹⁵⁸ Skillnaden i nivå förklaras i huvudsak av att arbetskraftsdeltagandet bland kvinnor är högre i Sverige än i Tyskland, 85 procent under inledningen av 2014 jämfört med 77 procent. Bland män var arbetskraftsdeltagandet i Sverige 91 procent jämfört med 88 procent i Tyskland.

HÖGRE ARBETSLÖSHET BLAND UTRIKES FÖDDA I SVERIGE

En del av skillnaden i arbetslöshet i åldersgruppen 25–64 år kan förklaras av att skillnaden i arbetslöshet mellan utrikes och inrikes födda ökat kraftigt i Sverige och är avsevärt större än i Tyskland där skillnaden i arbetslöshet mellan utrikes och inrikes födda minskat (se diagram 80). Skillnaden i arbetslöshet mellan utrikes och inrikes födda var 2013 nästan 11 procentenheter i Sverige, att jämföra med knappt 4 procentenheter i Tyskland. Nettomigrationen är större i Sverige än i Tyskland som andel av befolkningen och med en annan sammansättning. I Sverige har flyktning- och anhöriginvandringen varit större än i Tyskland där invandringen främst kommer från andra EU-länder.¹⁵⁹

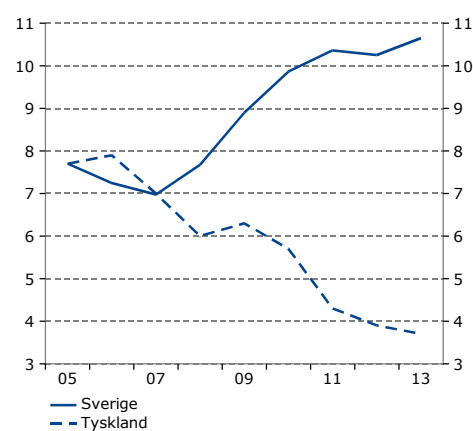
Bland inrikes födda är skillnaden i arbetslöshet mellan länderna betydligt mindre (se diagram 81). År 2013 var arbetslösheten bland inrikes födda i Sverige drygt en halv procentenhet lägre än i Tyskland.

LITEN SKILLNAD I ÅLDERSGRUPPEN 25–64 ÅR

Sammanfattningsvis är arbetslösheten i Sverige i åldersgruppen 15–74 år på en avsevärt högre nivå än i Tyskland, vilket delvis kan förklaras av strukturella skillnader såsom skillnader i utbildningssystem och demografi. Bland annat är sammansättningen av utrikes födda annorlunda i Sverige, vilket har bidragit till att arbetslösheten bland utrikes födda är högre än i Tyskland. Den högre arbetslösheten bland utrikes födda i Sverige än i Tyskland beror dock även på andra faktorer. I åldersgruppen 25–64 år är skillnaden i arbetslöshet mellan länderna liten.

Diagram 80 Arbetslöshetsgap utrikes och inrikes födda, 25–64 år

Procentenheter

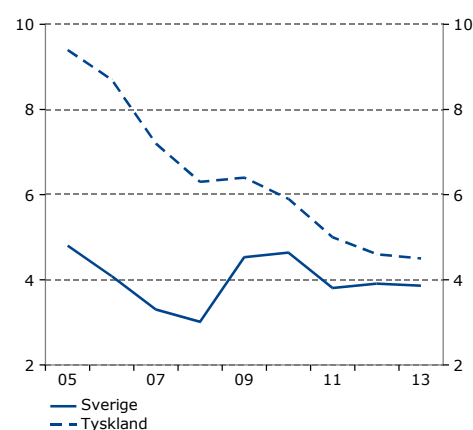


Anm. Arbetslöshetsgapet är skillnaden i arbetslöshet mellan utrikes och inrikes födda.

Källor: SCB och Eurostat.

Diagram 81 Arbetslöshet inrikes födda, 25–64 år

Procent



Källor: SCB och Eurostat.

¹⁵⁹ Se OECD (2013).

Referenser

- Arbetsförmedlingen (2012), *Arbetsmarknadsutsikterna våren 2012, Prognos för arbetsmarknaden 2012–2013*, Arbetsförmedlingen.
- Arbetsförmedlingen (2014a), *Arbetsmarknadsrapport, 2014*, Arbetsförmedlingen.
- Arbetsförmedlingen (2014b), *Arbetsmarknadsutsikterna våren 2014, Prognos för arbetsmarknaden 2014–2015*, Arbetsförmedlingen.
- Arbetsförmedlingen (2014c), *Arbetsförmedlingen återskärningsrapportering 2014 – etablering av vissa nyanlända, statistik kring etableringsuppdraget våren 2014*, 2 maj 2014, Arbetsförmedlingen.
- Arbetsförmedlingen (2014d), *Arbetsförmedlingens verksamhetsstatistik september 2014*, Faktaunderlag, Arbetsförmedlingen.
- Arbetslöshetskassornas samorganisation (2014), ”Rapport över kompensationsgrad vecka 6/2014”, 2014, Arbetslöshetskassornas samorganisation.
- Bennmarker, H., E. Mellander och B. Öckert (2008) ”Är sänkta arbetsgivaravgifter ett effektivt sätt att öka sysselsättningen?”, Rapport 2008:16, IFAU.
- Bennmarker H., L. Calmfors och A. Larsson Seim (2013), ”Earned income tax credits, unemployment benefits and wages: Empirical evidence from Sweden”, Working paper 2013:12, IFAU, Uppsala.
- Bergman M. (2010), ”Hur varaktig är en förändring i arbetslösheten?”, Studier i finanspolitik 2010/1, Finanspolitiska rådet.
- Cahuc, P. och A. Zylberberg (2004), *Labour economics*, MIT Press, Cambridge.
- Calmfors, L. (2008), ”Kris i det svenska avtalssystemet?”, *Ekonomisk debatt*, 36, nr. 1, sid. 6–19.
- Calmfors, L., A. Forslund och M. Hemström (2002), ”Vad vet vi om den svenska arbetsmarknadspolitikens sysselsättningseffekter?”, Rapport 2002:8, IFAU.
- Edin, P. A. och M. Gustavsson (2008), ”Time out of work and skill depreciation”, *Industrial & Labor Relations Review*, 61, sid. 163–180.
- Egebark, J. och N. Kaunitz (2013), ”Sänkta arbetsgivaravgifter för unga”, Rapport 2013:26, IFAU.
- Elsby M. W. L., R. Michaels och D. Ratner (2014), ”The Beveridge curve: A survey”, *Journal of Economic Literature*, under publicering.
- Eriksson, S. och D-O. Rooth (2014), ”Do employers use unemployment as a sorting criterion when hiring? Evidence from a field experiment”, *The American Economic Review*, 104(3), sid. 1014–1039.
- Europeiska kommissionen (2013), ”Labour market developments in Europe 2013”, *European Economy*, 2013:6.
- Eurostat (2014), ”Participation of young people in education and the labour market”, Eurostat, http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Participation_of_young_people_in_education_and_the_labour_market, Eurostat.
- Finanspolitiska rådet (2010), *Svensk finanspolitik*, Finanspolitiska rådets rapport 2010, Finanspolitiska rådet.
- Forslund, A. (2008), ”Den svenska jämviktsarbetslösheten – en översikt”, Rapport 2008:17, IFAU.

- Forslund, A., N. Gottfries och A. Westermark (2008), "Prices, productivity and wage bargaining in open economies", *Scandinavian Journal of Economics*, 110, sid. 169–195.
- Forslund, A. och J. Vikström (2011), "Arbetsmarknadspolitikens effekter på sysselsättning och arbetslöshet – en översikt", bilaga 1 till Långtidsutredningen 2011, SOU 2010:88, Finansdepartementet.
- Gottfries, N. (2011), "Fungerar den svenska lönebildningen?", bilaga 5 till Långtidsutredningen 2011, SOU 2011:11, Finansdepartementet.
- Harkman, A. (2014), "Jobbchansens utveckling", Working paper 2014:1, Arbetsförmedlingen.
- Hensvik, L. och O. Nordström-Skans (2013), "Kontakter och ungdomars arbetsmarknadsinträde", Rapport 2013:20, IFAU.
- Håkansson, C. (2014), "En tudelad arbetsmarknad – om matchningen på den svenska arbetsmarknaden efter den ekonomiska krisen", *Penning- och valutapolitik*, 2014:2, sid. 53–70, Sveriges Riksbank.
- Hägglund, P. och P. Skogman Thoursie (2010), "De senaste reformerna inom sjukförsäkringen: En diskussion om deras förväntade effekter", Rapport till finanspolitiska rådet 2010/5, Finanspolitiska rådet.
- Inspektionen för socialförsäkringen (2014), "Utvecklingen av socialförsäkringsförmåner sedan 1990-talet", Rapport 2014:4, Inspektionen för socialförsäkringen.
- Järliden Bergström Å-P., L. Ernsäter och A-K. Löfgren (2014), *Vilja, få och förmå: Synpunkter på en sysselsättningspolitik byggd på ekonomiska incitament*, Landsorganisationen i Sverige.
- Klinger, S. och T. Rother (2010), "The impact of labour market reforms and economic performance on the matching of short-term and long-term unemployed", IAB Discussion Paper, 13/2010, IAB.
- Konjunkturinstitutet (2009), *Konjunkturläget*, mars 2009.
- Konjunkturinstitutet (2010), *Lönebildningsrapporten*, 2010.
- Konjunkturinstitutet (2011), *Konjunkturläget*, december 2011.
- Konjunkturinstitutet (2012a), *Konjunkturläget*, juni 2012.
- Konjunkturinstitutet (2012b), *Konjunkturläget*, augusti 2012.
- Konjunkturinstitutet (2012c), *Lönebildningsrapporten*, 2012.
- Konjunkturinstitutet (2012d), "Sveriges ekonomi – ett långsiktsscenario fram till år 2035", Specialstudie nr 30, 2012, Konjunkturinstitutet.
- Konjunkturinstitutet (2013a), *Konjunkturläget*, augusti 2013.
- Konjunkturinstitutet (2013b), *Lönebildningsrapporten*, 2013.
- Konjunkturinstitutet (2013c), *Konjunkturläget*, december 2013.
- Konjunkturinstitutet (2014a), *Konjunkturläget*, juni 2014.
- Konjunkturinstitutet (2014b), *Konjunkturläget*, augusti 2014.
- Konjunkturinstitutet (2014c), "Vissa inkomstskatte- och socialavgiftsfrågor inför budgetpropositionen för 2015", remissvar, www.konj.se.
- Krueger, A. och A. Mueller (2011), "Job search and job finding in a period of mass unemployment: Evidence from high-frequency longitudinal data", CEPS Working Paper, nr. 215, Centre for European Policy Studies.

- Marthin, G. (2012), "Measuring mismatch in the Swedish labour market", Studier i finanspolitik 2012/13, Finanspolitiska rådet.
- Migrationsverket (2014), "Verksamhets- och kostnadsprognos, juli 2014", Migrationsverket.
- Mossfeldt, M. och P. Österholm (2011), "The persistent labour-market effects of the financial crisis", *Applied Economics Letters*, 18 (7), 2011.
- NOU (2003:13), *Konkurranseevne, lønnsdannelse og kronekurs*, Norges offentlige utredninger 2003:13, Oslo 2003.
- OECD (2006), *OECD Employment outlook 2006*, OECD.
- OECD (2013), *International migration outlook 2013*, OECD.
- OECD (2014a), *Economic outlook, No 95*, May 2014, OECD.
- OECD (2014b), *Employment outlook 2014*, OECD.
- Olli Segendorf, Å. (2012), "Hjälpa eller stjälpa? En ESO-rapport om kontrollfunktionen i arbetslöshetsförsäkringen", 2012:6, Expertgruppen för studier i offentlig ekonomi.
- Pissarides, C. A. (2000), *Equilibrium unemployment theory*, MIT Press, Cambridge.
- Richardson, P., L. Boone, C. Giorno, M. Meacci, D. Rae and D. Turner (2000), "The concept, policy use and measurement of structural unemployment: Estimating a time varying NAIRU across 21 OECD countries", OECD Economics Department Working Papers No. 250, OECD.
- Riksbanken (2014), *Penningpolitisk rapport*, juli 2004, Sveriges riksbank.
- Rogerson, R. (1997), "Theory ahead of language in the economics of unemployment", *Journal of Economic Perspectives*, 11 (1), sid. 73–92.
- SCB (2013), "Arbetskraftsundersökningarnas (AKU) och Arbetsförmedlingens (AF) arbetslöshetsstatistik – En jämförande studie", Arbetsmarknads- och utbildningsstatistik, bakgrundsfakta 2013:8, SCB.
- SCB (2014), "Situationen på arbetsmarknaden för personer med funktionsnedsättning 2013", Information om utbildning och arbetsmarknad, rapport 2014:1, SCB.
- Shimer, R. (2005), "The cyclical behavior of equilibrium unemployment and vacancies", *American Economic Review*, 95, nr. 1, sid. 25–49.
- Skogman Thoursie, P. (2012), "Ekonomiska incitament inom arbetslöshets- och sjukförsäkringarna", Underlagsrapport nr. 9, parlamentariska socialförsäkringsutredningen.
- Statskontoret (2010), "Jämförbarhet i arbetsmarknadsstatistik för unga – metodologiska och institutionella skillnader mellan några utvalda länder", 2010:11, Statskontoret.
- Zetterberg, J. (2013), "Skattningar av Beveridgekurvor för den svenska arbetsmarknaden 1992–2012", Working paper 2013:3, Arbetsförmedlingen.

Konjunkturinstitutet, Kungsgatan 12-14, Box 3116, 103 62 Stockholm

Tel: 08-453 59 00, Fax: 08-453 59 80, info@konj.se, www.konj.se

ISSN 1353-3550, ISBN 978-91-86315-55-9